Hobeon

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-bacheloropleidingen
Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad

voltijd/deeltijd

Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen

De kracht van kennis.

Lange Voorhout 14
2514 ED Den Haag
T (070) 30 66 800
F (070) 30 66 870
I www.hobeon.nl
E info@hobeon.nl

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-bacheloropleidingen
Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad

voltijd/deeltijd

Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen

CROHO nr. 35201, 35202, 35203, 35221, 35254, 35261, 35193, 35195, 35197, 35198

Hobéon Certificering
Datum
14 januari 2016
Kernpanel:
drs. R.B. van der Herberg, drs. P.J. Ronner, prof.dr. P. Sleegers
Referent:
dr. J.J.M. Geldens
Vakpanel:
drs. H.C. Diederiks, drs. A.W.G. Hoevers, drs. E.M. Lehrner, J. Gademan, M.J.M. van Os, dr. R. van de Kraats
Studenten:
T. Wiegink (kernpanel), M. Berman
Secretarissen:
G.C. Versluis (kernpanel), D.P.M. de Koning MSc, Drs. G.W.M.C. Broers

INHOUDSOPGAVE

1.	BASISGEGEVENS	1
2.	SAMENVATTING	11
3.	INLEIDING	15
4.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN	17
5.	ALGEMEEN EINDOORDEEL	29
6.	AANBEVELINGEN GENERIEK	31
7.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN AARDRIJKSKUNDE	35
8.	ALGEMEEN EINDOORDEEL AARDRIJKSKUNDE	43
9.	AANBEVELINGEN AARDRIJKSKUNDE	45
10.	SCORETABEL AARDRIJKSKUNDE	47
11.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN ECONOMIE	51
12.	ALGEMEEN EINDOORDEEL ECONOMIE	61
13.	AANBEVELINGEN ECONOMIE	63
14.	SCORETABEL ECONOMIE	65
15.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN WISKUNDE	69
16.	ALGEMEEN EINDOORDEEL WISKUNDE	77
17.	AANBEVELINGEN WISKUNDE	79
18.	SCORETABEL WISKUNDE	81
19.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN TECHNIEK	85
20.	ALGEMEEN EINDOORDEEL TECHNIEK	95
21.	AANBEVELINGEN TECHNIEK	97
22.	SCORETABEL TECHNIEK	99
23.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN NATUURKUNDE	103
24.	ALGEMEEN EINDOORDEEL NATUURKUNDE	111
25.	AANBEVELINGEN NATUURKUNDE	113
26.	SCORETABEL NATUURKUNDE	115
27.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN DUITS	119
28.	ALGEMEEN EINDOORDEEL DUITS	131
29.	AANBEVELINGEN DUITS	133
30.	SCORETABEL DUITS	135
31.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN ENGELS	139
32.	ALGEMEEN EINDOORDEEL ENGELS	151
33.	AANBEVELINGEN ENGELS	153
34.	SCORETABEL ENGELS	155
35.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GESCHIEDENIS	159
36.	ALGEMEEN EINDOORDEEL GESCHIEDENIS	167

37. AANBEVELINGEN GESCHIEDENIS 169

38. SCORETABEL GESCHIEDENIS 171

39. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN NEDERLANDS 175

40. ALGEMEEN EINDOORDEEL NEDERLANDS 185

41. AANBEVELINGEN NEDERLANDS 187

42. SCORETABEL NEDERLANDS 189

BIJLAGE I Schematisch overzicht opleidingsprogramma + Curriculumoverzicht Instituutsbreed Onderwijs 2014-2015 195

BIJLAGE II Programma, werkwijze en beslisregels 207

BIJLAGE III Lijst geraadpleegde documenten - generiek 219

BIJLAGE IV Overzicht auditpanel 229

1. BASISGEGEVENS

NAAM INSTELLING	Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen
status instelling	Bekostigd
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief
NAAM OPLEIDING (zoals in croho)	Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in 1. Aardrijkskunde 2. Algemene Economie 3. Bedrijfseconomie 4. Wiskunde 5. Techniek 6. Natuurkunde 7. Duits 8. Engels 9. Geschiedenis 10. Nederlands
registratienummer croho	1. 35201 2. 35202 3. 35203 4. 35221 5. 35254 6. 35261 7. 35193 8. 35195 9. 35197 10. 35198
domein/sector croho	Educatie
oriëntatie opleiding	hbo
niveau opleiding	Bachelor
graad en titel	Bachelor of Education
aantal studiepunten	240 EC
afstudeerrichtingen	m.i.v cohort 2013/2014: algemeen vormend onderwijs en beroepsgericht onderwijs
locatie	Sittard
varianten	Voltijd, Deeltijd
joint programme	n.v.t.
onderwijstaal	Nederlands
datum audit / opleidingsbeoordeling	22-24 juni 2015
contactpersoon opleiding	a.vandenbrink@fontys.nl

Basisgegevens **hbo-bacheloropleidingen vo 2e graad**, voltijd, deeltijd

bron: Progress.net
peildatum: voorjaar 2015

docenten (aantal + fte)		aantal		fte
▪ voltijd + deeltijd		50		40
opleidingsniveau docenten (percentage)[1]	Bachelor	Master		PhD.
▪ voltijd + deeltijd	0	100%		8% promovendi + 10% in promotietraject
docent–student ratio[2]				
▪ voltijd + deeltijd				1:20
contacturen (aantal)[3]	1e jaar	2e jaar	3e jaar	4e jaar
▪ voltijd	20	18	14	3
▪ deeltijd	6*	6	6	6

*dit is gemiddeld 4 uur per week vakspecifiek en 4 uur per twee weken generiek

[1] Het aandeel docenten (onderwijzend personeel) met een hbo, master en PhD in het totaal aantal docenten (onderwijzend personeel).
[2] De verhouding tussen het totaal aantal ingeschreven studenten en het totaal aantal fte's aan onderwijzend personeel van de opleiding in het meest recente studiejaar.
[3] Het gemiddeld aantal klokuren per week aan geprogrammeerde contacttijd, voor ieder jaar van de opleiding.

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding leraar vo 2e graad Aardrijkskunde,** voltijd, deeltijd

Bron: Kritische reflectie.
Peildatum: voorjaar 2015.

instroom (aantal)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	13	12	14	14	16	11
▪ deeltijd	17	3	10	7	11	3
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	62	50	50	36	25	64
▪ deeltijd	24	100	20	29	27	33
uit de hoofdfase				2008	2009	2010
▪ voltijd				20	0	14
▪ deeltijd				46	0	13
rendement (percentage)				2008	2009	2010
▪ voltijd				60	83	71
▪ deeltijd				54		75
docenten (aantal + fte)			aantal		Fte	
▪ voltijd + deeltijd			3*		2,6	

*exclusief één onderwijskundige die is toegevoegd aan het docententeam.

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding leraar vo 2e graads Economie,** voltijd, deeltijd

Bron: Kritische reflectie.
Peildatum: voorjaar 2015.

instroom (aantal)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	8	10	16	17	12	15
▪ deeltijd	0	3	9	8	7	11
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	75	30	81	59	50	47
▪ deeltijd		67	11	50	14	18
uit de hoofdfase				2008	2009	2010
▪ voltijd				0	0	-
▪ deeltijd				13	14	-
rendement (percentage)				2008	2009	2010
▪ voltijd				0%	71%	100%
▪ deeltijd				0%	100%	63%
docenten (aantal + fte)			aantal		Fte	
▪ voltijd + deeltijd			3*		2,0	

*exclusief één onderwijskundige met een economische achtergrond die is toegevoegd aan het docententeam van de lerarenopleiding economie.

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding leraar vo 2e graad Wiskunde,** voltijd, deeltijd

bron: Kritische Reflectie
peildatum: voorjaar 2015

instroom (aantal)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	18	18	25	16	16	21
▪ deeltijd	2	5	14	18	17	18
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	39%	56%	40%	31%	19%	38%
▪ deeltijd	50%	60%	0%	22%	18%	33%
uit de hoofdfase				2008	2009	2010
▪ voltijd				45%	0%	13%
▪ deeltijd				100%	100%	21%
rendement (percentage)				2008	2009	2010
▪ voltijd				45%	50%	40%
▪ deeltijd				0%	0%	43%
docenten (aantal + fte)				aantal		Fte
▪ voltijd + deeltijd				6*		4,4

*exclusief één onderwijskundige met een wiskunde-achtergrond die is toegevoegd aan het docententeam Wiskunde.

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding leraar vo 2e graad Natuurkunde en Techniek,** voltijd, deeltijd.

Bron: Kritische reflectie.
Peildatum: voorjaar 2015.

instroom (aantal)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	8	10	16	17	12	15
▪ deeltijd	1	6	13	9	17	18
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	13	20	0	0	0	
▪ deeltijd		50	23	33	12	
uit de hoofdfase				2008	2009	2010
▪ voltijd				50	29	0
▪ deeltijd					50	30
rendement (percentage afgestudeerd na 5 jaar)				2008	2009	2010
▪ voltijd				0	50	0
▪ deeltijd					17	50
docenten			aantal		Fte	
▪ voltijd + deeltijd			4		3	

*exclusief één onderwijskundige die is toegevoegd aan het docententeam Natuurkunde en Techniek.

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding leraar vo 2e graad Duits**, voltijd, deeltijd

Bron: Kritische Reflectie
Peildatum: voorjaar 2015

instroom (aantal)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	11	10	13	15	6	14
▪ deeltijd	3	1	14	7	11	6
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	27%	20%	46%	13%	50%	36%
▪ deeltijd	100%	100%	36%	43%	27%	33%
uit de hoofdfase				2008	2009	2010
▪ voltijd				13%	13%	0%
▪ deeltijd						56%
rendement (percentage)				2008	2009	2010
▪ voltijd				75%	63%	57%
▪ deeltijd						44%
docenten (aantal + fte)			aantal		Fte	
▪ voltijd + deeltijd			4*		3,05	

* Aangevuld met één onderwijskundige

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding leraar vo 2e graad Engels**, voltijd, deeltijd

Bron: Kritische Reflectie
Peildatum: voorjaar 2015

instroom (aantal)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	45	55	70	47	46	46
▪ deeltijd	2	2	13	18	12	17
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	56%	58%	69%	51%	41%	72%
▪ deeltijd	100%	50%	23%	6%	33%	24%
uit de hoofdfase				2008	2009	2010
▪ voltijd				55%	35%	23%
▪ deeltijd					100%	20%
rendement (percentage)				2008	2009	2010
▪ voltijd				15%	43%	50%
▪ deeltijd					0%	80%
docenten (aantal + fte)			aantal		Fte	
▪ voltijd + deeltijd			9		5,3	

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding leraar vo 2e graad Geschiedenis,** voltijd, deeltijd

bron: Kritische Reflectie.
peildatum: voorjaar 2015.

instroom (aantal)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	45	45	41	48	49	40
▪ deeltijd	4	4	20	12	8	2
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	49	58	49	54	63	78
▪ deeltijd	100	25	35	42	25	0
uit de hoofdfase				2008	2009	2010
▪ voltijd				17	5	19
▪ deeltijd					33	23
rendement (percentage afgestudeerd na 5 jaar)				2008	2009	2010
▪ voltijd				57	68	43
▪ deeltijd					67	77
docenten			aantal		Fte	
▪ voltijd + deeltijd						

*exclusief één onderwijskundige die is toegevoegd aan het docententeam Geschiedenis.

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding leraar vo 2e graad Nederlands,** voltijd, deeltijd

Bron: Kritische Reflectie
Peildatum: voorjaar 2015

instroom (aantal)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	19	21	20	20	20	21
▪ deeltijd	11	4	38	46	33	43
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	53%	43%	45%	30%	45%	52%
▪ deeltijd	45%	50%	8%	11%	12%	19%
uit de hoofdfase				2008	2009	2010
▪ voltijd				22%	25%	18%
▪ deeltijd				83%	50%	9%
rendement (percentage)				2008	2009	2010
▪ voltijd				56%	67%	55%
▪ deeltijd				17%	50%	83%
docenten (aantal + fte)			aantal		Fte	
▪ voltijd + deeltijd			8		6,2	

2. SAMENVATTING

Fontys Lerarenopleiding Sittard (FLOS) van Fontys Hogescholen leidt studenten op tot tweedegraads leraar Geschiedenis, Aardrijkskunde, Algemene Economie, Bedrijfseconomie, Nederlands, Engels, Duits, Wiskunde, Natuurkunde of Techniek.

Alle beoordeelde tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS vertonen een verstrekkende gelijkenis, qua doelstelling, structuur en reikwijdte van de onderwijsleeromgeving, wijze van toetsen en beoordelen, deskundigheid personeel en voorzieningen. Dit maakt het mogelijk op algemeen niveau kwalitatieve uitspraken te doen die dan voor alle onderzochte opleidingen gelden. Alleen daar, waar op het niveau van de individuele opleiding aanleiding is van dit algemeen oordeel af te wijken, wordt daar in deze samenvatting melding van gemaakt.

Standaard 1. Beoogde eindkwalificaties
De opleidingen tot leraar 2e graad vo (in het vervolg verder aangeduid als 'de tweedegraads lerarenopleidingen') van Fontys Lerarenopleidingen Sittard (FLOS) baseren zich aantoonbaar op de landelijke SBL-competenties en de generieke en vakspecifieke kennisbases en hebben hierover regelmatig contact met vakgenoten en het werkveld. Dit gebeurt o.a. in ADEF-verband, in overleggen met vakgenoten in '10 voor de leraar' en andere landelijke vakgroepoverleggen en in de diverse overleggen binnen het samenwerkingsverband Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL). Daarnaast heeft FLOS contact met lerarenopleidingen in o.a. de Euregio (Duitsland en Vlaanderen), Finland en de Verenigde Staten.

FLOS heeft als enige tweedegraads lerarenopleiding in de krimpregio Zuid Limburg haar eigen visie op de leraar opnieuw opgesteld. FLOS wil vanuit de missie 'elke leerling heeft recht op het beste onderwijs' haar studenten opleiden tot zeer goede leraren. Deze leraren moeten zich kenmerken door authenticiteit en deskundigheid, zij moeten het vermogen hebben tot inspireren en het leren van leerlingen centraal stellen. FLOS wenst dat het werkveld zegt: "kijk dat is er één van de FLOS". De praktijkgerichtheid van de FLOS wordt onder meer geïllustreerd door het werk van de associate lector in en met het werkveld met het onderzoeksthema 'Praktijkgericht opleiden en begeleiden'. FLOS is nog volop bezig met de nadere uitwerking en implementatie van deze visie in het curriculum en met overleggen daarover met het sterk in beweging zijnde werkveld in de regio, maar dat wat er nu al gebeurt op dit gebied, is goed.
Ook het ontwikkelen van een onderzoekende houding en het kunnen uitvoeren van (actie-) onderzoek heeft een belangrijke plek in de opleidingen. Flos heeft haar opvatting hierover duidelijk geformuleerd en de onderzoekende houding en praktijkonderzoek duidelijk afgebakend.

Internationale oriëntatie is geen expliciet onderdeel van de SBL-competenties. FLOS wil de studenten bewust maken van een verantwoord en actief burgerschap in een Euregionale en internationale context om later als leraar ook leerlingen te stimuleren in hun ontwikkeling tot wereldburgers. De opleidingen zijn nog bezig deze elementen verder uit te werken in de programma's voor alle opleidingen.

Op grond van de sterke punten (de ambitie tot het opleiden van zeer goede leraren, de daaruit voortvloeiende strenge eis aan de propedeusestudenten met een bindend studieadvies van 60 studiepunten na één jaar en de belangrijke plek die onderzoek heeft in de doelstellingen van de opleidingen) is het auditteam van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS een 'goed' verdienen voor deze standaard.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving
Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS zeer praktijkgerichte opleidingen zijn, die verzorgd worden door ruim gekwalificeerde teams.

De opleidingen bieden de studenten aan de hand van het zogenoemde 'meesterschapsdeel' en het 'vakmanschapsdeel' in het curriculum voldoende mogelijkheden hun competenties, algemene en vakspecifieke kennis en vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen.
Sterke elementen zijn de aandacht voor het ontwikkelen van een onderzoekende houding o.a. door middel van een onderzoekslijn van jaar 1 t/m 4, het werkplekleren en de samenwerking met het werkveld in onder andere de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL).
Alle tweedegraads lerarenopleidingen leveren met de uitwerking van de vakspecifieke kennisbasis in het vakmanschapsdeel en de daaraan gekoppelde beroepsproducten zonder meer basiskwaliteit.
De opleidingen Wiskunde, Nederlands, Engels, Geschiedenis, Aardrijkskunde, Algemene Economie en Bedrijfseconomie en Natuurkunde hebben dit deel van het curriculum onder andere in overleg met het werkveld tevens een duidelijke eigen inkleuring gegeven.

De opleidingen besteden veel aandacht aan aspecten van ICT en werkvormen met ICT.
De opleidingen stimuleren de studenten ICT te gebruiken tijdens werkplekleren als ondersteunend middel. De docenten van FLOS geven in hun eigen lessen de studenten het goede voorbeeld.

FLOS besteedt veel aandacht aan de kwaliteit van de instromende studenten. Bijzonder zijn de activiteiten voor de poort zoals het proefstuderen en de projecten 'Leraar je bent het al' en 'Ranking the Class'. Met het aanbod van een maatwerktraject in deeltijd naast de voltijdvariant sluiten de opleidingen goed aan bij de verschillen tussen de studenten in niveau, vooropleiding en ervaring.
Daarnaast bieden FLOS en de Nieuwste Pabo van Fontys/Zuyd Hogeschool excellente studenten van de pabo de mogelijkheid tot bi-diplomering tot leraar basisonderwijs en tweedegraads leraar Nederlands, Aardrijkskunde of Geschiedenis.
De afstudeerrichtingen avo en bo worden vanaf 2013-2014 in het curriculum geïmplementeerd.

FLOS zorgt voor een mooie verbinding tussen het vakmanschapsdeel c.q. de vakdocenten en het meesterschapsdeel c.q. docenten van het generieke deel. Aan elk team (alpha, bèta, mens en maatschappij) is in elk geval één onderwijskundige gekoppeld.
Alle opleiders zijn in principe ook instituutsopleider op de stagescholen. Daarmee zorgt FLOS ervoor dat alle docenten regelmatig in aanraking komen met de actuele beroepspraktijk.

De opleidingen zorgen ervoor dat de studie optimaal kan verlopen door i) de opzet van een studeerbaar programma en een goede samenhang tussen het meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel, ii) intensieve studentenbegeleiding van de studieloopbaanbegeleider en op de werkplek van de instituutsopleider en werkplekbegeleider (en de schoolopleider waar het de opleidingsschool betreft, iii) een krachtige onderzoekslijn iv) personele investeringen.

De aanwezige voorzieningen werken ondersteunend aan de studie, maar de opleidingsspecifieke voorzieningen voor Techniek behoeven aandacht.

Gelet op de sterke elementen in het generieke en vakspecifieke programma en het deskundige personeel, komt het auditteam tot het oordeel dat alle tweedegraads lerarenopleidingen zonder meer basiskwaliteit hebben. De opleidingen Wiskunde, Nederlands, Engels, Geschiedenis, Aardrijkskunde, Algemene Economie en Bedrijfseconomie en Natuurkunde steken daar met hun duidelijke eigen inkleuring bovenuit en beoordelen we als 'goed'.

Standaard 3. Toetsing
De tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS hebben hun toetssysteem op orde en zij toetsen op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde (eind)kwalificaties hebben bereikt. De opleidingen hebben voor elk vak een toetsprogramma. Voor elke summatieve toets is er een toetsmatrijs en een beoordelingsformulier met criteria (en rubrics). De ijkpunten om het gerealiseerd niveau van de afstudeerders vast te stellen, zijn voor alle betrokkenen duidelijk. Deze betreffen onder andere het Afstudeerpraktijkonderzoek (APO), de praktijkproef en het competentie-examen op basis van een assessmentdossier met bewijzen van kunnen.

Ten aanzien van de APO's heeft de opleiding van 2013 naar 2014 duidelijke verbeteringen aangebracht in het beoordelingsformulier waarmee nu voor het eerst wordt gewerkt.
De landelijke kennisbasistoets voor de respectieve vakken maakt deel uit van het geheel aan toetsen en is voorwaardelijk voor het afstuderen, conform de landelijke afspraken. FLOS toetst zelf de beheersing van de generieke kennisbasis op een betrouwbare manier aan de hand van opdrachten die studenten alleen met succes kunnen uitvoeren indien zij de kennisbasis beheersen.
De opleidingen betrekken het werkveld – de werkplekbegeleiders en schoolopleiders –nauw bij de beoordeling van de student tijdens zijn stage. Het is een goed voornemen om met deze begeleiders op de werkplek af te stemmen over het beoordelen en het gebruik van het beoordelingsformulier. Dat is nog niet over de gehele linie gerealiseerd. Voor de instituutsopleiders is intervisie in het kader van interbeoordelaarsbetrouwbaarheid eveneens van belang.
Het auditteam is van oordeel, dat de examencommissie nu een volgende stap moet zetten, door ook systematisch te (laten) kijken naar de inhoud en de kwaliteit van alle toetsen en naar de kwaliteit van de beoordelingen. De opleidingen passen het vier-ogenprincipe voornamelijk toe bij de afsluitende toetsen. Dit zouden ze ook op meer /andere momenten systematisch kunnen doen.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande bevindingen (toetssysteem is op orde met nog aandachtspunten bij de toetsing op de werkplek en in de controle op de daadwerkelijke kwaliteit van de toetsen en het beoordelen waar nu vervolgstappen moeten worden gezet) tot een oordeel 'voldoende' voor deze standaard voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS.

Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties
Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken hebben aangetoond dat zij op het vereiste bachelorniveau beschikken over de competenties van een startbekwaam tweedegraads leraar. In de verslagen van de Afstudeerpraktijkonderzoeken (APO) hebben de studenten aangetoond dat zij op basis van hun verlegenheidsvraag/probleemstelling een duidelijke onderzoeksvraag hebben geformuleerd, die zij met behulp van verschillende methoden nader hebben onderzocht. De studenten hebben in hun onderzoek een koppeling gemaakt tussen de bestudeerde literatuur en de praktijk. Het auditteam beoordeelt de gekozen onderzoeksonderwerpen als relevant voor de betreffende vakken. De APO's zouden nog aan sterkte kunnen winnen als ze worden ingebed in het grotere verband van de schoolontwikkeling van de scholen waar de studenten stage lopen.
Uit de geleverde bewijsmaterialen in de assessmentportfolio's – zoals lesvoorbereidingen en terugblik op gegeven lessen, feedback van begeleiders hierop, video-opnames van gesprekken met leerlingen, beschrijving van bepaalde casuïstiek en de wijze waarop de student hierin heeft gehandeld - blijkt, dat de studenten de bewuste competenties op het gewenste niveau beheersen. Wel zou het reflecteren van de studenten op hun eigen ontwikkeling op een hoger niveau gebracht mogen worden, door de studenten te vragen hun reflectie te onderbouwen met theorie.
Daarnaast hebben alle studenten de landelijke kennisbasistoets met minimaal een voldoende afgesloten.
Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden van FLOS aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren.
Het auditteam heeft alle eindwerken met minimaal een voldoende beoordeeld. Alumni en vertegenwoordigers zijn tevreden over het gerealiseerde niveau van de afgestudeerden. Met in achtneming van de ontwikkeling die nu gaande is in het beoordelingsproces en met de hierboven genoemde aandachtspunten, acht het auditteam een oordeel 'voldoende' voor deze standaard voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS zeker op zijn plaats.

Algemene conclusie:
De ruim gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS zorgen ervoor dat het afnemende werkveld (in de regio) kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren voor de scholen in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs.
Het bijzonder praktijkgerichte curriculum met een meesterschapsdeel en een vakmanschapsdeel en de focus van FLOS op het opleiden van zeer goede leraren, zijn hierbij belangrijke elementen.

Het auditteam komt op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS.

Den Haag, 14 januari 2016

Drs. R.B. van der Herberg,
voorzitter kernpanel

G.C. Versluis,
secretaris kernpanel

3. INLEIDING

Fontys Lerarenopleiding Sittard (FLOS) is een van de 29 instituten van Fontys Hogescholen en leidt leraren op voor het voortgezet onderwijs (vo) en middelbaar beroepsonderwijs (mbo). De voorloper van FLOS startte in 1978 met vier opleidingen. Ten tijde van de visitatie in juni 2015 verzorgde FLOS tien tweedegraads lerarenopleidingen. Twee van deze opleidingen - Algemene Economie en Bedrijfseconomie – zijn samengevoegd, omdat dit beter aansluit op de behoeften van het werkveld.

FLOS biedt elke lerarenopleiding aan in een voltijd- en een deeltijdvariant. Studenten die instromen in de deeltijd hebben al een hbo- of wo-opleiding gevolgd. Zij kunnen op basis hiervan vrijstellingen aanvragen en krijgen op basis daarvan een maatwerktraject aangeboden.

Vanaf cohort 2013/2014 kent de voltijdvariant bij FLOS de twee door de minister bepaalde specialiserende afstudeerrichtingen:

- algemeen vormend onderwijs (avo) gericht op de onderbouw van havo en vwo
- beroepsgericht onderwijs (bo) gericht op vmbo, praktijkonderwijs en mbo.

Om deze afstudeerrichtingen te realiseren haalt FLOS met ingang van 2016-2017 de 30 studiepunten van de vrije minor uit het curriculum.
Daarnaast bieden FLOS en de Nieuwste Pabo van Fontys/Zuyd Hogeschool excellente studenten van de pabo de mogelijkheid tot bi-diplomering tot leraar basisonderwijs en tweedegraads leraar Nederlands, Aardrijkskunde of Geschiedenis.
FLOS is niet betrokken bij trajecten educatieve minor beroepsonderwijs en pedagogisch didactische getuigschrift.

Met ingang van 2015-2016 start FLOS met het aanbod van drie eigen hbo-masteropleidingen in de tekortvakken Engels, Nederlands en Wiskunde.

FLOS werkt al vele jaren samen met scholen voor voortgezet onderwijs in de regio. Met alle zes de schoolbesturen van Limburgse scholen voor vo vormt FLOS samen de Academische opleidingsschool Limburg (AOSL OS-2013- 48 en OS-2013-49). De Universiteit Maastricht en de Open Universiteit zijn binnen het samenwerkingsverband ondersteunende wetenschappelijke instellingen.
In 2012 heeft AOSL gelden toegekend gekregen uit de regeling 'Versterking samenwerking scholen en lerarenopleidingen 2013-2016'. Dit heeft geleid tot uitbreiding van het samenwerkingsverband met een aantal scholen voor voortgezet onderwijs en tot doelgerichte samenwerking tussen de partners in leerwerkgroepen rondom kleinschalige schoolontwikkelingsprojecten.

FLOS kende een lectoraat Educatieve functies van ICT. Dit lectoraat is na twee termijnen van vier jaar in 2012 beëindigd. FLOS is voornemens op korte termijn weer een lectoraat te starten. Een belangrijk onderzoeksthema binnen FLOS is Praktijkgericht opleiden en begeleiden, dat verder wordt onderbouwd en vertaald naar een onderzoeksprogramma. Ook de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL) wordt hier nauw bij betrokken.

Fontys Hogescholen biedt in Tilburg eveneens tweedegraads lerarenopleidingen aan. Deze worden verzorgd door Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT). Sinds de zogenoemde BRIN-operatie gelden de lerarenopleidingen van FLOS en FLOT formeel als één opleiding en verzorgen de beide locaties de lerarenopleidingen in deellicentie uit. Vanwege de binnen Fontys gekozen besturingsfilosofie kennen beide locaties een relatief grote mate van onafhankelijkheid van elkaar. Dit komt tot uiting in verschillen in profilering en in de concrete vertaling van de competentieprofielen naar de programma's. Ook werken er andere teams van docenten op beide locaties. Om deze reden is gekozen voor een aparte visitatie van FLOS en FLOT en aparte beoordelingsrapporten per locatie. FLOS en FLOT werken in verband met de deellicenties wel regelmatig samen o.a. bij de invoering van de bekwaamheidseisen en bij het beoordelen van elkaars studenten op de stagescholen.

Ontwikkelingen sinds de vorige accreditatie (2009)
De vorige accreditatie vond plaats in 2009. Alle opleidingen zijn met een overall 'voldoende' beoordeeld. Het auditteam noemde een aantal aandachtpunten, waarmee FLOS als volgt aan de slag is gegaan:

- Het meer aanzetten van de onderzoekslijn, waarbij studenten tot een kritische wijze van onderzoek komen: FLOS heeft een onderzoekslijn ontwikkeld van propedeuse tot afstudeerfase. Bij de begeleiding en beoordeling van het afstudeeronderzoek is ook de Academische Opleidingsschool Limburg betrokken.
- De relaties met het werkveld beter vorm geven: FLOS heeft geïnvesteerd in structurele contacten met het werkveld, zowel met scholen in het vo en mbo, als met hoger onderwijs in de regio en de provincie.
- De huisvesting, die gedeeld moet worden met andere opleidingen: In 2012 is de Sporthogeschool verhuisd en vond er een ingrijpende verbouwing plaats. Het dreigend ruimtegebrek is hiermee afgewend.
- De hoge werkdruk van de docenten: In het Personeelsplan 2013-2016 is aandacht besteed aan een reductie van de werkdruk door taakreductie en uitbreiding van fte's met 10% sinds 2012. Uit de laatste Medewerkerstevredenheidsonderzoeken blijkt dat de medewerkers zeer tevreden zijn. Ze ervaren de samenwerking als prettig en vinden dat er veel variatie is in hun werk.

Naast deze verbetermaatregelen noemt FLOS nog de volgende ontwikkelingen:

- de invoering van de landelijke kennisbases en kennistoets voor alle opleidingen;
- de invoering van de twee afstudeerrichtingen avo en bo voor de voltijdvariant met ingang van cohort 2013-2014;
- het beëindigen in 2012 van het lectoraat 'Educatieve functies van ICT' en de verkenning naar een verdere invulling van de onderzoekstaak van FLOS;
- de samenwerking tussen de drie Sittardse instituten, de Nieuwste Pabo, Pedagogiek en FLOS op de deelgebieden opvoeding, jeugdzorg en onderwijs.

Clustervisitatie en inrichting van de audit
De beoordeling van FLOS vond plaats binnen het cluster tweedegraads lerarenopleidingen.
De visitatie binnen dit cluster is uitgevoerd door de visitatiebureaus Hobéon en NQA, waarbij Hobéon de tweedegraads lerarenopleidingen van zes hogescholen en NQA de tweedegraads lerarenopleidingen van drie hogescholen beoordeelden. Voorafgaand aan deze audits hebben NQA en Hobéon met elkaar en met de NVAO afgestemd over de opzet van de audits en de samenstelling van de auditpanels.

Aangezien de tien lerarenopleidingen van FLOS verwantschap vertonen, zijn alle opleidingen gezamenlijk gevisiteerd tijdens een driedaagse visitatie. Op de eerste dag zijn de generieke zaken behandeld door een kernpanel. Dit kernpanel bestond uit twee externe domeindeskundigen en een student van een tweedegraadslerarenopleiding van een andere hogeschool. Hobéon leverde de voorzitter en de (coördinerend) secretaris voor het kernpanel. Na de generieke auditdag volgde een tweedaagse audit van de afzonderlijke vakken. Per vak of combinatie van vakken[4] werd één specifieke vakdeskundige aan het opgesplitste kernpanel toegevoegd. Naast de voorzitter van Hobéon vervulde één van de twee externe domeindeskundigen uit het kernpanel in het parallelle gesprek ook de rol van (technisch) voorzitter. Bij elke vakaudit zit een secretaris vanuit Hobéon en een student. (Zie bijlage: Programma).

Onderliggende rapportage bestaat uit een generiek deel over alle aspecten die gelden voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS en een vakspecifiek deel per opleiding.
Zoals gevraagd in de brief van de NVAO (met kenmerk NVAO/20131990/AH) is in deze rapportage aandacht besteed aan de focuspunten voor tweedegraads lerarenopleidingen.

[4] Duits/Engels, Natuurkunde/Techniek, Geschiedenis/Aardrijkskunde.

4. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN

4.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen
Het auditteam heeft geconstateerd, dat de opleidingen tot leraar 2e graad vo (in het vervolg genoemd 'de tweedegraads lerarenopleidingen') van Fontys Lerarenopleiding Sittard (in het vervolg genoemd FLOS) de landelijk vastgestelde en in de Algemene Maatregel van Bestuur bij Wet op de beroepen in het hoger onderwijs (Wet BIO) vastgelegde competenties hanteert. Deze zijn onder begeleiding van de Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL) tot stand gekomen. Op landelijk niveau is via een matrix aangetoond hoe de vijf Dublin Descriptoren tot uiting komen in deze zogenoemde zeven SBL-competenties.
De zeven SBL-competenties betreffen: i)interpersoonlijk competent, ii) pedagogisch competent, iii) vakinhoudelijk en didactisch competent, iv) organisatorisch competent, v) competent in het samenwerken met collega's, vi) competent in het samenwerken met de omgeving en vii) competent in zelfreflectie en ontwikkeling.

Daarnaast is gekeken naar de standaard voor hbo-bachelorniveau zoals die door de Vereniging Hogescholen is geformuleerd. Deze standaard heeft betrekking op de verankering van een gedegen theoretische basis, het verwerven van een onderzoekend vermogen, het beschikken over professioneel vakmanschap en het ontwikkelen van een beroepsethiek en maatschappelijke oriëntatie. Daarmee is op landelijk niveau geborgd dat de SBL-competenties voldoen aan bachelorniveau en dat de competenties breed worden gedragen door vakgenoten, collega-lerarenopleidingen en het werkveld.

In 2005 heeft FLOS samen met Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) en de Pedagogische Hogeschool Tilburg (PTH) van Fontys de SBL-competenties geoperationaliseerd en de bekwaamheidseisen vastgelegd in zogenoemde competentiekaarten. Op deze competentiekaarten is per fase – propedeuse, hoofdfase, afstudeerfase - een aantal gedragsindicatoren aangegeven (zie voor een voorbeeld hiervan onder standaard 2.) Het auditteam acht deze competentiekaarten duidelijk. Ze vormen een goed sturingsinstrument voor de docenten bij het ontwikkelen van hun lessen en bij de beoordeling van de studenten. (zie verder standaard 2 en 3.)

Kennisbasis
Naast de SBL-competenties als leidraad, hanteren de opleidingen voor hun onderwijs de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbases beschrijven het geheel aan vakinhoudelijke en vakdidactische kennis op theoretische, methodisch en praktisch niveau, waarover de startbekwame leraar dient te beschikken. De vakspecifieke kennisbasis vormt daarmee het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.
De generieke kennisbasis –waaronder de kennisbasis ICT – beschrijft de kennis die nodig is voor het beroep van leraar en ligt daarmee ten grondslag aan alle competenties.
In het kader van het aanbieden van de afstudeerrichtingen algemeen vormend onderwijs (avo) en beroepsonderwijs (bo) gaat FLOS het addendum voor de kennisbasis beroepsgericht onderwijs opnemen bij de beoogde eindkwalificaties.
(Zie verder standaard 2 en de vakspecifieke delen per opleiding in dit rapport.)

Profilering en eigen inkleuring
FLOS heeft drie jaar geleden onder leiding van de huidige directeur en in samenspraak met het werkveld een duidelijke missie en visie geformuleerd. Daarmee is voor alle betrokkenen helder waar FLOS met haar opleidingen naar toe wil. Vanuit de missie 'elke leerling heeft recht op het beste onderwijs' wil FLOS studenten opleiden tot zeer goede leraren. Deze leraren moeten zich kenmerken door authenticiteit en deskundigheid, het vermogen hebben tot inspireren en het leren van leerlingen centraal stellen. FLOS wenst dat het werkveld zegt: "kijk dat is er één van de FLOS". De opleidingen hanteren daarom strenge eisen, die o.a. tot uiting komen in een bindend studieadvies van 60 EC in de propedeuse van één jaar. Daarnaast bieden de opleidingen de studenten meer dan alleen de standaard landelijke kennisbases o.a. door eigen accenten te leggen in de uitwerking hiervan. (Zie daarvoor standaard 2 in de vakspecifieke deelrapporten per opleiding.)
De praktijkgerichtheid komt ook tot uiting in het onderzoeksthema 'Praktijkgericht opleiden en begeleiden', dat onder aanvoering van de associate lector verder wordt onderbouwd en vertaald naar een onderzoeksprogramma. Ook de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL) wordt hier nauw bij betrokken.
Zoals al in de inleiding is vermeld, zal FLOS met ingang van 2015-2016 starten met het aanbod van drie voltijdse hbo-masteropleidingen voor leraren in de tekortvakken Wiskunde, Nederlands en Engels. Daarmee zorgt zij voor een doorgaande lijn in deze lerarenopleidingen.

Tijdens de audit is uitgebreid stilgestaan bij de missie en visie en de holistische blik op de leraar. Het auditteam waardeert het dat FLOS zich duidelijk wil profileren ook al heeft zij eigenlijk geen concurrentie van andere lerarenopleidingen. De uitwerking van deze profilering is nog niet over de hele linie en in elke opleiding even goed zichtbaar. (Zie daarvoor standaard 2.)
Omdat het afnemende werkveld (in de regio) sterk in beweging is, moet FLOS ook opnieuw in overleg met het werkveld. Ontwikkelingen als gepersonaliseerd leren, doorbreking van het jaarklassensysteem, profileringen van scholen tot bijvoorbeeld technasia, vrije scholen, scholen met tweetalig onderwijs, kunstprofielscholen, vragen andere kennis en vaardigheden. Het vraagt ook om een omwenteling van een meer aanbodgerichte naar meer vraaggerichte houding van FLOS; om een blik van binnen naar buiten. Dit acht het auditteam evenals FLOS belangrijk in het kader van het opleiden van toekomstbestendige leraren.
Het auditteam beveelt FLOS aan keuzes te maken, want zij kan met haar onderwijs niet op alle nieuwe ontwikkelingen inspelen. Tevens is het van belang mensen met de benodigde expertise op deze terreinen de opleidingen binnen te halen. De eerste stappen zijn daartoe reeds genomen, door bijvoorbeeld het aantrekken van een docent met ervaringen met passend onderwijs.

Onderzoek
Het auditteam heeft geconstateerd, dat het ontwikkelen van een onderzoekende houding en het kunnen uitvoeren van (actie-)onderzoek een belangrijke plek inneemt in de opleidingen. Het ontwikkelen van die onderzoekende houding is aantoonbaar terug te lezen in de uitwerking van de SBL-competenties en met name bij de competentie 'competent in reflectie en ontwikkeling'.
De opleidingen vragen studenten veelvuldig te reflecteren op hun eigen ontwikkeling, bijvoorbeeld in hun weblogs. Daarnaast zorgen de opleidingen ervoor dat studenten specifieke onderzoeksvaardigheden kunnen ontwikkelen. Daartoe is een onderzoekslijn uitgerold in het generieke deel van het curriculum. (Zie daarover verder onder standaard 2.)
Tijdens de audit is gebleken dat de docenten die bij onderzoek betrokken zijn en de associate lector van FLOS voldoende in beeld hebben wat zij beogen met onderzoek. Doel is dat de studenten er zelf als leraar iets van leren; dat zij geprikkeld worden zaken waar zij tegen aan lopen te onderzoeken. Deze afbakening van de onderzoekende houding en praktijkonderzoek is goed verwoord in de vernieuwde afstudeerhandleiding bij de APO. Daarnaast willen de opleidingen dat studenten leren dat zij een bijdrage kunnen leveren aan de schoolontwikkeling en op welke manier zij dat kunnen doen. Daarvoor werkt FLOS samen met scholen in het voortgezet onderwijs (vo) binnen de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL).

Binnen deze scholen zijn sinds kort OnderzoeksOndersteuningsGroepen ingericht - de zogenoemde OOG-2 – waarin zittende leraren en studenten onderzoek (gaan) doen naar schoolthema's. Met het oog hierop heeft FLOS ook gezorgd voor professionalisering van docenten van de lerarenopleidingen en leraren in de vo-scholen.

Internationale dimensie
Internationale oriëntatie is geen expliciet onderdeel van de SBL-competenties, maar komt binnen de verschillende opleidingsprogramma's wel aan de orde. FLOS wil de studenten bewust maken van een verantwoord en actief burgerschap in een Euregionale en internationale context om later als leraar ook de leerlingen te stimuleren in hun ontwikkeling tot wereldburgers.
De opleidingen zijn nog bezig deze elementen verder uit te werken in de programma's voor alle opleidingen.
De opleiding heeft o.a. contacten met lerarenopleidingen in Duitsland, Vlaanderen, Finland en de Verenigde Staten.
(Zie voor de invulling van het programma verder standaard 2 en de vakspecifieke delen in dit rapport.)

Afstemming met het werkveld en vakgenoten
Het auditteam heeft geconstateerd, dat de opleidingen regelmatig overleg voeren met vakgenoten en vertegenwoordigers vanuit het werkveld over de actualiteit van de competenties en de opzet en inhoud van het curriculum.

De opleidingen spreken o.a. met vakgenoten in de overleggen '10 voor de leraar' over de kennisbases en kennistoetsing en andere landelijke vakgroepoverleggen. Daarnaast is er met de Universiteit van Maastricht en de Open Universiteit contact over de activiteiten in de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL), met name op het terrein van onderzoek doen.
Zoals al in de inleiding en hierboven is vermeld, heeft FLOS ook nauw contact met FLOT. Beide lerarenopleidingen hebben samen met de PTH o.a. de bekwaamheidseisen nader uitgewerkt.

De opleidingen spreken de vertegenwoordigers vanuit het werkveld allereerst als partner in de AOSL. Op directieniveau is er overleg in de stuurgroep en op docentniveau is er overleg in de projectgroep AOSL en in de leerwerkgroepen (LWG) die zijn ingericht rondom specifieke vraagstukken uit de schoolpraktijk. Daarnaast spreekt FLOS het werkveld in het overleg Educatieve Agenda Limburg en in diverse Limburgse netwerken.

Weging en Oordeel
De opleidingen baseren zich aantoonbaar op de landelijke SBL-competenties en de generieke en vakspecifieke kennisbases en hebben hierover regelmatig contact met vakgenoten en het werkveld. Dit gebeurt in o.a. '10 voor de leraar'-verband, in andere landelijke vakgroepoverleggen, in overleggen met lerarenopleidingen in het buitenland en in de diverse overleggen binnen AOSL.
Het is een sterk punt dat FLOS als enige tweedegraads lerarenopleiding in deze krimpregio Zuid Limburg haar eigen visie op de leraar opnieuw heeft opgesteld. Zij is nog volop bezig met de nadere uitwerking en implementatie van deze visie in het curriculum, maar dat wat er nu gebeurt is al goed. Sterke punten zijn o.a. de ambitie tot het opleiden van zeer goede leraren, de daaruit voortvloeiende strenge eis aan de propedeusestudenten met een bindend studieadvies van 60 studiepunten na één jaar en de plek die het ontwikkelen van een onderzoekende houding en het kunnen uitvoeren van (actie-)onderzoek heeft in de doelstellingen van de opleidingen.

Het auditteam is op grond van bovenstaande punten van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS een 'goed' verdienen voor deze standaard.

4.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Inhoud en vormgeving programma

Koppeling competenties – programma

De tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS hanteren drie niveaus van competentiebeheersing: propedeuse, hoofdfase en afstudeerfase. FLOS heeft de zeven SBL-competenties nader uitgewerkt op competentiekaarten met gedragsindicatoren per niveau. Hieruit blijkt, dat de mate van zelfstandigheid, complexiteit en volledigheid van handelen geleidelijk toeneemt.
Voorbeelden hiervan voor competentie 3 'vakinhoudelijk en didactisch bekwaam':

hoofdfasebekwaam	LIO-bekwaam	startbekwaam
▪ geeft enkele toepassingsgerichte voorbeelden bij leeractiviteiten; ▪ ontwerpt eenvoudige onderwijsactiviteiten; ▪ speelt in op verschillen in beginniveau van leerlingen; ▪ ..	▪ zorgt voor betekenisvolle en toepassingsgerichte leeractiviteiten; ▪ ontwerpt complexe leeractiviteiten; ▪ observeert en analyseert (leer)problemen; ▪ ...	▪ zorgt voor betekenisvolle en toepassingsgerichte leeractiviteiten; ▪ ontwerpt verschillende leertrajecten om tegemoet te komen aan verschillen tussen leerlingen; ▪ analyseert vakspecifieke leerproblemen en speelt daar adequaat op in met gerichte opdrachten en/of vragen; ▪ ...

Alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS laten in de zogenoemde KLOTS-schema's[5] zien wat de samenhang is tussen kwalificaties, leerdoelen, onderwijsprogramma's, toetsen en studiepunten. Daarmee borgen zij dat de studenten aan het einde van hun studie alle eindkwalificaties hebben kunnen ontwikkelen. Er is een KLOTS-schema voor de SBL-competenties, een KLOTS-schema voor de generieke kennisbasis en een KLOTS-schema per opleiding met de vakspecifieke kennisbasis. (Zie voor dit laatste verder de vakspecifieke delen in dit rapport).

Opzet en inhoud van het generieke programma

Alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS hebben hun curriculum verdeeld in een meesterschapsdeel en een vakmanschapsdeel. Het aantal studiepunten is gelijk verdeeld over deze twee onderdelen.
In het generieke meesterschapsdeel besteden de opleidingen onder andere aandacht aan onderwijskunde, pedagogiek, algemene didactiek, werkplekleren en praktijkonderzoek. In dit deel verwerven de studenten ook de kennis en vaardigheden uit de generieke kennisbasis en werken zij aan hun algemene hbo-vaardigheden en beroepscompetenties.

[5] De letters van KLOTS staan voor de termen: kwalificaties, leerdoelen, onderwijsprogramma's, toetsen en studiepunten

Daarnaast is er in het generieke curriculum tijd ingeruimd voor ondersteunende onderwijseenheden als studieloopbaanbegeleiding, levensbeschouwelijke vorming en het verwerven van ICT-vaardigheden. FLOS stimuleert de studenten ICT te gebruiken tijdens werkplekleren als ondersteunend middel. Ieder jaar moeten de studenten ten minste één les geven met gebruik van ICT. De docenten van FLOS worden geacht in hun eigen lessen de studenten het goede voorbeeld te geven.
FLOS besteedt al jaren expliciet aandacht aan taalvaardigheid. Het auditteam acht het terecht dat FLOS taalvaardigheid als voorwaarde ziet voor het bereiken van het bachelorniveau. Alle studenten krijgen in de propedeuse een spellings, lees- en schrijfvaardigheidstoets en moeten daarvoor een voldoende halen. FLOS gaat oefening in het gebruik van de Nederlandse taal – waaronder schrijfvaardigheid - structureel inbedden in de opleidingen met het programma Taal in Ontwikkeling (TiO).
Daarnaast besteden de opleidingen veel aandacht aan reflectie en feedback. FLOS heeft in dit verband het interessante online onderwijsinstrument PeerScholar aangeschaft, dat studenten ondersteunt in samenwerken, leren en reflecteren. Studenten moeten elkaar o.a. feedback geven op gemaakte opdrachten. Dit is leerzaam, daar zij in hun latere beroepspraktijk ook toetsen kritisch moeten kunnen beoordelen en hun leerlingen daarop feedback moeten kunnen geven. De eerste pilots zijn hiermee uitgevoerd.
Een ander mooi innovatief instrument voor feedback is het 'coachen met het oortje' dat FLOS wil gaan gebruiken in de stages. Daarbij krijgt de student terwijl hij lesgeeft direct 'in zijn oor' feedback van de begeleider achter in de klas op basis van kijkpunten. Ook daarmee voert FLOS nu pilots uit.
Daarnaast vragen de opleidingen de studenten veelvuldig te reflecteren op hun eigen ontwikkeling, bijvoorbeeld in hun weblogs.
De deeltijdstudenten volgen in principe hetzelfde programma als de voltijdstudenten, maar kunnen op basis van eerder verworven kennis en vaardigheden vrijstelling aanvragen bij de examencommissie. (Zie verder onder het kopje 'instroom'.)

(Zie verder over de opzet en de inhoud het vakspecifieke deel van dit rapport.)

Ontwikkelen beroepsvaardigheden en werkplekleren
De studenten krijgen gedurende de hele studie concrete, realistische op het beroep gerichte taken, die uitmonden in beroepsproducten. Daarbij moeten zij de bouwstenen waarover zij beschikken, toepassen, waaronder de theorie. Voorbeelden van beroepsproducten zijn een (deel) van een uitgevoerde les, een lessenserie, een zelfgemaakte toets, reflectie op een casus, een video-opname van een gesprek, een verslag van een onderzoek.

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de voltijdstudenten al vanaf de propedeuse in aanraking komen met de beroepspraktijk. In het eerste jaar starten ze met het ontwerpen en lesgeven aan een kleine groep leerlingen van groep 8 van de basisschool. Daarnaast voeren zij - bij voorkeur in tweetallen - tien weken lang gedurende drie dagen per week opdrachten uit in een vo-school. Dat is een sterk punt, omdat studenten er zodoende vroegtijdig achter kunnen komen hoe het is om voor een groep leerlingen te staan en of het leraarsberoep wat voor hen is. Studenten die het voor een groep staan nog lastig vinden, kunnen extra drama- en communicatielessen krijgen bij FLOS. Dat is een mooi aanbod.
Vanaf het tweede studiejaar starten de studenten met het verzorgen van (gedeelten van) lessen in het eigen vak. Het aantal stage-uren neemt geleidelijk toe. In het vierde studiejaar lopen de studenten een afstudeer-/LIO-stage. Zij staan dan zelfstandig voor de klas en geven ± 200 lessen. Alle studenten moeten ook stage lopen in het beroepsonderwijs (vmbo of mbo). Veelal gebeurt dat in het derde studiejaar.
Vanaf cohort 2013-2014 moeten de studenten kiezen voor de specialiserende afstudeerrichting algemeen vormend onderwijs (avo) of beroepsonderwijs (bo). Zij voeren in elk geval hun afstudeerstage en afstudeeronderzoek uit op een school van de gekozen richting.
FLOS borgt daarmee dat alle voltijdstudenten hun (vakspecifieke) competenties kunnen ontwikkelen.

FLOS werkt al vele jaren samen met vo-scholen en vormt samen met een flink aantal scholen van alle zes de besturen uit de regio de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL). Op deze scholen zijn door FLOS opgeleide werkplekbegeleiders, schoolopleiders en onderzoeksbegeleiders aanwezig. Daarnaast lopen studenten stage op scholen in het mbo en vo waar FLOS geen samenwerkingsverband mee heeft. Dit laatste is voor de vakken Geschiedenis en Engels ook noodzakelijk, omdat er een tekort is aan stageplekken. Om deze reden zal FLOS met ingang van het studiejaar 2015 -2016 ook een numerus fixus hanteren voor beide vakken.
De studenten lopen hun LIO-stage altijd op een school uit het AOSL verband, omdat ze daar ook hun afstudeerpraktijkonderzoek (APO) uitvoeren. (Zie verder onder 'praktijkgericht onderzoek'.) Tijdens de audit is stilgestaan bij het feit, dat een aantal scholen in de regio een bijzonder profiel heeft of bezig is zich verder te profileren. (Zie ook standaard 1.) Het auditteam acht het in dit verband belangrijk dat FLOS in gesprek blijft over de toepasbaarheid van de opdrachten die de studenten op deze scholen moeten uitvoeren en over het didactisch model van deze scholen en de gevolgen voor de inhoud van de (vak)didactieklessen van de docenten van FLOS. De eerste aanzetten daartoe zijn inmiddels gegeven.

Ook de deeltijdstudenten lopen allemaal stage. Afhankelijk van hun eerder genoten opleiding en ervaring kan de duur en invulling van de stage variëren. FLOS voorziet in maatwerk. Een afgestudeerde van de pabo die al onbevoegd als leraar in het vo of mbo werkt, mag bijvoorbeeld (in overleg) de lesuren op de eigen werkplek meetellen, maar moet daarnaast een aanvullende stage uitvoeren op een ander schooltype. Dat geldt ook voor de student die al een lesbevoegdheid heeft voor een ander vak. Studenten die geen onderwijsgerelateerde hbo of wo opleiding hebben gevolgd, moeten meer uren stage lopen. In het Handboek Werkplekleren Maatwerk zijn verschillende scenario's in beeld gebracht. FLOS borgt hiermee dat alle deeltijdstudenten hun (vakspecifieke) competenties voldoende kunnen ontwikkelen.

Praktijkgericht onderzoek
Zoals al onder standaard 1 is beschreven, vindt FLOS het belangrijk dat studenten leren op een systematische manier antwoord te zoeken op vragen uit de eigen onderwijspraktijk en dat zij gericht zijn op het - al dan niet samen met collega's op de scholen - verbeteren van deze praktijk. Daarvoor heeft FLOS een onderzoeksleerlijn ontwikkeld. Deze leerlijn gaat van klein naar groot. Studenten bouwen geleidelijk hun onderzoeksvaardigheden op en doorlopen meerdere keren de onderzoekscyclus, waarbij de vraagstukken steeds complexer worden. In het derde studiejaar leren de studenten al een klein praktijkonderzoek te doen. Dat presenteren zij via een poster op het jaarlijks door FLOS georganiseerde AOSL-symposium voor studenten, docenten van FLOS en leraren van de bij AOSL betrokken scholen.
Tenslotte voeren de studenten in het vierde jaar op een AOSL-school zelfstandig een afstudeerpraktijkonderzoek (APO) uit op basis van hun eigen verlegenheidsvraag. Daar waar mogelijk is dit onderzoek ingebed in een ontwikkelingsthema van de school. De studenten presenteren de uitkomsten van hun onderzoek op het jaarlijkse AOSL-symposium. Ook leraren van de scholen en docenten van FLOS presenteren daar hun onderzoek. Daarmee zorgt FLOS op een mooie manier voor kennisdeling.

Tot het studiejaar 2014-2015 voerden de deeltijdstudenten geen APO uit. Omdat zij een hbo of wo studie hebben afgerond, gaat FLOS ervan uit dat zij beschikken over onderzoeksvaardigheden. Veelal hebben zij al een keer een afstudeeronderzoek uitgevoerd. Met ingang van 2015-2016 verandert dit en moeten ook de deeltijdstudenten op basis van een verlegenheidsvraag een praktijkgericht vakdidactisch onderzoek doen. Het auditteam acht dit verstandig, daar waarschijnlijk maar weinig deeltijdstudenten hun eerdere onderzoek deden in de specifieke context van een school.

Internationale dimensie
Zoals al onder standaard 1 is vermeld wil FLOS de studenten bewust maken van een verantwoord en actief burgerschap in een Euregionale en internationale context. Daarom zijn er bij de verschillende lerarenopleidingen projecten met Euregionale partners en is er de mogelijkheid in het derde studiejaar (hoofdfase B) tot een buitenlandstage.

(Zie verder het vakspecifieke deel van dit rapport.)

Instroom
FLOS bewaakt de kwaliteit van de instroom goed. Dit doet zij al voor de poort onder andere via een aantal bijzondere activiteiten. Zo kunnen studenten proefstuderen. Zij volgen daarbij gedurende acht bijeenkomsten een module Onderwijskunde uit de propedeuse en sluiten deze af met een tentamen. Als ze een voldoende halen, krijgen ze in de propedeuse vrijstelling voor deze module. Een ander mooi voorbeeld is het project 'Leraar je bent het al' waarin FLOS talenten scout in het havo en vwo en het project 'Ranking the class' waarin scholieren elkaar ranken op leraarskwaliteiten.
Daarnaast informeert FLOS aankomende studenten via digitale brochures, een promotiefilm, open dagen en informatiebijeenkomsten op scholen, Facebook en de website.
Na de aanmelding volgt in mei altijd een studiekeuzecheck. Met de instromers van de deeltijdvariant bespreekt FLOS dan tevens de eerder verworven kennis en vaardigheden. Op basis hiervan wordt een maatwerktraject opgesteld.
Daarnaast bieden FLOS en de Nieuwste Pabo van Fontys/Zuyd Hogeschool excellente studenten van de pabo de mogelijkheid tot bi-diplomering tot leraar basisonderwijs en tweedegraads leraar Nederlands, Aardrijkskunde of Geschiedenis.

FLOS doet al veel voor de poort. Het auditteam geeft FLOS in overweging mee, nog verder na te denken over een mogelijke invulling voor de periode mei tot september met voorbereidende activiteiten voor de aankomende studenten.

Studeerbaarheid en studievoortgang
De tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS zorgen voor een studeerbaar programma o.a. door een evenwichtige verdeling van de studielast en adequate informatie over de opzet en inhoud van het onderwijs. FLOS zorgt ervoor dat zo vroeg mogelijk in de opleiding duidelijk wordt of de student geschikt is voor het beroep van leraar en naar behoren studeert. Zoals al onder standaard 1 is vermeld, moeten de studenten in het eerste studiejaar alle 60 studiepunten behalen. Om deze reden hebben vaksecties nog eens gekeken naar de studeerbaarheid van hun programma en waar nodig programmatische wijzigingen aangebracht om de studeerbaarheid in met name leerjaar 1 te bevorderen.
Een eerste analyse van de rendementscijfers door de opleiding, levert op dat de strenge eis geen grote veranderingen teweegbrengt in het beeld van de doorstroom van de studenten. Studenten hebben de strenge eis inmiddels verinnerlijkt en melden de voordelen ervan. Als nadeel noemden ze dat enkele studiegenoten die het niet gaan halen, toch het studiejaar blijven uitzitten.

De deeltijdstudenten komen twee avonden per week naar de opleiding voor generieke en vakspecifieke lessen en lopen daarnaast een bepaald aantal uren stage. De deeltijdstudenten moeten in vergelijking met de voltijdstudenten meer in zelfstudie doen. Zoals al hierboven is vermeld, hangt het aantal stage-uren af van vooropleiding en werkervaring.
Daarnaast zorgt FLOS er door adequate begeleiding eveneens voor dat de studie optimaal kan verlopen. Dit gebeurt o.a. door de inzet van studieloopbaanbegeleiders in alle studiejaren van de opleiding en door instituutsopleiders en werkplekbegeleiders op de stageplek (en schoolopleiders als het de opleidingsschool betreft).

Personeel
FLOS beschikt over in totaal 50 opleiders (40 fte), die allemaal bevoegd zijn om les te geven in het vak waarin ze opleiden. Alle opleiders hebben een masterdiploma, 8% van de opleiders is gepromoveerd en 10% is bezig met een promotietraject. Daarmee zorgt FLOS ervoor dat docenten een hoger opleidingsniveau hebben dan het niveau waarvoor zij de studenten opleiden.
Bij aanname van nieuwe docenten kiest FLOS specifiek voor masterniveau en ervaring met lesgeven op een school (voor vo- of mbo).
FLOS zorgt voor een mooie verbinding tussen de vakddocenten en docenten van het generieke deel. Aan elk team (alpha, bèta, mens en maatschappij) is in elk geval één onderwijskundige gekoppeld.

Alle opleiders zijn in principe ook instituutsopleider. Daarmee zorgt FLOS ervoor dat alle docenten regelmatig in aanraking komen met de actuele beroepspraktijk.

De docenten van de tweedegraads lerarenopleidingen hanteren het didactisch uitgangspunt 'teach as you preach'. Dat geldt zoals hierboven is vermeld ook voor de inzet van het instrument ICT in de eigen lessen.

Op basis van de Fontys-kwaliteitsagenda ligt de focus op docenten die onderzoeksbekwaam, toetsbekwaam (basiskwalificatie examineren (bke) en senior kwalificatie examineren (ske)) en mediawijs zijn. Daartoe volgen/volgden de docenten diverse professionaliseringstrajecten, waaronder 'Leren voor de Toekomst' van Kennisnet en een training onderzoeksvaardigheden bij de Open Universiteit. Voor FLOS is daarnaast de vaardigheid in het begeleiden van studenten belangrijk, omdat alle docenten ook als instituutsopleider moeten kunnen functioneren. Ten tijde van de audit waren vijf docenten als lerarenopleider geregistreerd bij de Vereniging voor Lerarenopleiders Nederland (VELON) en was één docent bezig met registratie. Het auditteam beveelt het management van FLOS aan hieraan aandacht te besteden en alle docenten te stimuleren tot registratie.
In de gesprekscyclus komt de beheersing van deze vier vaardigheden jaarlijks aan de orde.

FLOS stelt eveneens duidelijke eisen aan de begeleiders op scholen – de werkplekbegeleiders en schoolopleiders – met betrekking tot hun opleidingsniveau en werkervaring. Al deze begeleiders volgen/volgden training(en) in begeleiden en/of onderzoek bij FLOS, de universiteit of elders. 16 van de 24 schoolopleiders zijn geregistreerd als lerarenopleider bij de Vereniging van Lerarenopleiders Nederland (VELON). Dat zijn sterke punten.

(Zie over de docentkwaliteit verder het vakspecifieke deel van dit rapport.)

Generieke voorzieningen
Het auditteam beoordeelt de generieke materiële voorzieningen en de huisvesting - mede op basis van eigen waarneming - als adequaat. De locatie beschikt over voldoende grotere en kleine lokalen. Er is een fysieke mediatheek aanwezig waar studenten naast tijdschriften, vakliteratuur ook methoden die in het onderwijs gebruikt worden, kunnen raadplegen. Daarnaast hebben zij via Biep.nu vanaf elke plek toegang tot digitale bronnen.

In de digitale leer- en werkomgeving N@tschool kan elke student zijn eigen portfolio en weblog bijhouden. Via Sharepoint is alle opleidingsspecifieke en algemene informatie te raadplegen. De student machtigt zijn begeleiders – de werkplekbegeleider (en schoolopleider) van de stageschool en de instituutsbegeleider en de slb'er van FLOS - om zijn portfolio en weblog in te zien en hierop te reageren.
De studenten kunnen op elk moment informatie over hun studievoortgang opvragen via het studentvolgsysteem Progress-WWW.

Weging en Oordeel

Zie voor de weging en het oordeel over standaard 2 het vakspecifieke deel van dit rapport.

4.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Systeem van toetsen en beoordelen
Het auditteam heeft geconstateerd, dat de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS op een systematische wijze het proces van het toetsen en beoordelen hebben ingericht. De basis is een Toetsbeleidsplan met duidelijke uitgangspunten zoals toetsing en onderwijs vormen één geheel, er zijn heldere criteria en standaarden nodig en toetsing wordt regelmatig geëvalueerd en eventueel verbeterd. Op grond hiervan hebben de opleidingen voor het generieke deel en de vakspecifieke delen van het curriculum een toetsprogramma opgesteld, waarmee zij borgen dat de student aan het einde van zijn opleiding beschikt over alle eindkwalificaties. In de zogenoemde KLOTS-schema's is o.a. de samenhang tussen kwalificaties, leerdoelen en de toetsen zichtbaar gemaakt.
De opleidingen gebruiken een mix van toetsvormen die passen bij het type leerdoelen en het vereiste niveau. Zo zijn er i) schriftelijke toetsen in de vorm van een essay/casestudy, praktijkonderzoek of project/werkstuk, ii) mondelinge toetsen in de vorm van bijvoorbeeld een presentatie, iii) toepassingsgerichte toetsen zoals een praktijkproef, portfolio-opdracht, practicum, competentie-examen.
Voor elke summatieve toets is een toetsmatrijs ingevuld, waarin de kenmerken van de toets zijn vastgelegd.

Kennisbasistoetsen
De tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS nemen conform de landelijk gemaakte afspraken binnen de Vereniging Hogescholen de digitale landelijke kennisbasistoets (LKT) van het vak af. Alleen voor het vak techniek wordt geen LKT ontwikkeld. (Zie daarover onder standaard 2 van het vakspecifieke deel van dit rapport; tweedegraads leraar Techniek.)
Alle studenten krijgen conform de landelijke afspraken twee toetskansen per jaar en moeten de toets behaald hebben voordat zij mogen afstuderen.
De tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS toetsen de landelijk kennisbasis generiek aan de hand van portfolio-opdrachten die behoren bij twee modules Onderwijskunde 'leerlingbegeleiding en mentoraat' en 'professionele ontwikkeling en innovatie'. Studenten kunnen deze opdrachten alleen met succes uitvoeren indien zij de kennisbasis beheersen.

Tijdens de audit zijn in verschillende vakspecifieke gesprekken ook de uitkomsten van de landelijke kennisbasistoetsen aan de orde geweest. Zo heeft het auditteam vernomen dat slechte uitkomsten ertoe leiden dat de (landelijke) vakgroep een analyse maakt van mogelijke oorzaken en daar waar mogelijk verbetermaatregelen treft. (Zie hierover - daar waar van toepassing - de vakspecifieke delen van dit rapport.)

Validiteit, betrouwbaarheid, inzichtelijkheid
De opleidingen zorgen er op verschillende manieren voor dat de toetsen, valide, betrouwbaar en transparant zijn; conform de afspraken in het Toetsbeleidsplan. Dat doen zij o.a. door:

- in de studiegidsen van de lerarenopleidingen bij elke onderwijseenheid voor alle betrokkenen inzichtelijk te maken wat de eindkwalificaties en leerdoelen zijn en op welke wijze deze getoetst worden. Voor het afstudeerpraktijkonderzoek (APO) hebben de opleidingen in de gezamenlijke handleiding APO de inhoudelijke eisen en beoordelingscriteria beschreven. De docenten bespreken deze eisen bij de start van de afstudeerfase met de studenten;
- de toetsing niet alleen te gebruiken voor certificering en selectie maar om het leren en de ontwikkeling van de student te bevorderen. Hierbij speelt feedback aan de student een belangrijke rol;

- in teamverband regelmatig met elkaar te spreken over het toetsen en beoordelen; zowel over de ontwikkeling van de toets, de criteria, de afname als over de beoordeling nadat de toets is beoordeeld;
- voor elke toets een beoordelingsformulier op te stellen met beoordelingscriteria en correctievoorschriften - zoals rubrics - en normering. Ten aanzien van de APO's heeft de opleiding van 2013 naar 2014 duidelijke verbeteringen aangebracht in het beoordelingsformulier waarmee nu voor het eerst wordt gewerkt;
- bij de beoordeling van het portfolio, de praktijkproef, de stagebeoordeling, het praktijkonderzoek en het competentie-examen minimaal twee beoordelaars in te zetten: een examinator vanuit de lerarenopleiding en een beoordelaar vanuit de beroepspraktijk (de school waar de student stage loopt). In de afstudeerfase zijn er regelmatig drie beoordelaars;
- met de beoordelaars in het werkveld af te stemmen over de opzet en inhoud van de beoordelingsformulieren (het kijkkader). FLOS wil nu starten met het delen van ervaringen met het werken met deze formulieren en de weblogs van de studenten. Dat acht het auditteam een goed voornemen.
- M.b.t. transparantie: de student krijgt vooraf een goed beeld van de toets en de criteria.

Tijdens de auditgesprekken is gebleken, dat de afspraken over en de verdeling van de rollen en taken rondom het toetsen en beoordelen in de stage helder zijn voor alle betrokkenen.
Bij de praktijkproef aan het einde van de propedeuse, hoofdfase en afstudeerfase krijgt de werkplekbegeleider die de studenten het meest ziet in de praktijk, een belangrijke stem.
De schoolopleider wordt vooral betrokken bij de beoordeling als er twijfel is over de student.
De instituutsopleider, die formeel door de examencommissie is benoemd tot examinator, is eindverantwoordelijke. De studenten en ook de werkplekbegeleiders die het auditteam sprak, ervaren nog bandbreedte in de oordelen van de verschillende instituutsbegeleiders. Dat is een aandachtspunt.

De leden van het kernpanel en de vakauditoren hebben ook zelf een steekproef van (beoordeelde) toetsen van de verschillende vakken bekeken. Het auditteam is van oordeel dat de toetsen aansluiten bij de geformuleerde leerdoelen en qua vorm passen bij de leerdoelen. Het auditteam trof zowel toetsen met multiple-choice vragen als open vragen of een toets in de vorm van een verslag. De beoordeling was over het algemeen correct uitgevoerd, soms kon het beter. Tevens vond het auditteam het verschil in bewoording van de criteria voor een onvoldoende en voldoende in het beoordelingsformulier bij het APO erg groot. Daar zouden de opleidingen nog eens naar moeten kijken.

Examencommissie
De tweedegraadslerarenopleidingen van FLOS hebben één gezamenlijke examencommissie. Uit elk team (talen, bèta, mens & maatschappij) heeft één vertegenwoordiger zitting in deze commissie. De voorzitter van de commissie heeft al 30 jaar ervaring met examencommissies. Daarnaast is er een externe deskundige aan de commissie toegevoegd met een juridische achtergrond. Het auditteam is van oordeel dat de leden van de commissie tezamen voldoende deskundigheid bezitten.
Het pedagogisch didactisch getuigschrift biedt FLOS niet aan.

FLOS kent ook een toetscommissie met afgevaardigden uit elk team. De toetscommissie heeft tot nu toe vooral gewerkt aan het op orde brengen van alle procedures rondom het toetsen. Zoals al hierboven is vermeld, is de inrichting van het toetssysteem op orde. Ook heeft de toetscommissie ervoor gezorgd, dat er een peerreview heeft plaatsgevonden met de lerarenopleiding PXL in Hasselt, waarbij docenten van verschillende vakken (Engels, Nederlands, Economie, Aardrijkskunde, Geschiedenis, het competentie examen en APO) over en weer naar een aantal van elkaars toetsen hebben gekeken. Uit de verslagen blijkt dat dit op een gedegen wijze is gebeurd.

Het auditteam is van oordeel, dat de examencommissie haar rol nu moet intensiveren door de uitvoering van het toetsen en beoordelen systematisch te (laten) evalueren, bij te (laten) stellen en opnieuw te (laten) controleren aan de hand van een PDCA-cyclus.

Dat betekent dat er nu ook naar de inhoud en de kwaliteit van hun toetsen moet worden gekeken; iets wat de examencommissie naar eigen zeggen tot nu toe achterwege heeft gelaten. De commissie is voornemens komend jaar 2015-2016 (pro-actief) een aantal (grotere) examens bij te wonen. Tevens wil de commissie aandacht besteden aan het vier-ogenprincipe na de toetsafname en beoordeling om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te verhogen.

Afstuderen
De ijkpunten van de tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS om het gerealiseerde niveau van de studenten vast te stellen, zijn voor alle opleidingen gelijk:

- de digitale landelijke kennisbasistoets (LKT) van het vak;
- de portfolio-opdrachten behorende bij de twee modules Onderwijskunde, die aantonen dat de studenten de generieke kennisbasis beheersen;
- de praktijkproef en stagebeoordeling aan het einde van de LIO-stage in het vierde studiejaar;
- het Afstudeerpraktijkonderzoek (APO) en de presentatie daarvan op het onderzoekssymposium. Dit geldt evenwel niet voor de deeltijdstudenten[6]. FLOS bezint zich er nu op dat het nieuwe praktijkonderzoek in de lerarenopleidingen ook in een of andere vorm in de deeltijdvariant wordt opgenomen;
- het competentie-examen in de vorm van een criteriumgericht interview op basis van het assessmentdossier van de student. In dit assessmentdossier moet de student bewijzen opnemen die aantonen dat hij voldoet aan de vereisten in de zeven SBL-competenties.

Weging en Oordeel: **voldoende**
De tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS hebben hun toetssysteem op orde en zij toetsen op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde (eind)kwalificaties hebben bereikt.
Het auditteam is van oordeel, dat de examencommissie nu een volgende stap moet zetten, door ook systematisch te (laten) kijken naar de inhoud en de kwaliteit van alle toetsen en naar de kwaliteit van de beoordelingen. De opleidingen passen het vier-ogenprincipe voornamelijk toe bij de afsluitende toetsen. Dit zouden ze op meer/andere momenten ook systematisch kunnen doen.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande bevindingen (toetssysteem is op orde met nog aandachtspunten bij de toetsing op de werkplek en in de controle op de daadwerkelijk kwaliteit van de toetsen en het beoordelen moeten nu vervolgstappen worden gezet) tot een oordeel 'voldoende' voor deze standaard.

[6] Zoals al onder standaard 2 is beschreven, voerden de deeltijdstudenten tot 2014-2015 geen APO uit.

4.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren
Uit evaluaties – startbekwaamheidsonderzoek onder alumni en scholen – en uit de gesprekken tijdens de audit blijkt dat de afgestudeerden en vertegenwoordigers uit het werkveld tevreden zijn over het gerealiseerde niveau. Wel melden de vertegenwoordigers van de scholen met een bijzonder onderwijsconcept zoals een technasium, dat de studenten tijdens hun studie niet altijd voldoende toegerust worden voor het geven van lessen op hun school. Het lukt afgestudeerden echter wel als startende leraar aan de slag te gaan op dit type scholen, doordat zij hebben geleerd heel zelfstandig te werken en projecten uit te voeren. Zoals al onder standaard 2 is vermeld, heeft dit aspect de aandacht van de opleiding.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau
In totaal heeft het kern- en vakpanel van elke tweedegraads lerarenopleiding van FLOS van vier afgestudeerden eindwerken bestudeerd. Dit betroffen zowel Afstudeerpraktijkonderzoeken (APO) als assessmentportfolio's. In het algemeen was het panel van mening dat het beoogde eindniveau op doorwrochte wijze wordt getest en gerealiseerd. Zie over het eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau de vakspecifieke rapporten per opleiding.

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel het vakspecifieke deel in dit rapport.

5. ALGEMEEN EINDOORDEEL

Zie voor het eindoordeel het vakspecifieke deel in dit rapport.

6. AANBEVELINGEN GENERIEK

- Het auditteam geeft FLOS in overweging, na te denken over een mogelijke invulling voor de periode mei tot september met voorbereidende activiteiten voor de aankomende studenten.

- Het auditteam beveelt FLOS aan het onderzoek van de studenten in te (laten) bedden in het grotere verband van de schoolontwikkeling, waarbinnen de student de gelegenheid krijgt zijn eigen (verlegenheids)vraag te onderzoeken. Ook beveelt het auditteam FLOS aan voort te gaan op de reeds ingeslagen weg van professionalisering van de docenten van FLOS en de leraren op de scholen op het gebied van onderzoek.

- Het auditteam constateert de nauwe relaties die FLOS sinds jaar en dag heeft met het werkveld. Het auditteam stelt ook vast dat het werkveld onderwijskundig en organisatorisch zeer dynamisch is. Nieuwe onderwijskundige formats (Connect college, vrije school, tenchnasia, tto, e.d.) worden op scholen uitgeprobeerd. De structuur van de lerarenopleiding staat, maar "het zeer goede leraren opleiden 2.0" vergt naast die stevige structuur een cultuur van opnieuw luisteren naar wat in het werkveld gaande is.

- Het auditteam beveelt FLOS aan keuzes te maken op welke nieuwe ontwikkelingen zij met haar onderwijs wenst in te spelen en ervoor te zorgen, dat zij over mensen beschikt met de benodigde expertise op deze nieuwe terreinen.

- Het auditteam beveelt het management van FLOS aan aandacht te besteden aan VELON-registratie en alle docenten te stimuleren zich als lerarenopleider te laten registreren.

- De *rubric* voor de beoordeling van het onderzoek kan nog beter door deze te laten corresponderen met de verschillende onderdelen waarop studenten beoordeeld worden.

- Tijdens de audit hebben auditteam en gesprekspanels het onderwerp onderzoek gethematiseerd. Onderzoek heeft een drietal aspecten: i) onderzoek als leerstrategie voor studenten, ii) onderzoek als professionaliseringstrategie voor opleiders en docenten op scholen, iii) onderzoek in haar programmatische aspecten, dat wil zeggen als onderdeel van onderzoeksprogramma's van scholen en lectoraat. De opgave van FLOS is nu om deze ingrediënten - die vaak al krachtig aanwezig zijn - nog meer met elkaar te verbinden en in samenhang te brengen.

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Aardrijkskunde

voltijd/deeltijd

CROHO nr. 35201

7. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN AARDRIJKSKUNDE

7.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van dit rapport is beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde als leidraad voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis Aardrijkskunde vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

De kennisbasis aardrijkskunde is verdeeld in een deel 'vakinhouden aardrijkskunde' en een deel 'vakdidactiek aardrijkskunde'. Per vakinhoud zijn kennis en inzicht beschreven. De vakinhoud aardrijkskunde bestaat uit zeven thema's die zijn uitgewerkt in categorieën. Deze thema's zijn: natuurlijke systemen op en rond de aarde, milieugeografie, landschappen, ruimtelijke effecten van sociaal-economische systemen, ruimtelijke effecten van sociaal economische systemen, geografische concepten, het geografisch instrumentarium. Voor ieder thema zijn drie tot vier categorieën uitgewerkt. Bijvoorbeeld voor het thema landschappen: natuur en cultuurlandschappen, Nederlandse cultuurlandschappen en de strijd van Nederland tegen het water. Deze uitwerking van thema's in categorieën is helder en sluit aan bij actuele ontwikkelingen in het vakgebied. Zij zijn dekkend voor het vakgebied aardrijkskunde.

De vakdidactiek aardrijkskunde is eveneens uitgewerkt in thema's die vervolgens concreet beschreven worden. De thema's zijn: nut en noodzaak van de geografie en het aardrijkskunde-onderwijs, geografisch denken, het schoolvak aardrijkskunde en aardrijkskunde leren. Ook hiervoor geldt dat de uitwerking van de vakdidactische thema's op een duidelijke en daarmee inzichtelijke wijze is gebeurd.

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (over generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel
Zie voor de bevindingen, weging en oordeel het generieke deel van dit rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde geen aanleiding om af te wijken van dit algemene oordeel.

7.2. Onderwijsleeromgeving vakspecifiek

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding het generieke deel van dit rapport.

Inhoud en vormgeving van het programma

Inleiding

De lerarenopleiding Aardrijkskunde kent een aantal accenten die de aanstaande docent in staat stelt om het vak aardrijkskunde te ontwikkelen en te verzorgen in de onderbouw van de havo en het vwo en het (v)mbo. Tot deze accenten behoren een leerlijn rond het geografisch denken en redeneren, het kunnen werken binnen vakoverstijgende verbanden (met name met geschiedenis en in mindere mate economie) en het veldwerk.

Inhoud en vormgeving

Binnen de kennisbasis maakt de opleiding een onderscheid tussen vakdidactiek en vakinhoud. Dit komt duidelijk tot uitdrukking in de door de opleiding gebruikte literatuur, de contacten met werkveld en *peers* en de inhoud van de programmaonderdelen. Zo bestuderen voltijd- en deeltijdstudenten tijdens hun propedeuse Engelstalige literatuur op de terreinen sociale – en fysische geografie. Ook ná hun propedeuse bestuderen studenten literatuur waarin geografische kennis en vakdidactische kennis ruimschoots aan bod komen.

Het auditpanel stelt vast dat de opleiding de kennisbasis volledig heeft verwerkt in het curriculum en dat er sprake is van voldoende samenhang tussen de verschillende studieonderdelen in het curriculum. In dit verband merkt het auditpanel op dat de opleiding beschikt over een studiegids die studenten een prima beeld geeft van de inrichting van de opleiding. Kennis van en inzicht in fysische- en sociale geografie en vakdidactiek staan in de opleiding centraal. De kennisbasis van het vak Aardrijkskunde bestaat uit zeven thema's die het auditpanel als relevant beschouwt. Hiertoe behoren onder andere: ruimtelijke effecten van sociaal economische systemen, milieugeografie en natuurlijke systemen op en rond de aarde. De opleiding heeft daarnaast op een inzichtelijke wijze de kernkwalificaties gekoppeld aan de leerdoelen zoals die zijn geformuleerd in het KLOTS-schema (Kwaliteit, Leerdoel, Onderwijseenheid, Toets en Studiepunten). De lijn van kernkwalificaties naar het curriculum is dan ook helder.

Aldus komt tijdens de vierjarige studie een breed palet aan vakspecifieke onderwerpen/ studieonderdelen aan bod dat interessant en relevant is voor vakgebied aardrijkskunde. Behalve vakdidactiek, klassenmanagement, buitenschools onderwijs en vakgerichte ICT worden ook onderwerpen uit de sociale- en fysische geografie behandeld, onder andere mobiliteit en migratie, mondiale internationale relaties, geologie en geomorfologie en het Nederlands landschap. Theorie en praktijk wisselen elkaar in de vier studiejaren af, waarbij de theorie in dienst staat van de praktijk.

Rode draad is het 'geografisch denken en redeneren'. Dit vormt de basis voor zowel het vakinhoudelijk als het vakdidactisch handelen van de docent. Het is bepalend voor zijn leerdoelen, de gehanteerde werkvormen, de leermiddelen en de toetsing van het aardrijkskundeonderwijs. Het geografisch besef komt in het vierjarig curriculum met name binnen meerdere modules 'Geografisch Denken en Redeneren' terug. In de propedeuse maakt de student dan kennis met de kernbegrippen voor ruimtelijke schaalniveaus en regionale analyse. In het eerste deel van de hoofdfase is er aandacht voor het centraal begrip 'regio's', gevolgd in het tweede deel van de hoofdfase door de verschillende stromingen binnen de geografie en de implicaties hiervan voor het hedendaagse aardrijkskunde onderwijs.

Een terugkerend centraal thema tijdens de audit was de samenwerking tussen de lerarenopleidingen Aardrijkskunde, Geschiedenis en beide economievakken binnen de kaders van Mens & Maatschappijvakken (M&M). Bij Aardrijkskunde en Geschiedenis is al decennialang sprake van een onderlinge vakinhoudelijke vervlechting. De keuze van deze vakoverstijgende samenwerking was mede gebaseerd op signalen vanuit het werkveld, lees het vmbo, waar behoefte was aan tweedegraads M&M-docenten. Voor de vier lerarenopleidingen binnen de FLOS geldt dat studenten in staat moeten zijn vakoverstijgend te werken binnen de vier scenario's die de wet voor de onderbouw van het vo voorschrijft.

De samenwerking tussen Aardrijkskunde en Geschiedenis is duidelijk intensiever dan die tussen beide vakken en de lerarenopleiding economie.

Het auditpanel stelt vast dat de samenwerking tussen de M&M lerarenopleidingen duidelijk naar voren komt binnen modules die studenten gezamenlijk volgen, zoals *Sphinx & Maastricht.* Hier komen zowel geografische (waarom juist dáár), geschiedkundige (ontstaan en ontwikkeling van het bedrijf) als economische (de betekenis van Sphinx voor de regio) aspecten aan bod. Een goed voorbeeld van vakoverstijgend onderwijs. Verschillende modulen zijn vakoverstijgend, waarbij sprake is van samenwerking tussen de M&M-lerarenopleidingen.

De praktijkcomponent van de opleiding bestaat uit de onderwijspraktijk (stageschool) en de praktijk van het vakgebied aardrijkskunde. Om dit laatste vorm te geven, heeft de opleiding in het curriculum veldwerken opgenomen. Het 'veld' is voor de student zowel een kennisbron als de plek waar hij de theorie kan toetsen aan de 'werkelijkheid'. Voor iedere module organiseert de opleiding minimaal één keer veldwerk. Een goed didactisch uitgangspunt. Een voorbeeld hiervan trof het auditpanel aan bij de module 'Geografie van Stad en Platteland' waar studenten zich eerst de theoretische component eigen maken, gevolgd door een excursie naar Amsterdam waar studenten groepsopdrachten uitvoeren.

Studenten verwerven niet alleen inzicht in geografische processen maar ook in de daarmee verband houdende vakdidactische kennis en vaardigheden en vakdidactisch onderzoek en toetsing, zoals vastgelegd in de landelijke vastgestelde eindkwalificaties. Een goed beeld hiervan betreft 'Basisvaardigheden Lesgeven': het op basis van een leerstofanalyse ontwerpen van een aardrijkskundeles, inclusief het aanschouwelijk maken van de leerstof, afgestemd op de doelgroep en met gebruikmaking van audiovisuele media/ICT.

FLOS heeft er voor gekozen om aan het onderwijsteam dat de M&M-opleidingen verzorgt een onderwijskundige toe te voegen die de algemeen pedagogisch-didactische onderdelen uit het meesterschapsdeel verzorgt. Zij is medeverantwoordelijk voor de samenhang tussen het vakmanschapsdeel en het meesterschapsdeel van de opleiding en koppelt de pedagogisch-didactische leerlijn aan de verschillende studieonderdelen en legt verbanden tussen vakdidactiek en het werkplekleren.

De contacten met externe partijen zijn medebepalend voor de kwaliteit van de inhoud en vormgeving van het aardrijkskundeprogramma. Voorbeelden hiervan zijn: het afstemmen van *best practices* tussen lerarenopleidingen, een uitwisselingsprogramma van Nederlandse en Duitse aardrijkskunde-studenten en het organiseren en het begeleiden van veldwerkprogramma's in binnen- en buitenland.

Instroom
Wat betreft de instroomeisen verwijzen wij naar hetgeen hierover in het generiek deel van dit rapport vermeld is.

Personeel
De lerarenopleiding Aardrijkskunde wordt verzorgd door drie docenten (twee *full time* en één 0,6 fte), aangevuld met een onderwijskundige. Zij beschikken over een afgeronde doctoraal-/masteropleiding op een voor de opleiding relevant gebied. Ook nemen zij deel aan verschillende landelijke en regionale overleggen en bezoeken zij congressen waar het aardrijkskunde onderwijs een thema is en zijn zij lid van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap of de Geologische Vereniging. Bestudering van de cv's laat zien dat er binnen het docententeam sprake is van vakdeskundigheid en ervaring. De onderwijskundige adviseert de collega-docenten met name op basis van diens didactische kennis en ervaring en daarmee is zij een waardevolle versterking van het docententeam.

Studenten geven in studentevaluaties en tijdens de audit aan dat de vakdidactische en vakinhoudelijke kwaliteit van de docenten hoog is, daarbij het principe van *practice as you preach* toepassend. Docenten leggen verbanden tussen hun eigen les en de mogelijkheid voor de studenten om de door docenten gebruikte didactische principes ook toe te passen binnen lessituaties op stagescholen.

Voorzieningen
De tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde kent naast de in het generieke deel van dit rapport beschreven voorzieningen, een beperkt aantal vakspecifieke voorzieningen. Studenten geven aan dat zij de voor hen relevante voorzieningen aantreffen op hun praktijkschool en in de 'werkelijkheid'. Zie verder het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel
Het auditpanel is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde van FLOS een praktijkgerichte opleiding is die verzorgd wordt door een klein, betrokken en ruim gekwalificeerd team. De vakdidactische kwaliteit van de docenten beoordelen studenten als hoog. De praktijk is bij de opleiding nooit ver weg. Een sterk punt volgens het auditpanel.

De opleiding biedt de studenten voldoende mogelijkheden om de competenties zoals geformuleerd in de SBL en de Kennisbasis op een steeds hoger niveau te ontwikkelen en om daarbij binnen een onderwijssetting steeds meer verantwoordelijkheid te dragen. Inhoud, vormgeving en samenhang van het curriculum zijn goed met een afwisseling van thema's uit de vakdidactiek en de fysische- en de sociale geografie. Het accent/de inkleuring rond het geografisch denken en redeneren, het kunnen (samen)werken binnen vakoverstijgende verbanden en het veldwerk is sterk.
De studieonderdelen zijn relevant, ondersteund door eveneens relevante literatuur. Sterke elementen zijn eveneens de aandacht voor het ontwikkelen van een onderzoekende houding, het werkplekleren en de samenwerking met het werkveld in onder andere de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL.

De opleiding besteedt veel aandacht aan de kwaliteit van de instromende studenten. Bijzonder zijn de activiteiten voor de poort zoals proefstuderen en de projecten 'Leraar je bent het al' en 'Ranking the Class'. Met het aanbod van maatwerktrajecten in deeltijd naast een voltijdvariant en maatwerktrajecten voor (excellente) vwo'ers sluit de opleiding goed aan bij de verschillen tussen de studenten in niveau, vooropleiding en ervaring. De opleiding zorgt met een studeerbaar programma en intensieve begeleiding dat de studie optimaal kan verlopen.

De opleidingsspecifieke voorzieningen zijn beperkt, hetgeen studenten als niet bezwaarlijk kwalificeren omdat zij de voor hen relevante voorzieningen op de praktijkschool aantreffen.

Gelet op de kwaliteit van het curriculum op de aspecten vakinhoud en didactiek en de betrokkenheid en deskundigheid van het personeel, komt het auditpanel tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

7.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Zie voor bevindingen, weging en oordeel ook het generieke deel van dit rapport.

Wij merken hier op dat het auditpanel verschillende aardrijkskundetoetsen en dossiers heeft bestudeerd tijdens de audit waaronder: Geologie en Geomorfologie 1, Stad en Platteland 1, Nederlands Landschap 2, Vakdidactiek 2 en Bodem & Water 2. Het beeld dat daarbij ontstaan is, laat zich als volgt samenvatten. De opleiding hanteert meerdere toetsvormen, waaronder *multiple choice* en open vragen. Daarnaast toetst de opleiding op basis van dossiers, opdrachten en groepswerk. De criteria op basis waarvan toetsen beoordeeld worden, zijn beschreven en bij studenten bekend. De niveau van de toetsen is voldoende maar de complexiteit ervan kan naarmate de student in zijn studie vordert verder omhoog. Het auditpanel stelt vast dat zij in voldoende mate de creativiteit van de student stimuleren.

Weging en Oordeel: voldoende
Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde geen aanleiding af te wijken van het algemene oordeel.

7.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren
Reeds in het generieke deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Aardrijkskunde.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau
Het auditpanel heeft van de drie voltijdstudenten en één deeltijdstudent van de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde, die in de periode 2012/13 tot en met 2014/15 afstudeerden, de dossiers/eindwerken bestudeerd. Het auditpanel is van oordeel, dat de studenten in deze eindwerken aantonen dat zij beschikken over een niveau dat van een startbekwame tweedegraads leraar aardrijkskunde mag worden verwacht.

Voor de bestudeerde APO-dossiers geldt dat er sprake is van voor het vakgebied relevante onderwerpen. Zij zijn toepasselijk voor het aardrijkskunde onderwijs (zoals: integratie van rekenen en aardrijkskunde of veldwerk in het aardrijkskundeonderwijs) of zijn relevant voor het beroep leraar (het gebruik van werkvormen op de leerprestatie en de motivatie van de leerling). De vakinhoudelijke component, blijkend uit de door de student bestudeerde literatuur voor het eindwerkstuk, is aan de maat. De complexiteit van de dossiers is op hbo-bachelor-niveau. Samengevat: 'serieus werk'. Probleemstelling, gekozen oplossingsstrategie en de methodische component beoordeelt het auditpanel als voldoende evenals de uitwerking van de stappen in de onderzoekscyclus. Het onderzoeksdeel van de dossiers beoordeelt het auditpanel daarmee als voldoende. Originaliteit is een aandachtspunt hetgeen door de beoordelaar in één van de beoordelingen ook is opgemerkt.

Twee APO-dossiers zijn beoordeeld volgens een oud beoordelingskader dat minder overzichtelijk is dan het nieuwe beoordelingskader en waarbij de totstandkoming van het eindcijfer niet inzichtelijk is gemaakt. Voor het nieuwe beoordelingskader geldt dat het beter aansluit op een onderzoeksbeoordeling. Ook dwingt het nieuwe beoordelingskader de examinatoren tot een expliciete motivering van hun beoordeling.

De beide portfolio's die het auditpanel heeft bestudeerd zien er verzorgd uit en geven de lezer een voldoende beeld van competentieontwikkeling van de student. De in het portfolio opgenomen bewijzen, waaronder lesvoorbereidingen en feedback van begeleiders, zijn informatief en geven inzicht in de praktijk waarbinnen de student functioneert en in de wijze waarop de student de theorie met de praktijk verbindt. In dit verband merkt het auditpanel op dat de theoretische onderbouwing van het portfolio sterker kan.

Het auditpanel is van oordeel, dat de APO's nog aan sterkte kunnen winnen als ze worden ingebed in een groter verband. Daarvoor is het belangrijk dat de FLOS samen met de scholen in het werkveld komt tot een integratie en verdieping van de volgende drie ingrediënten:

- voor de studenten is het van belang dat het uitvoeren van praktijkonderzoek gericht is op het ontwikkelen van een leerstrategie die zij in hun latere onderwijspraktijk kunnen inzetten en verder kunnen verdiepen;

- voor de docenten van FLOS en de leraren op de scholen is (verdere) professionalisering in het zelf uitvoeren van onderzoek en het begeleiden van studenten bij hun onderzoek van belang. Daar is men in Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL)–verband al mee bezig, maar dat proces is nog niet afgerond;
- voor de schoolontwikkeling is het van belang dat de scholen bij hen passende onderzoeksthema's bepalen, waarbinnen de student de gelegenheid krijgt zijn eigen (verlegenheids)vraag te onderzoeken.

Als FLOS en de scholen in AOSL-verband dit goed doen, kan dit een positieve invloed hebben op het niveau van de APO's van de studenten.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun APO-dossier en portfolio aantonen dat zij over de competenties van een startbekwame tweedegraads leraar Aardrijkskunde beschikken. Daarnaast hebben alle studenten de landelijke kennisbasistoets met minimaal een voldoende afgesloten. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden van FLOS aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren.

Het auditpanel beoordeelt de APO dossiers en portfolio's met minimaal een voldoende. De alumni en vertegenwoordigers zijn tevreden over het gerealiseerde niveau van de afgestudeerden. Met inachtneming van de hierboven genoemde ontwikkelingspunten, acht het auditpanel een oordeel 'voldoende' voor deze standaard op zijn plaats.

8. ALGEMEEN EINDOORDEEL AARDRIJKSKUNDE

De zeer betrokken en ruim gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde van FLOS zorgen ervoor dat het afnemende werkveld (in de regio) steeds kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren Aardrijkskunde voor scholen in het voortgezet of middelbaar beroepsonderwijs.

Het bijzonder praktijkgerichte programma met een meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel en de focus van FLOS op het opleiden van zeer goede leraren, zijn hierbij belangrijke elementen.

Het auditpanel beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'goed'. Het auditpanel beoordeelt standaard 3 en 4 met betrekking tot het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'voldoende'.

Het auditpanel beoordeelt standaard 2 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen voor de tweedegraadslerarenopleiding Aardrijkskunde met een 'goed'.

Omdat het auditpanel het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau met een 'voldoende' beoordeelde, komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde van FLOS.

9. AANBEVELINGEN AARDRIJKSKUNDE

Hierna volgen een aantal aanbevelingen van het auditpanel aan de opleiding. Deze aanbevelingen hebben verder geen invloed op de oordelen eerder in dit rapport per standaard.

- De vakoverstijgende samenwerking binnen het leergebied M&M is waardevol. De samenwerking tussen Aardrijkskunde en Geschiedenis is goed. Het auditpanel beveelt de opleiding aan om haar samenwerking met beide economievakken te heroverwegen: met name tussen sociale geografie en economie zijn meer (dwars)verbanden mogelijk dan thans door de opleiding gelegd worden.
- Het auditteam beveelt de opleiding aan om de kernconcepten van Taylor duidelijk(er) te laten terugkomen in het curriculum en om het curriculum meer te laten aansluiten op het examenprogramma van het vmbo.
- Het auditteam beveelt de opleiding aan om nog explicieter te werken vanuit verschillende veldwerkmodellen (bijvoorbeeld van het trajectmodel naar het objectmodel).
- De afstemming tussen fysische geografie en sociale geografie is een aandachtspunt volgens studenten. Het auditteam beveelt de opleiding aan om deze link duidelijk voor het voetlicht te brengen bij de behandeling van de verschillende vakinhoudelijke studieonderdelen.
- Het auditpanel beveelt de opleiding aan te zorgen voor meer evenwicht in de inhoud van tentamens en daarbij inzichtvragen en kennis reproducerende vragen meer af te wisselen.
- De wijze waarop de opleiding groepsopdrachten beoordeelt, is een punt van aandacht. In het ene geval geven de examinatoren een groepscijfer, de andere keer volgt er een individuele beoordeling. Het auditteam beveelt de opleiding aan om aan studenten duidelijk te maken waarom zij zich de ene keer beperkt tot een individuele beoordeling en de andere keer tot een groepsbeoordeling.
- Het auditpanel beveelt de opleiding aan om studenten meer mogelijkheden te bieden wetenschappelijke tijdschriften te raadplegen en om hen vervolgens de gelegenheid te bieden om deze kennis te gebruiken op de opleiding of op de stageplek.

10. SCORETABEL AARDRIJKSKUNDE

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen hbo-bacheloropleiding tot leraar vo 2e graad Aardrijkskunde voltijd/ deeltijd	
Standaard	**Oordeel**
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	V
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	V
Algemeen eindoordeel	**V**

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Economie

voltijd/deeltijd

CROHO nr. 35202 en 35203

11. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN ECONOMIE

11.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van dit rapport is beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding economie naast de SBL-competenties, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases als leidraad en de doelstellingen die hierin staan beschreven.
De vakspecifieke kennisbasis op de terreinen algemene economie én bedrijfseconomie vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

De kennisbasis Algemene economie omvat meerdere domeinen waaronder het 'Domein algemene economie' en het 'Domein bedrijfseconomie'. Zonder in dit verband gedetailleerd in te gaan op de concrete inhoud van de eindkwalificaties, maken we hier melding van de 'hoofdonderwerpen' en de 'subonderwerpen' die deel uitmaken van de kennisbasis algemene economie en bedrijfseconomie.

- Hoofdonderwerp: arbeid. Subonderwerpen: beroepsbevolking, arbeidsmarkt en arbeidsvoorwaarden.
- Hoofdonderwerp: internationale ontwikkelingen. Subonderwerpen: internationale handel en valutamarkt, ontwikkelingseconomie, Europese integratie.
- Hoofdonderwerp: geld en bankwezen. Subonderwerpen: geldverkeer en geldbeleid, financiële instellingen, financiële markten, inflatie.
- Hoofdonderwerp: consumptie. Subonderwerpen: schaarste en behoeften, consumentengedrag, budgetteren, verzekeren.
- Hoofdonderwerp: productie. Subonderwerpen: productieproces, productiefactoren, producentengedrag, elementaire bedrijfscalculatie, economische groei, werking markten.
- Hoofdonderwerp: overheid en bestuur. Subonderwerpen: taken van de overheid, sociale zekerheid, openbare financiën.
- Hoofdonderwerp: modellen. Subonderwerpen: vraagmodellen, aanbod/groeimodellen, kringloop.
- Hoofdonderwerp: economie en maatschappij. Subonderwerpen: geschiedenis van het economisch denken, economische orde.
- Hoofdonderwerp: kosten. Subonderwerpen: kosten, kostendeling, kostensoorten, kostprijs, resultaatberekeningen, beslissingscalculaties.
- Hoofonderwerp: financiering. Subonderwerpen: investeringsbegroting, financieringsplan, liquiditeitsbegroting, winst en verliesrekening, kengetallen.
- Hoofdonderwerp: verslaggeving. Subonderwerp: jaarrekening.

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (over generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel
Zie voor de bevindingen, weging en oordeel het generieke deel van dit rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Economie geen aanleiding af te wijken van dit algemene oordeel.

11.2. Onderwijsleeromgeving vakspecifiek

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding het generieke deel van dit rapport.

De beroepspraktijk vraagt om economiedocenten die beschikken over de kennisbasis van zowel algemene economie als bedrijfseconomie. De ene (algemene economie) of de andere (bedrijfseconomie) bevoegdheid speelt geen rol bij de benoeming van een afgestudeerde van deze lerarenopleiding. Economiedocenten dienen alle economische vakken te kunnen doceren binnen het voortgezet algemeen vormend onderwijs en het voorbereidend en middelbaar beroepsonderwijs.

Inhoud en vormgeving programma

Inleiding

De lerarenopleiding Economie leidt docenten op voor het vmbo, het mbo en de onderbouw van havo en vwo. Binnen de tweedegraads lerarenopleiding van Fontys Sittard vormt het samen met de lerarenopleiding aardrijkskunde en geschiedenis het leergebied Mens & Maatschappij (hierna: M&M). Voor economiestudenten betekent dit dat zij binnen de kaders van het 'vakoverstijgend leren werken' bij een aantal studieonderdelen samenwerken met studenten van beide andere lerarenopleidingen. Wij komen hier nog op terug.

Eindkwalificaties en profilering

De opleiding heeft de eindkwalificaties op een duidelijke wijze gekoppeld aan de leerdoelen zoals deze opgenomen in het KLOTS-schema (Kwalificatie, Leerdoel, Onderwijseenheid, Toets en Studiepunten). De lijn die de opleiding volgt van eindkwalificaties naar curriculum is duidelijk beschreven. Zowel de vakinhoudelijke competenties van economie (algemene economie, macro-economie, bedrijfsadministratie, etc.) als de vakdidactische competenties (basisvaardigheden lesgeven, opvoering en ontwikkeling, gedragsstoornissen, etc.) heeft de opleiding helder uitgewerkt in doelstellingen. Deze doelstellingen zijn vervolgens 'vertaald' naar het curriculum.

De opleiding kiest ervoor om zich binnen het vakmansdeel verder te profileren door twee modules toe te voegen die niet in de kennisbasis zijn opgenomen: Logistiek management en Jong ondernemen. Het is met name vanuit het mbo dat de opleiding signalen bereikten om deze modules op te nemen in het curriculum. Mbo'ers maken kennis met de basisprincipes van logistiek management. Daarnaast zijn er mbo'ers die na hun opleiding niet verder studeren maar de arbeidsmarkt betreden of een eigen bedrijf starten. Daarom is het voor de lerarenopleiding van belang dat zij studenten óók schoolt op het terrein van Jong ondernemen.

Docenten vertelden tijdens de audit dat de havo-component binnen de opleiding het meest stabiel is, de (v)mbo-component daarentegen vraagt meer interactie met het werkveld. Daar gebeurt veel meer -zie hierboven-, dat consequenties heeft voor de opleiding. Het is daarom goed, aldus het auditpanel, dat zij beschikt over goede contacten in het werkveld en snel kan 'schakelen' waar het om veranderingen in het curriculum gaat.

Inhoud curriculum
De vakinhoud van economie is te verdelen in een vakdidactisch deel en een vakinhoudelijk deel. Tot het vakdidactisch deel van de opleiding behoren leermiddelen, werkvormen, toetsing en een beschrijving van de doelstellingen. De opleiding onderscheidt zeven 'domeinen'" naast algemene economie en bedrijfseconomie zijn dit wiskunde en statistiek, inkoop- en verkoopadministratie, recht en marketing. Naast de hierboven reeds genoemde profilering, is er ook sprake van een aantal inhoudelijke accenten waaronder het werken aan vakoverstijgende samenwerking met andere opleidingen binnen het leergebied M&M en een brede oriëntatie van de afgestudeerde op het vakgebied.

De opleiding hanteert zes uitgangspunten bij de invulling van het vakmansdeel van het curriculum. Hiertoe behoren het aanbieden van algemeen inleidende basismodules in de propedeuse die in de hoofdfase van de opleiding gevolgd worden door een verdieping. De ondersteunende vakken zoals wiskunde en statistiek zijn verdeeld over de propedeuse en de hoofdfase. De economische en juridische kennis die de student verwerft, culmineren in het laatste studiejaar in een ondernemingsplan waarbij de student zijn kennis en inzicht gebruikt verworven bij het studieonderdeel 'Jong ondernemen'.

Een terugkerend centraal thema tijdens de audit was de samenwerking tussen de lerarenopleidingen Economie, Geschiedenis en Aardrijkskunde binnen de kaders van M&M. De keuze van deze vakoverstijgende samenwerking was mede gebaseerd op signalen vanuit het werkveld, lees het vmbo, waar behoefte was aan tweedegraads M&M-docenten. Drie modules die de lerarenopleiding Economie aanbiedt zijn vakoverstijgend. Zij volgen deze modules met studenten afkomstig van de lerarenopleidingen Aardrijkskunde en Geschiedenis. Het betreft de modules: Sphinx & Maastricht, Overheid & Bestuur en Europa. Het auditpanel merkt op dat de samenwerking tussen Geschiedenis en Aardrijkskunde intensiever is dan beide opleidingen en Economie. Gelet op de inhoud van de drie modules, die een duidelijke economische component bevatten, verdient de rol van Economie binnen M&M meer aandacht.

De opleiding kent tevens negen vakmanschapslijnen waarin we de vakinhoud terugvinden. Naast de vakoverstijgende modules, hebben deze vakmanschapslijnen onder andere betrekking op Algemene economie (bijv.: de financiële sector, internationale economische betrekkingen), bedrijfsadministratie, bedrijfseconomie, commerciële economie, vakdidactiek en ondersteunde vakken. De vakdidactische component is voldoende verankerd in het curriculum, zo stelt het auditpanel vast. Al vroeg in zijn opleiding, in de propedeuse is er sprake van een forse praktijkcomponent waarbij de student stage loopt bij een onderwijsinstelling. Tijdens die stageperiode verwerft de student op de opleiding theoretische kennis over lesgeven, daarbij de publicatie 'Effectief leren. Basisboek' bestuderend. Het is van belang dat de student zowel stage-ervaring opdoet in vmbo, mbo en onderbouw havo/vwo. Later in de opleiding is er dan een basis voor keuze van een specialisatie.

De student bereidt zijn lessen voor en maakt daarbij gebruik van een standaard lesvoorbereidingsformulier dat min of meer dwingend voorschrijft hoe hij zijn lessen voorbereidt en inricht. Het meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel bestuderend stelt het auditpanel vast dat de opleiding dit op een inzichtelijke wijze in het curriculum heeft uitgewerkt.

Internationale component
De opleiding biedt studenten de gelegenheid in het buitenland stage te lopen en/of kennis te maken met onderwijssystemen in het buitenland. Zij beschikt daartoe over contacten in het naburige buitenland, in het bijzonder met scholen voor het voortgezet onderwijs in de regio Heinsberg (D). Hier maken studenten van de FLOS kennis met het Duitse onderwijssysteem en, in dit geval, met de vormgeving van het vak economie in Duitsland. Internationale uitwisseling van studenten economie vindt op zeer beperkte schaal plaats.

Instroom
Voor de instroomeisen verwijzen wij naar het generieke deel van dit rapport. Wij volstaan hier met te melden dat ondanks het gering aantal inschrijvende studenten, de onderwijsorganisatie de opleiding 'in de lucht' wil houden. Tot eind jaren tachtig stroomden er ieder jaar een vrij grote groep studenten de lerarenopleiding binnen. Het kantelpunt wat instroom betreft ontstond begin jaren negentig toen het aantal studenten fors terugliep. Ondanks de geringe instroom houdt de opleiding vast aan de strenge eis van het behalen van 60 EC's in het eerste studiejaar. Het auditpanel heeft waardering voor de redenering achter dit uitgangspunt.

Docenten
De opleiding beschikt over een klein docententeam dat bestaat uit drie economen, aangevuld met één onderwijskundige met een bevoegdheid voor economie. Hij koppelt de pedagogisch-didactische leerlijn aan de verschillende studieonderdelen en legt verbanden tussen vakdidactiek en het werkplekleren. De kwaliteit van het docententeam beoordeelt het auditpanel als goed. Wel is de omvang ervan een punt van aandacht. Het maakt de opleiding kwetsbaar in geval een docent (voor langere tijd) of de coördinator uit valt. Studenten geven aan dat zij de kwaliteit van de docenten als goed beoordelen. Voor hen is niet alleen het vakmanschap van de docenten belangrijk, maar ook hun bereikbaarheid en toegankelijkheid. Door de beperkte omvang van de opleiding kennen docenten en studenten elkaar goed. Veel regelen zij onderling op een informele wijze.

De docenten nemen deel aan landelijke overleggen en bezoeken relevante bijeenkomsten.
De onderwijskundige adviseert de collega-docenten met name op basis van zijn didactische kennis en ervaring en daarmee is hij een waardevolle versterking van het docententeam. Hij adviseert docenten én studenten onder andere over vakdidactiek in het voortgezet onderwijs en de implicaties hiervan voor de economie-docent.

Voorzieningen
De tweedegraads lerarenopleiding Economie kent naast de in het generieke deel van dit rapport beschreven voorzieningen, een beperkt aantal vakspecifieke voorzieningen. Studenten geven aan dat zij de voor hen relevante voorzieningen aantreffen op hun praktijkschool. Zie verder het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel
Het auditpanel is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Economie van FLOS een bijzonder praktijkgerichte opleiding is, die verzorgd wordt door een ruim gekwalificeerd team.
De vormgeving en samenhang van het curriculum zijn goed en worden afgewisseld met thema's uit de vakdidactiek en de economische vakinhoud. De opleiding biedt de studenten aan de hand van het meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel in het curriculum voldoende mogelijkheden hun competenties, kennis en vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen.

De voor het vakgebied relevante studieonderdelen zijn goed in het programma verwerkt. Nieuwe ontwikkelingen in het vakgebied neemt de opleiding op in haar curriculum; de goede aansluiting met het werkveld daarmee onderstrepend. De praktijkcomponent zit goed verankerd in het curriculum. Studenten krijgen uitgebreid de gelegenheid hun lessen voor te bereiden en hun ontwikkeling in een portfolio op te nemen. De rol van Economie binnen M&M verdient versterking.

Sterke elementen zijn de aandacht voor het ontwikkelen van een onderzoekende houding, het werkplekleren en de samenwerking met het werkveld in onder andere de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL).

De opleiding besteedt veel aandacht aan de kwaliteit van de instromende studenten. Bijzonder zijn de activiteiten voor de poort zoals proefstuderen en de projecten 'Leraar je bent het al' en Ranking the Class'. Met het aanbod van maatwerktrajecten in deeltijd naast een voltijdvariant sluit de opleiding goed aan bij de verschillen tussen de studenten in niveau, vooropleiding en ervaring.
De opleiding zorgt met een studeerbaar programma en intensieve begeleiding dat de studie optimaal kan verlopen.

De aanwezige voorzieningen werken ondersteunend aan de studie.

Gelet op de vele hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het deskundige en betrokken personeel, komt het auditpanel tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

11.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Zie voor bevindingen, weging en oordeel ook het generieke deel van dit rapport.

Het auditpanel heeft tijdens de audit een set toetsen bestudeerd en beoordeeld. Het beeld dat daaruit naar voren komt, laat zich als volgt samenvatten. De opleiding hanteert als toetsvorm open vragen die het auditpanel als gevarieerd omschrijft. Zij heeft er voor gekozen geen *multiple choice* toetsen af te nemen. Zij toetst daarbij zowel de basiskennis van de studenten als de geïntegreerde kennis van de verschillende economische vakgebieden. Daarnaast toetst de opleiding op basis van dossiers en opdrachten. Zowel toetsing vanuit de beroepslijn als vanuit de vaklijn komen aan bod. Het niveau van de toetsen beoordeelt het auditpanel als voldoende. De criteria op basis waarvan docenten de toetsen beoordelen, zijn beschreven in een correctiemodel/matrijs, en bij studenten bekend.

Weging en Oordeel: voldoende
Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding economie geen aanleiding af te wijken van het algemene oordeel.

11.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren
Reeds in het algemeen rapportagedeel meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding economie. Er is dan ook geen reden van het algemeen oordeel af te wijken.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau
Het auditpanel heeft van vier studenten van de tweedegraads lerarenopleiding Economie die afstudeerden in de periode 2013-2014 de eindwerken bestudeerd die behoren bij het afstuderen alsmede de bijbehorende beoordelingen/processen verbaal. Van drie afgestudeerden uit de voltijdvariant bestudeerde het auditpanel het afstudeerpraktijkonderzoek (APO's) en van één van deze studenten tevens het volledige assessmentportfolio. Van één afgestudeerde uit de deeltijdvariant bestudeerde het auditpanel eveneens het volledige assessmentportfolio.
Het auditpanel is van oordeel, dat de studenten in deze eindwerken aantonen dat zij beschikken over het niveau dat het werkveld van een startbekwame tweedegraads leraar economie verwacht.

Studenten tonen in de APO's aan dat zij, uitgaande van een praktijkprobleem, een onderzoeksvraag formuleren die relevant is voor het werkveld. De hierbij door studenten bestudeerde literatuur is voldoende wat niveau betreft en sluit aan bij het probleem en de hiervan afgeleide vraagstelling. De onderzoekscomponent in de APO's verdient op onderdelen nog aandacht. Bij één APO liepen conclusies en nieuwe ideeën door elkaar, bij één APO was de onderzoeksbasis (te) smal. De invoering van een andere scoringslijst in 2014 maakt een vergelijking met 2013 wel lastig. Zo ontbreekt de weging/motivering door de beoordelaar bij de scoring in 2013. De scoringslijst van 2014 vindt het auditpanel een duidelijke verbetering. Het auditpanel kwam tot een vergelijkbare beoordeling van de APO's als de examinatoren van de opleiding. Het werkveld gaf tijdens de audit aan tevreden te zijn over de kwaliteit/het niveau van de afgestudeerde docent. Alumni onderstreepten dit laatste.

De portfolio's met de bewijsmaterialen voor de verschillende competenties op basis waarvan de studenten hun competentie-examen hebben afgelegd, waren goed gestructureerd. Uit de geleverde bewijsmaterialen blijkt, dat de studenten de competenties op het vereiste niveau beheersen.
De theoriecomponent binnen de portfolio's is nog een aandachtspunt. Bestudering van de portfolio's laat zien dat de studenten voldoende creatief zijn en dat zij, getuige hun lesbeschrijvingen in het portfolio, durven in te grijpen in de lessen.

Het auditpanel is van oordeel, dat de APO's nog aan sterkte kunnen winnen als ze worden ingebed in een groter verband. Daarvoor is het belangrijk dat de FLOS samen met de scholen in het werkveld komt tot een integratie en verdieping van de volgende vier ingrediënten:

- Voor de studenten is het van belang dat het uitvoeren van praktijkonderzoek gericht is op het ontwikkelen van een leerstrategie die zij in hun latere onderwijspraktijk kunnen inzetten en verder kunnen verdiepen.
- Zorg voor een representatieve verdeling van afstudeerwerken binnen het algemeen vormend onderwijs en het beroepsonderwijs.
- Voor de docenten van FLOS en de leraren op de scholen is (verdere) professionalisering in het zelf doen van onderzoek en het begeleiden van studenten bij hun onderzoek van belang.

Daar is men in Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL)–verband al mee bezig, maar dat proces is nog niet overal afgerond.
- Voor de schoolontwikkeling is het van belang dat de scholen bij hen passende onderzoeksthema's bepalen, waarbinnen de student de gelegenheid krijgt zijn eigen (verlegenheids)vraag te onderzoeken.

Als FLOS en de scholen in AOSL-verband dit goed doen, kan dit een positieve invloed hebben op het niveau van de APO's van de studenten.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken hebben aangetoond dat zij op het vereiste hbo-bachelorniveau beschikken over de competenties van een startbekwame tweedegraads leraar Economie. Daarnaast hebben alle studenten de landelijke kennisbasistoets met minimaal een voldoende score afgesloten.

Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden van FLOS aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren. Het auditpanel heeft alle eindwerken met minimaal een voldoende beoordeeld. Met inachtneming van de hierboven genoemde ontwikkelingspunten, acht het auditpanel een oordeel 'voldoende' voor deze standaard op zijn plaats.

12. ALGEMEEN EINDOORDEEL ECONOMIE

De zeer betrokken en ruim gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleiding Economie van FLOS zorgen ervoor dat het afnemende werkveld (in de regio) steeds kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren Economie voor scholen in het voortgezet onderwijs of middelbaar beroepsonderwijs. Het bijzonder praktijkgerichte programma met een meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel en de focus van FLOS op het opleiden van zeer goede leraren, zijn hierbij belangrijke elementen.

Het auditpanel beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'goed'. Het auditpanel beoordeelt standaard 3 en 4 met betrekking tot het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'voldoende'.

Het auditpanel beoordeelt standaard 2 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen voor de tweedegraadslerarenopleiding Economie met een 'goed'.

Omdat het auditpanel het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau met een 'voldoende' beoordeelde, komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de tweedegraads lerarenopleiding Economie van FLOS.

13. AANBEVELINGEN ECONOMIE

- Tijdens de audit werd aangegeven dat in de drie M&M modules het vakgebied economie een beperkte rol speelt. Ook het aantal toetsvragen op het terrein van economie is beperkt. De rol van de lerarenopleiding Economie binnen M&M verdient (her)overweging; de rol van 'economie' kan prominenter.
- De opleiding zou scherper kunnen nadenken over hoe zij omgaat met de doelgroepen waar zij haar studenten voor opleidt. In het bijzonder: hoe gaat de opleiding om met het algemeen vormend onderwijs en met het mbo-veld. Nodig docenten uit die afkomstig zijn uit beide onderwijsvormen en laat hen uitgebreid aan het woord tijdens de lessen over de rol van economie-onderwijs binnen hun onderwijssetting.
- De studiegids is nu een systematische opsomming van verplichtingen van studenten. In de toekomst kan ook de studiegids een getuige zijn van de visie, missie en ambitie van de opleiding economie.
- Het internationaliseringsaspect kan sterker. De relaties met het buitenlandse voor de opleiding relevante beroepenveld kunnen intensiever.
- Het docententeam is klein. Als de ervaren docent/coördinator wegvalt, heeft de opleiding een probleem. De opleiding kan op dit punt maatregelen nemen.

14. SCORETABEL ECONOMIE

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen hbo-bacheloropleiding tot leraar vo 2e graad Economie voltijd/ deeltijd	
Standaard	**Oordeel**
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	V
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	V
Algemeen eindoordeel	**V**

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Wiskunde

voltijd/deeltijd

CROHO nr. 35221

15. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN WISKUNDE

15.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van dit rapport is beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Wiskunde voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties als leidraad, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis Wiskunde vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

De kennisbasis Wiskunde is verdeeld in 6 domeinen, die weer zijn onderverdeeld in categorieën. Per categorie is in concrete doelstellingen en waar nodig aan de hand van voorbeelden duidelijk beschreven wat de startbekwame docent moet kunnen.

- *Domein 0: Wiskundige vakcompetenties*
  Categorieën: 1. Denken en redeneren, 2. Argumenteren, 3. Communiceren, 4. Modelleren, 5. Probleem formuleren en oplossen, 6. Representatie, 7. Gebruik van symbolen, formele en technische taal en bewerkingen, 8. Gebruik van wiskundige hulpmiddelen en gereedschappen, 9. Onderzoeken, 10. Toepassen, 11. Omgaan met concepten
- *Domein 1: Analyse*
  Categorieën: 1. Functiebegrip, 2. Differentiaalrekening, 3. Integraalrekening, 4. Rijen en reeksen, 5. Differentiaalvergelijkingen, 6. Complexe getallen
- *Domein 2: Meetkunde*
  Categorieën: 1. Vlakke meetkunde, 2. Ruimtemeetkunde, 3. Analytische meetkunde, 4. Gonje-/trigonometrie
- *Domein 3: Algebra*
  Categorieën: 1. Elementaire algebra, 2. Getalverzamelingen, 3. Bewijstechnieken, 4. Matrixrekenen
- *Domein 4: Statistiek*
  Categorieën: 1. Beschrijvende statistiek, 2. Combinatoriek en kansrekening, 3. Kansverdelingen, 4. Verklarende statistiek
- *Domein 5: Wiskunde overig*
  Categorieën: 1. Grafentheorie, 2. Lineair programmeren, 3. Geschiedenis van de wiskunde, 4. Abstracte structuren

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel:
Zie voor weging en oordeel het generieke deel van dit rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Wiskunde geen aanleiding af te wijken van dit algemene oordeel.

15.2. Onderwijsleeromgeving vakspecifiek

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, ontwikkelen beroepsvaardigheden en werkplekleren, praktijkgericht onderzoek, internationale dimensie, instroom, studeerbaarheid en studievoortgang, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke deel van dit rapport.

Inhoud en vormgeving programma
Opzet en inhoud van het vakspecifieke programma Wiskunde
Het vakmanschapsdeel van het curriculum van de tweedegraads lerarenopleiding Wiskunde is naast de wettelijke eindkwalificaties mede gebaseerd op twee landelijke publicaties[7], waarin richtlijnen en beoordelingscriteria worden beschreven voor een vakdidactisch portfolio en beroepsstandaarden voor wiskundedocenten. Zodoende besteedt de opleiding met de studenten aandacht aan het begeleiden van leerlingen bij het maken van opgaven, aan het lesgeven met een leerboek, praktische opdrachten en vakoverstijgende thema's, omgevingsfactoren, leerprocessen, vakdidactische kennis en vaardigheden, vakdidactisch onderzoek en toetsing. Al deze kennis en vaardigheden zijn verwerkt in de landelijke kennisbasis voor de tweedegraads leraar Wiskunde vak en de landelijke kennisbasis voor de tweedegraads leraar Wiskunde vakdidactiek.

Het curriculum is opgebouwd uit zes leerlijnen (domeinen) die de inhoud van de landelijke kennisbasis dekken. (Zie het overzicht bij standaard 1) Bij domein 5 'wiskunde overig' komt ook toegepaste wiskunde aan de orde en in domein 0 de didactiek van de wiskunde waaronder rekendidactiek. Deze leerlijnen komen overeen met de leerstoflijnen uit het voortgezet onderwijs.
De opleiding borgt de samenhang van het vakmanschapsdeel met het meesterschapsdeel, door de integratie van de algemeen pedagogisch-didactische leerlijn in de lessen wiskunde en de koppeling van de vakdidactiek met het werkplekleren. Studenten voeren met de theorie samenhangende opdrachten uit op de stageschool. Daarnaast heeft de opleiding aan de beroepsproducten in de hoofdfase een eigen wiskundige invulling gegeven.
De opleiding borgt deze samenhang ook doordat aan het wiskundeteam een eigen onderwijskundige is toegevoegd die vanuit de vaksectie de algemeen pedagogisch-didactische onderdelen uit het meesterschapsdeel verzorgt.
De opleiding biedt deeltijdstudenten een programma op maat aan op basis van de behoeften en eerder verworven kennis en vaardigheden van de student. Voor de (excellente) studenten die al een vwo-diploma hebben, bestaat eveneens de mogelijkheid voor maatwerk. (Zie verder onder 'instroom'.)

[7] Publicatie 'Vakdidactisch portfolio Wiskunde' – het vormen van een vakdidactisch portfolio bij het verwerven en aantonen van vakdidactische competenties op de tweedegraads lerarenopleidingen wiskunde Publicatie 'Wiskundeleraar Vakbekwaam'

De tweedegraads lerarenopleiding Wiskunde legt haar eigen accenten in de opleiding o.a. door de ontwikkeling van probleemoplossende vaardigheden en vakoverstijgende projecten. In de projecten staat samenwerkend leren en producerend leren centraal. De studenten wiskunde werken bijvoorbeeld in de propedeuse samen met studenten van de tweedegraads lerarenopleidingen Natuurkunde en Techniek op het vmbo (DaCapo College in Sittard).
De opleiding daagt de studenten ook uit tot actuele, toepasbare, creatieve (soms vakoverschrijdende) vakdidactische producties, die zij bij voorkeur ook in de eigen praktijk uitvoeren. Zo moeten zij bijvoorbeeld in de propedeuse een les 'wiskunde met verve' ontwikkelen en in de hoofdfase een verrijkte les met een geïntegreerde wiskunde activiteit.
Daarnaast laat de opleiding de studenten gedurende de hele opleiding kennismaken met diverse aspecten van ICT en werkvormen met ICT.

Tijdens de audit is met de docenten en studenten uitgebreid stilgestaan bij de keuze van de opleiding te werken met de inductieve wiskundemethode 'Moderne Wiskunde' en niet met de methode 'Getal & Ruimte', die op veel van de omliggende vo-scholen in de regio in gebruik is. De docenten vinden het belangrijk dat de studenten leren wat er achter de opgaven in het methodeboek zit. De wiskundemethode 'Getal & Ruimte' is meer gebaseerd op het voordoen-nadoen principe.
Het auditteam acht dit een wijs besluit, omdat studenten op deze manier hun probleemoplossende vaardigheden goed kunnen ontwikkelen en flexibeler zijn in het geven van wiskundelessen door een methode meer als leidraad te gebruiken. De studenten waren ook zeer te spreken over de inductieve aanpak.
Doordat veel studenten op hun stageschool les geven uit de methode Getal & Ruimte, leren zij evenwel ook deze methode in de praktijk goed kennen.

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de focus van de opleiding vooral ligt op het lesgeven van wiskunde in het voortgezet onderwijs en op rekenen, waarbij rekenen voor een deel overlapt met wiskunde en voor een deel ook niet. Met de invoering van de afstudeerrichting beroepsonderwijs (bo), is het van belang dat de opleiding in haar curriculum ook expliciet aandacht gaat besteden aan reken- en wiskundeonderwijs in het mbo.

Instroom
De opleiding zorgt ervoor dat het wiskunde curriculum goed aansluit bij het beginniveau van de instromende studenten. Naast de wettelijke toelatingseisen, moeten de studenten met een havo-diploma beschikken over havo-wiskunde B. Studenten met een mbo-4 diploma mogen direct instromen. De opleiding adviseert hen evenwel dringend om voor de start van de propedeuse wiskunde op havo-wiskunde B-niveau te beheersen.
Studenten die al een vwo-diploma hebben of bijvoorbeeld al (enkele jaren) een technische hbo-opleiding hebben gevolgd, krijgen de mogelijkheid op basis van eerder verworven kennis en vaardigheden (delen van) het programma versneld te doorlopen.
In de gesprekken tijdens de audit bleek dat over de vrijstellingen wat onduidelijkheid bestaat. Een vwo-student meldde dat het niet vastligt wanneer je vrijstelling krijgt. Dat had zij ook gehoord van groepsgenoten. Het auditteam beveelt de opleiding aan hier aandacht te besteden, zodat de studenten (eerder) weten wat ze kunnen verwachten van de studie, de studielast en studieduur.

Samenwerking werkveld en alumni
Zoals al hierboven vermeld, werkt de opleiding Wiskunde o.a. samen met het DaCapo College in Sittard in het vakoverstijgende project. De opleiding is voornemens nog meer te gaan samenwerken met docenten wiskunde uit het werkveld, bij voorkeur door alumni te binden aan de opleiding.

Personeel
Het team van de tweedegraads lerarenopleiding Wiskunde bestaat uit zes docenten aangevuld met een onderwijskundige met een wiskunde achtergrond.
Alle docenten hebben minimaal masterniveau. Twee docenten bezitten een doctoraal diploma wiskunde en één docent is gepromoveerd. Alle docenten nemen deel aan verschillende landelijke en regionale overleggen en samenwerkingsverbanden, ze bezoeken congressen en kunnen zodoende snel inspelen op actuele ontwikkelingen.
Het team kent een brede spreiding in deskundigheden en ervaring. Eén van de docenten is nog deels werkzaam in het voortgezet onderwijs en kan zijn actuele kennis en ervaring inbrengen in het team. De onderwijskundige kan zijn collega's vanuit zijn eerder verworven vakspecifieke kennis en ervaring goed adviseren over onderwijskundige vraagstukken die spelen binnen het vak van leraar wiskunde. In verband met de eisen rondom het rekenonderwijs in het voortgezet onderwijs, is er een docent rekenen en wiskunde afkomstig van de pabo aangenomen. Dat is een waardevolle versterking van het docententeam.

Studenten geven in de tevredenheidsonderzoeken en in de gesprekken tijdens de audit aan dat de (vakdidactische)kwaliteit van de opleiders bij de opleiding Wiskunde hoog is. Zij passen het principe van 'practice as you preach' veelvuldig toe. Zo houden sommige docenten ervan hun eigen les te starten met een zogenoemde 'aandachtsrichter', zoals een object of een filmpje dat de studenten direct richt op het te behandelen wiskundevraagstuk. Ook leggen de docenten veel verbanden tussen hun eigen les en de mogelijkheden voor de studenten dit toe te passen in de stage. Ook de alumni zijn zeer tevreden over de kwaliteit van de docenten.

Voorzieningen
De tweedegraads lerarenopleiding Wiskunde heeft naast de in het generieke deel van dit rapport beschreven voorzieningen, geen andere, vakspecifieke voorzieningen nodig.
Zie voor de bevindingen over de voorzieningen het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel
Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Wiskunde van FLOS een bijzonder praktijkgerichte opleiding is, die verzorgd wordt door een zeer betrokken en ruim gekwalificeerd team. Het wiskundeteam kent een brede spreiding in deskundigheden en ervaring. De vakdidactische kwaliteit van de docenten is hoog, aldus de studenten. Zij passen het principe van 'teach as you preach' veelvuldig toe.

De opleiding biedt de studenten aan de hand van het meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel in het curriculum voldoende mogelijkheden hun competenties, kennis en vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De opleiding geeft het curriculum een eigen kleur door de aandacht voor probleemoplossende vaardigheden, vakoverstijgende projecten en het uitdagen van studenten tot actuele, toepasbare, creatieve vakdidactische producties. Sterke elementen zijn eveneens de aandacht voor het ontwikkelen van een onderzoekende houding, het werkplekleren en de samenwerking met het werkveld in onder andere de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL).

De opleiding besteedt veel aandacht aan de kwaliteit van de instromende studenten. Bijzonder zijn de activiteiten voor de poort zoals proefstuderen en de projecten 'Leraar je bent het al' en Ranking the Class'. Met het aanbod van maatwerktrajecten in deeltijd naast een voltijdvariant en maatwerktrajecten voor (excellente) vwo'ers sluit de opleiding goed aan bij de verschillen tussen de studenten in niveau, vooropleiding en ervaring. De opleiding zorgt met een studeerbaar programma en intensieve begeleiding dat de studie optimaal kan verlopen.

De aanwezige voorzieningen werken ondersteunend aan de studie.

Gelet op de vele hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het betrokken en deskundige personeel, komt het auditteam tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

15.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Het auditpanel heeft tijdens de audit een selectie van toetsen Wiskunde bestudeerd en is daarover positief. Er zaten zowel schriftelijke kennistoetsen bij als toetsen met open vragen, die studenten bijvoorbeeld in tweetallen of viertallen moesten uitwerken.
Een mooi voorbeeld van een toets die het auditteam aantrof was het laten maken van een beargumenteerde keuze voor een wiskundemethode. De toets bij geschiedenis van de wiskunde bevatte leuke opgaven om op ouderwetse manier op te lossen. Die acht het auditteam goed voor het besef van de doorontwikkeling van wiskunde. De toets landmeetkunde zet de studenten aan tot het komen met eigen voorbeelden op basis van een klein onderzoek.
Ondanks het feit, dat men bij wiskunde cf moderne wiskunde een afkeer heeft van multiple-choice (mc) toetsen, bereidt de opleiding de studenten wel voor op dit type vragen. Het is goed dat de opleiding op dit punt niet bedrijfsblind is, want de landelijke kennistoets is ook een mc-toets en op sommige vo-scholen wordt ook met mc-toetsen gewerkt.

Tijdens de audit zijn in het vakspecifieke gesprek over Wiskunde ook de uitkomsten van de landelijke kennisbasistoets aan de orde geweest. Zo heeft het auditteam vernomen dat de slechte uitkomst bij de LKT Wiskunde in januari 2015 ertoe heeft geleid dat de landelijke vakgroep een analyse gaat maken van mogelijke oorzaken en daar waar mogelijk verbetermaatregelen zal treffen. De studenten Wiskunde die het auditteam sprak, vertelden dat de toets van juni 2015 ook heel lastig was; vooral omdat acht van de veertig vragen gingen over stof die zij nog aan het behandelen waren in de les. Dat is een aandachtspunt voor de opleiding, temeer omdat de studenten de toets moeten halen om te mogen afstuderen.

Zie voor de overige bevindingen met betrekking tot het toetsen en beoordelen en voor de weging en het oordeel, het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel:
Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Wiskunde geen aanleiding af te wijken van het algemene oordeel 'voldoende'.

15.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren
Reeds in het algemeen deel van dit rapport meldde het auditteam dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Wiskunde. Er is dan ook geen reden van het algemeen oordeel af te wijken.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau
Het auditteam heeft van vier studenten van de tweedegraads lerarenopleiding Wiskunde die afstudeerden in 2012-2013, 2013-2014 of 2014-2015 de eindwerken bestudeerd die behoren bij het afstuderen. Van drie afgestudeerden uit de voltijdvariant bestudeerde het auditteam het afstudeerpraktijkonderzoek (APO's) en van één van deze studenten tevens het volledige assessmentportfolio. Van 1 afgestudeerde uit de deeltijdvariant bestudeerde het auditteam eveneens het volledige assessmentportfolio.
Het auditteam is van oordeel, dat de studenten in deze eindwerken aantonen dat zij beschikken over het niveau dat van een startbekwaam tweedegraads leraar Wiskunde mag worden verwacht. De portfolio's met de bewijsmaterialen voor de verschillende competenties op basis waarvan de studenten hun competentie-examen hebben afgelegd, zagen er gestructureerd uit. Uit de geleverde bewijsmaterialen – bijvoorbeeld lesvoorbereidingen en terugblik op gegeven lessen, feedback van begeleiders hierop, video-opnames van gesprekken met leerlingen, beschrijving van bepaalde casuïstiek en de wijze waarop de student hierin heeft gehandeld et cetera - blijkt, dat de studenten de bewuste competentie op het gewenste niveau beheersen. Wel zou het reflecteren van de studenten op hun eigen ontwikkeling op een hoger niveau gebracht mogen worden. Dat zou kunnen door de studenten te vragen de reflectie te onderbouwen met theorie.

In de verslagen van de APO's hebben de studenten aangetoond dat zij op basis van hun verlegenheidsvraag/probleemstelling een duidelijke onderzoeksvraag hebben geformuleerd, die zij met behulp van verschillende methoden nader hebben onderzocht. Alle drie de studenten hebben in hun onderzoek een koppeling gemaakt tussen de bestudeerde literatuur en de praktijk. Het auditteam beoordeelt de gekozen onderzoeksonderwerpen als relevant voor het wiskunde-onderwijs, maar constateert wel dat ze alle drie georiënteerd zijn op het algemeen vormend onderwijs. Dat geldt ook voor de bewijsstukken in het assessmentportfolio. Het auditteam trof weinig materiaal over het beroepsonderwijs. (Zie daarover ook standaard 2.)
Het auditteam kwam tot een vergelijkbare beoordeling (6, 7 respectievelijk 8) van de APO's als de examinatoren van de lerarenopleiding Wiskunde.

Het auditteam is van oordeel, dat de APO's nog aan sterkte kunnen winnen als ze worden ingebed in een groter verband. Daarvoor is het belangrijk dat de FLOS samen met de scholen in het werkveld komt tot een integratie en verdieping van de volgende drie ingrediënten:
- voor de studenten is het van belang dat het uitvoeren van praktijkonderzoek gericht is op het ontwikkelen van een leerstrategie die zij in hun latere onderwijspraktijk kunnen inzetten en verder kunnen verdiepen;
- voor de docenten van FLOS en de leraren op de scholen is (verdere) professionalisering in het zelf doen van onderzoek en het begeleiden van studenten bij hun onderzoek van belang.

Daar is men in Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL)–verband al mee bezig, maar dat proces is nog niet overal afgerond;
- voor de schoolontwikkeling is het van belang dat de scholen bij hen passende onderzoeksthema's bepalen, waarbinnen de student de gelegenheid krijgt zijn eigen (verlegenheids)vraag te onderzoeken.

Als FLOS en de scholen in AOSL-verband dit goed doen, kan dit een positieve invloed hebben op het niveau van de APO's van de studenten.

Weging en Oordeel

Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken hebben aangetoond dat zij op het vereiste bachelorniveau beschikken over de competenties van een startbekwaam tweedegraads leraar Wiskunde. Daarnaast hebben alle studenten de landelijke kennisbasistoets met minimaal een voldoende afgesloten.

Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden van FLOS aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren.

Het auditteam heeft alle eindwerken met minimaal een voldoende beoordeeld. De alumni en vertegenwoordigers zijn tevreden over het gerealiseerde niveau van de afgestudeerden. Met inachtneming van de hierboven genoemde ontwikkelingspunten, acht het auditteam een oordeel 'voldoende' voor deze standaard zeker op zijn plaats.

16. ALGEMEEN EINDOORDEEL WISKUNDE

De zeer betrokken en ruim gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleiding Wiskunde van FLOS zorgen ervoor dat het afnemende werkveld (in de regio) steeds kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren Wiskunde voor scholen in het voortgezet of middelbaar beroepsonderwijs.
Het bijzonder praktijkgerichte programma met een meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel en de focus van FLOS op het opleiden van zeer goede leraren, zijn hierbij belangrijke elementen.

Het auditteam beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'goed'. Het auditteam beoordeelt standaard 3 en 4 met betrekking tot het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'voldoende'.

Het auditteam beoordeelt standaard 2 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen voor de tweedegraadslerarenopleiding Wiskunde met een 'goed'

Omdat het auditteam het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau met een 'voldoende' beoordeelde, komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de tweedegraads lerarenopleiding Wiskunde van FLOS.

17. AANBEVELINGEN WISKUNDE

- Het auditteam beveelt de opleiding aan voor aanvang van de studie duidelijk te zijn in welke gevallen studenten voor welke onderdelen van het wiskundeprogramma vrijstellingen kunnen krijgen, zodat zij (eerder) weten wat ze kunnen verwachten van de studie, de studielast en studieduur.

- De studenten Wiskunde die het auditteam sprak, vertelden dat de Landelijke Kennistoets van juni 2015 heel lastig was; vooral omdat acht van de veertig vragen gingen over stof die zij nog aan het behandelen waren in de les. Het auditteam acht het van belang dat de opleiding hierop (landelijk en/of intern) actie neemt, daar de toets voorwaardelijk is om te mogen afstuderen.

- Met de invoering van de afstudeerrichting beroepsonderwijs (bo), is het van belang dat de opleiding in haar curriculum ook expliciet aandacht gaat besteden aan reken- en wiskundeonderwijs in het mbo.

18. SCORETABEL WISKUNDE

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen hbo-bacheloropleiding tot leraar vo 2e graad Wiskunde voltijd/ deeltijd	
Standaard	**Oordeel**
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	V
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	V
Algemeen eindoordeel	**V**

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Techniek

voltijd/deeltijd

CROHO nr. 35254

19. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN TECHNIEK

19.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van dit rapport is beschreven hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Techniek als leidraad voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin beschreven zijn. De vakspecifieke kennisbasis Techniek vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: de vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

De kennisbasis voor het vak techniek is op een inzichtelijke wijze uitgewerkt in vier domeinen die op hun beurt zijn uitgewerkt in kernconcepten en een beschrijving van dat kernconcept. De vier domeinen zijn: ontwerpen en maken van producten, technische producten en systemen, techniek, natuurwetenschap en samenleving en tenslotte het leergebied 'mens en natuur' en wiskunde. Uitgewerkt voor de verschillende domeinen, dan ontstaat het volgende beeld:

Domein 1: ontwerpen en maken van producten
1.1 Ontwerpmethodologie en strategie
1.2 *Human Technology Interaction*, ergonomie en vormgeving
1.3 Technisch schetsen en tekenen
1.4 Materialen bewerken, productiemethoden
1.5 Technieklokaal/werkplaats, gereedschappen en machines

Domein 2: Technische producten en systemen
2.1 Systeemanalyse en systeemontwerp
2.2 Krachten en bewegingen
2.3 Constructies
2.4 Elektriciteit en elektronica
2.5 Meet- en regelsystemen, mechatronica
2.6 Informatie en communicatie
2.7 Huisinstallaties en domotica
2.8 Energietechniek
2.9 Transportsystemen
2.10 Bio-gerelateerde techniek

Domein 3: Techniek, natuurwetenschap en samenleving
3.1 Ontwikkeling van techniek
3.2 Filosofie en ethiek van de techniek
3.3 Techniek in beroepen
3.4 Techniek, milieu en duurzaamheid

Domein 4: leergebied 'mens en natuur' en wiskunde
4.1 Wiskunde en techniek
4.2 Wiskunde en techniek
4.3 Kennis van het leergebied "mens en natuur"

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (over generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel
Zie voor de bevindingen, weging en oordeel het generieke deel van dit rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Techniek geen aanleiding om af te wijken van dit algemene oordeel.

19.2. Onderwijsleeromgeving vakspecifiek

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding, het generieke deel van dit rapport.

Inhoud en vormgeving van het programma

Inleiding

De 2e graads lerarenopleiding techniek richt zich op het opleiden van studenten tot docent techniek voor het vmbo, het mbo en de onderbouw van havo en vwo. Kenmerkend voor deze lerarenopleiding is dat zij een nauwe band heeft met de lerarenopleiding natuurkunde. Beide opleidingen delen het team docenten bestaande uit vier vakdocenten en één onderwijskundige.

Profilering opleiding

Een belangrijk kenmerk van de opleiding is haar verankering in de praktijk. Zij beschouwt het ontwerpen en maken van een technisch product als één van haar zwaartepunten. Hier komt de relatie met de lerarenopleiding natuurkunde duidelijk naar voren omdat het vakgebied natuurkunde de basis vormt van technische werkingsprincipes. Terecht, volgens het auditpanel, heeft het vak techniek een hechte band met natuurkunde. De introductie van het leergebied Mens & Natuur in de onderbouw van het voortgezet onderwijs leidt ertoe dat binnen FLOS beide lerarenopleidingen de vakdidactische modules gecombineerd uitvoeren. De opleiding wil de studenten toerusten een bijdrage te leveren aan de ambities van techniekpact.
De opleiding profileert zich verder door aandacht te besteden aan ICT binnen techniek en door een curriculum aan te bieden dat aansluiting zoekt bij de kenmerken van de groep instromende studenten (zie hierna onder 'instroom).

Inhoud en vormgeving

De opleiding heeft op inzichtelijke wijze de eindkwalificaties gekoppeld aan de leerdoelen zoals opgenomen in het KLOTS-schema (Kwalificatie, Leerdoel, Onderwijseenheid, Toets en Studiepunten). De lijn leidend van eindkwalificaties naar curriculum is beschreven. De opleiding beschouwt de kennisbasis als een impuls om het curriculum verder te ontwikkelen.

De studenten van deze lerarenopleiding verwerven naast vakkennis op het terrein van techniek, tevens vakkennis op het terrein van natuurkunde. Het accent daarbij ligt, zoals de opleiding het zelf verwoordt, op het technisch ontwerpproces en de achterliggende fysische werkingsprincipes van een technisch systeem.

Studenten werken tijdens de opleiding individueel of in groepsverband aan werkstukken, presentaties en verslagen. Zij verzamelen dan kennis en passen deze kennis vervolgens toe in hun werkstuk of presentatie. De modules rond vakdidactiek zijn niet alleen gericht op het ontwikkelen van didactische vaardigheden maar ook op het ontwikkelen van een eigen visie op het vakgebied, daarbij een relatie leggend tussen theoretische concepten en techniek in de dagelijkse praktijk. Het auditpanel acht de opleiding in staat om zich verder te verbinden met de ontwikkelde kennisbasis

rond STEM (*Science, Technology, Engineering, Mathematics*). Het curriculum dat de opleiding thans aanbiedt beoordeelt het auditpanel als interessant en relevant.
De onderwerpen en inhouden zoals beschreven in de landelijke kennisbasis techniek zijn hierin terug te vinden. Thema's die hierbij aan bod komen zijn onder andere: elektrotechniek, energietechniek, werktuigbouwkunde, bouwkunde maar ook minder voor de hand liggende thema's, die daarmee overigens niet minder relevant zijn volgens het auditpanel, waaronder logistiek en transport. De specifiek technisch vakinhoudelijke kennis is daarmee voldoende vastgelegd.

De literatuur die de opleiding gebruikt, representeert het bachelor niveau. Positief is het auditpanel in dit verband over de vakoverschrijdende kennis van literatuur waarover de docent techniek moet beschikken om de technische geïnteresseerde leerling te stimuleren en te begeleiden. Het gebruik van anderstalige literatuur is een aandachtspunt. Er is op dit terrein voldoende literatuur in het buitenland gepubliceerd.

De samenhang in het curriculum, zowel horizontaal als verticaal, is aanwezig. Er is sprake van een koppeling tussen de vakdidactiek en het schoolpracticum. De vakdidactische theorie past de student toe op zijn werkplek: lesvoorbereiding, de uitvoering van de les en de evaluatie ervan voert de student volgens vakdidactische principes uit.

De opdrachten die studenten maken hebben een duidelijke relatie met het vak techniek: mechanica, optica en elektriciteitsleer zijn voorbeelden van onderwerpen waar de student mee te maken krijgt. Computersimulaties zijn hem daarbij behulpzaam. Studenten ontwikkelen zelf computersimulaties waar vervolgens leerlingen met de computer mee werken. Studenten kunnen zich daarbij laten inspireren door bestaande simulaties die inmiddels beschikbaar zijn, bijvoorbeeld op *youtube*. Kenmerkend voor het curriculum is de concentrische opbouw: van eenvoudig naar complex. Zo maakt de student in de eerste fase van zijn studie kennis met technisch ontwerpen en tekenen waarna hij deze kennis in de hoofdfase toepast bij een ontwerpopdracht. Complexere studieonderdelen waaronder Milieutechnologie en Bedrijfsprocessen zijn in de hoofdfase ondergebracht.

De opleiding moedigt studenten aan om een 'onderbouwde visie' te ontwikkelen op het vakgebied. Daartoe dienen studenten literatuur te bestuderen op zowel hun vakgebied als op het terrein van onderwijsinnovatie. Tijdens lessen wisselen studenten ideeën uit over de betekenis en het belang van hun vak voor de onderwijs- en beroepspraktijk en bespreken zij hun lessen. Een adequate didactische aanpak, aldus het auditpanel.

Externe relaties
De samenwerking met het beroepenveld vindt met name plaats via een promotietraject van een docent, een traject waarbij verschillende externe partijen waaronder opleidingsscholen en de TU Delft betrokken zijn. De opleiding geeft zelf aan 'rechts en links wat contacten te hebben' maar wijst er op dat het moeilijk is om een duurzame relatie met scholen aan gaan. Zij hebben daarom het besluit genomen om zélf scholen te bezoeken om de mogelijkheden te bespreken om samen te werken. De samenwerking met het beroepenveld, zowel binnen Nederland als daarbuiten, kan intensiever. Datzelfde geldt voor organisaties die voor de opleiding van belang (kunnen) zijn.
De opleiding neemt recent in dit verband wel goede initiatieven waaronder een samenwerkingsverband met lerarenopleidingen elders in Europa om met hen innovatieve trajecten te starten op het gebied van onderwijsinnovatie binnen bèta-opleidingen.

Instroom
De instroom in deze opleiding bestaat vooral uit volwassen studenten die 'van nature' affiniteit hebben met techniek, die over een technische achtergrond beschikken en die het belangrijk vinden om hun technische kennis over te dragen op leerlingen. Veelal hebben instromers een mbo-achtergrond op de terreinen: elektrotechniek, werktuigbouwkunde, e.d. en beschikken zij over werkervaring binnen een technische discipline. De opleiding hanteert een EVC-procedure om de kennis en vaardigheden van de potentiële instromer (in de regel deeltijder, incidenteel voltijder) in kaart te brengen. Opleiding en student bespreken daarbij ook het leerplan van de opleiding en de

verwachtingen van de student. Als een goed initiatief in dit verband beschouwt het auditpanel de mogelijkheid voor de aspirant student om een dagdeel mee te lopen op een stageschool.
Na een intakegesprek stellen opleiding en student een contract op waarbij beide partijen een opleidingsroute vastleggen. De gehanteerde procedure beoordeelt het auditpanel als goed doordacht en zorgvuldig uitgevoerd.

Wat betreft de instroomeisen verwijzen wij naar hetgeen het auditpanel hierover in het generieke deel van dit rapport vermeldt. Wel merkt het auditpanel specifiek voor techniek op dat volgens studenten de aansluiting tussen mbo en hbo beter kan. De opleiding zou meer bijscholing kunnen aanbieden aan instromende studenten met een mbo-achtergrond. De overstap van het mbo naar deze hbo-opleiding kwalificeren studenten als 'zwaar'.

Het auditpanel vindt de instroom van studenten in de opleiding erg laag. Dit heeft, zo stelt het panel vast, als positief effect dat de docent/studentratio gunstig is en zij voor studenten gemakkelijk aanspreekbaar zijn. Van belang is dat deze opleiding een 'kritische massa' behoudt om zo voldoende vakkennis en ervaring te blijven genereren. De opleiding is zich hiervan bewust, zo bleek tijdens de audit. Het is in dit verband goed dat de opleiding met ROC's in de regio in gesprek is om de instroom te verhogen, bijvoorbeeld door het aanbieden van schakelprogramma's die het voor start en de studenten mogelijk moeten maken om met voldoende kennisbagage de opleiding te starten.

Personeel
De opleiding beschikt over vier docenten, verdeeld over drie fte, en een onderwijskundige met een gecombineerde natuurkunde- en wiskunde achtergrond. Het team docenten doceert ook op de lerarenopleiding natuurkunde. Bestudering van de cv's laat zien dat er binnen het docententeam sprake is van voldoende vakdeskundigheid en ervaring. Zij beschikken over tenminste een afgeronde doctoraalopleiding op een voor het vakgebied relevant terrein. Twee docenten zijn VELON-gecertificeerd, een docent volgt een promotietraject. De docenten participeren in het project 'Het leren van de toekomst'. Eén docent is betrokken bij de ontwikkelingen van de nieuwe kennisbasis *science* voor het voortgezet onderwijs.

De onderwijskundige adviseert de collega-docenten op basis van haar vakinhoudelijke én didactische kennis en ervaring en is daarmee een waardevolle versterking van het docententeam. Studenten geven in studentevaluaties en tijdens de audit aan dat zij tevreden zijn over de vakdidactische kwaliteiten van hun docenten.

Voorzieningen
Volgens de opleiding heeft techniek haar fundament in de praktijk. Centraal daarbij staat 'het ontwerpen en maken van technische producten als oplossing voor een bepaald technisch probleem'. De tweedegraads lerarenopleiding techniek kent naast de in het generieke deel van dit rapport beschreven voorzieningen, een erg beperkt aantal vakspecifieke voorzieningen. Het auditpanel vindt het een gemis. Tenslotte moeten studenten op het terrein van techniek de gelegenheid krijgen om te experimenteren, om demonstratieproeven op te zetten en practica te ontwikkelen. Een eigen technieklokaal is hiervoor onontbeerlijk.

Wel kent de opleiding een elektronische leeromgeving (*Sharepoint*) waardoor het voor studenten mogelijk is om deels tijd- en plaats onafhankelijk te studeren. Zie verder het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel
Het auditpanel is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding techniek van FLOS een bijzonder praktijkgerichte opleiding is, die verzorgd wordt door een ruim gekwalificeerd team.

De opleiding biedt de studenten aan de hand van het meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel in het curriculum voldoende mogelijkheden hun competenties, kennis en vaardigheden op een

steeds hoger niveau te ontwikkelen. De inhoud van het curriculum zowel wat techniek als wat vakdidactiek betreft, beoordeelt het auditpanel als voldoende.
Wel dient de opleiding studenten meer gelegenheid te bieden om op de opleidingslocatie te experimenteren: de voorzieningen vormen hier een aandachtspunt. Dit laatste geldt mede omdat experimenteren het fundament vormt van het vak techniek. De relatie met het beroepenveld is eveneens een punt van aandacht.

De instroom van de opleiding is laag. De opleiding kan inzetten op een verhoging van de instroom van studenten. De aansluiting mbo-hbo verdient de komende tijd aandacht om zo in ieder geval de voortijdige uitval van studenten te voorkomen.

Weging en Oordeel
Gelet op enerzijds de kwaliteit van het curriculum op de aspecten vakinhoud en didactiek, de betrokkenheid en (begeleidings)deskundigheid van het personeel, en anderzijds de kritische kanttekeningen inzake de voorzieningen, de relatie met het werkveld en de instroom, komt het auditpanel tot het oordeel 'voldoende' voor deze standaard.

19.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Zie voor bevindingen, weging en oordeel het generieke deel van dit rapport.

Het auditpanel heeft tijdens de audit een set toetsen techniek bestudeerd en beoordeeld deze positief: zij zijn gericht op zowel het vakgebied techniek als op de vakdidactiek en bieden studenten de gelegenheid om zijn vakdidactische kennis te tonen. De opleiding hanteert meerdere toetsvormen, waaronder open vragen. Ook toetst zij op basis van dossiers, opdrachten en groepswerk. Het niveau van de toetsen beoordeelt het auditpanel als voldoende. De criteria op basis waarvan de opleiding toetsen beoordeelt zijn op duidelijk beschreven en bij studenten bekend. De opleiding analyseert de resultaten van door studenten gemaakte toetsen.

Studenten kunnen na iedere periode in een vak tentamen doen en zij kunnen daardoor de studie afronden in minder dan de nominale studieduur. De opleiding kent dan ook meerdere toetsperioden per studiejaar. Voor de samenstelling van een toets beschikt de opleiding over een toetsbank. Gebruikmakend van een toetsmatrijs selecteert de docent uit deze toetsbank zijn toetsvragen. Studenten zijn tevreden over de toetsen. Het nakijken ervan gaat zeer snel: soms dezelfde dag als de toets is gemaakt.

Weging en Oordeel:
Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Techniek geen aanleiding af te wijken van het algemene oordeel 'voldoende'.

19.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren
In het generieke deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. Deze conclusie is onverkort van toepassing op de lerarenopleiding Techniek.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau
Het auditpanel heeft van vier deeltijdstudenten die in de periode 2012/13 tot en met 2014/15 afstudeerden, de dossiers/eindwerken bestudeerd. Het auditpanel is na bestudering van oordeel, dat de studenten aantonen dat zij beschikken over het niveau van een startbekwaam tweedegraads leraar techniek. In de afgelopen twee jaren had de opleiding geen voltijdstudenten die afstudeerden.

Voor de bestudeerde APO-dossiers geldt het volgende. Het door de student gekozen onderwerp is relevant voor het vakgebied: één van de bestudeerde dossiers gaat in op de afnemende populariteit van het technisch onderwijs in Nederland, een tweede dossier beschrijft hoe je als docent duurzame energie op het vmbo kunt behandelen.

Beide dossiers bieden een interessant overzicht van de stand van zaken binnen het Nederlands onderwijs op het gebied van techniekonderwijs. Er is niet eenduidig sprake van een onderzoekscomponent in de dossiers. Veelmeer is het een beschrijving van de stand van zaken. Het is goed dat de beoordelaars dit constateren en dit in hun 'conclusie en waardering' noemen. De literatuurlijst is nog een punt van aandacht omdat wetenschappelijke literatuur over het onderwerp beperkt is geraadpleegd door de student. Het auditpanel kan de beoordeling van het dossier door de opleiding goed volgen; in haar oordeel wijkt het auditpanel af van het oordeel van de opleiding zonder dat het panel daarbij tot een onvoldoende score komt. Daarvoor zijn beide dossiers te informatief en is de inzet van de studenten te hoog (geweest).

Het nieuwe beoordelingskader dat de opleiding met ingang van 2014 hanteert, is overzichtelijker dan het kader dat zij daarvóór gebruikte. Het sluit beter aan bij een onderzoeksbeoordeling en dwingt beoordelaars om zich uit te spreken over de kwaliteit van het onderzoeksdeel van de scriptie en zet het hen aan tot een expliciete motivering van de beoordeling. Een goede maatregel van de opleiding volgens het auditpanel.

Het auditpanel is van oordeel, dat de APO's nog aan sterkte kunnen winnen als ze worden ingebed in een groter verband. Daarvoor is het belangrijk dat de FLOS samen met de scholen in het werkveld komt tot een integratie en verdieping van de volgende drie ingrediënten:

- voor de studenten is het van belang dat het uitvoeren van praktijkonderzoek gericht is op het ontwikkelen van een leerstrategie die zij in hun latere onderwijspraktijk kunnen inzetten en verder kunnen verdiepen;
- voor de docenten van FLOS en de leraren op de scholen is (verdere) professionalisering in het zelf uitvoeren van onderzoek en het begeleiden van studenten bij hun onderzoek van belang. Daar is men in Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL)–verband al mee bezig, maar dat proces is nog niet afgerond;

- voor de schoolontwikkeling is het van belang dat de scholen bij hen passende onderzoeksthema's bepalen, waarbinnen de student de gelegenheid krijgt zijn eigen (verlegenheids)vraag te onderzoeken.

Als FLOS en de scholen in AOSL-verband dit goed doen, kan dit een positieve invloed hebben op het niveau van de APO's van de studenten.

Het auditpanel heeft twee competentieportfolio's bestudeerd. Deze zijn van voldoende niveau omdat zij een goed beeld schetsen van de ontwikkelingsgang van de student gedurende zijn (deeltijd)opleiding. Door middel van lesvoorbereidingen en lesevaluaties beschrijft de student hoe hij de lessen voorbereidt. Ook beschrijft hij wat er goed en minder goed ging tijdens de les om vervolgens concrete verbetermaatregelen te beschrijven. Wel mist het auditpanel reflecties.
Dit geldt overigens ook voor de APO waar een goede reflectie door de student ontbreekt. In een portfolio kan de student meer aandacht besteden aan de wijze waarop hij zijn vakkennis bijhoudt. Dat komt nu zijdelings aan bod en verdient een meer prominente plek in het ontwikkelingsgericht portfolio. Duidelijk is wel dat de afgestudeerden de eindkwalificaties hebben bereikt en de weg waarlangs zij die hebben bereikt..

Weging en Oordeel
Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun APO-dossier en portfolio aantonen dat zij over de competenties van een startbekwame tweedegraads leraar techniek beschikken. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden van FLOS aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren.

Het auditpanel beoordeelt de APO dossiers en portfolio's met minimaal een voldoende. De alumni en vertegenwoordigers zijn tevreden over het gerealiseerde niveau van de afgestudeerden.
Met inachtneming van de hierboven genoemde ontwikkelingspunten, acht het auditpanel een oordeel 'voldoende' voor deze standaard op zijn plaats.

20. ALGEMEEN EINDOORDEEL TECHNIEK

De voor hun vakgebied gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleiding Techniek van FLOS zorgen ervoor dat het afnemende werkveld (in de regio) steeds kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren Techniek voor scholen in het voortgezet of middelbaar beroepsonderwijs.

Het praktijkgerichte programma met een meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel en de focus van FLOS op het opleiden van 'zeer goede leraren', zijn hierbij belangrijke elementen.

Het auditpanel beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'goed'. Het auditpanel beoordeelt standaard 2, 3 en 4 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen, het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau voor de tweedegraads lerarenopleiding Techniek met een 'voldoende'.

Samenvattend komt het auditpanel daarmee op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de tweedegraads lerarenopleiding Techniek van FLOS.

21. AANBEVELINGEN TECHNIEK

Hierna volgen een aantal aanbevelingen van het auditpanel aan de opleiding. Deze aanbevelingen hebben geen invloed op de oordelen eerder in dit rapport per standaard.
Het auditpanel beveelt de opleiding aan om:

- een eigen visie te verwoorden op de toekomstige rol van het vak techniek in het beroepsonderwijs in het vmbo en mbo en het toerusten van hun studenten als toekomstige ambassadeurs voor technische opleidingen.
- de instroom te verhogen en de aansluiting mbo-hbo verder te verbeteren.
- de professionaliteit om een bijdrage aan techniekpact te leveren te vergroten door o.a. aansluiting te zoeken bij de internationale STEM aanpak (*Science, Technology, Engineering, Mathematics*) die hierin succesvol is gebleken.
- Een eigen technieklokaal in te richten waarin studenten kunnen experimenteren, (demonstratie)proeven opzetten en practica ontwikkelen.

22. SCORETABEL TECHNIEK

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen hbo-bacheloropleiding tot leraar vo 2e graad Techniek voltijd/ deeltijd	
Standaard	**Oordeel**
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	V
Standaard 3. Toetsing	V
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	V
Algemeen eindoordeel	**V**

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Natuurkunde

voltijd/deeltijd

CROHO nr. 35261

23. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN NATUURKUNDE

23.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van dit rapport is beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Natuurkunde als leidraad voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin beschreven zijn. De vakspecifieke kennisbasis Natuurkunde vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: de vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

De vakkennisbasis maakt deel uit van drie topics waar het vak zich op richt: kennis van de leerling, het onderwijzen en het schoolvak. De kennisbasis onderscheidt 16 domeinen, van historische, filosofische en maatschappelijke aspecten tot en met vakverbreding en domeinen zoals het universum, de materie en wiskunde. Ieder domein is vervolgens uitgewerkt in één of meerdere categorieën/kernconcepten die op hun beurt weer zijn voorzien van een voorbeeld en een (voorbeeld)vraagstuk. De gekozen domeinen, de hiervan afgeleide categorieën en kernconcepten en de gegeven voorbeelden en vraagstukken zijn passend voor het vakgebied en bieden aansluiting bij de eisen die het werkveld stelt aan afgestudeerden leerkrachten natuurkunde tweedegraads.

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (over generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel
Zie voor de bevindingen, weging en oordeel het generieke deel van dit rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Natuurkunde geen aanleiding om af te wijken van dit algemene oordeel.

23.2. Onderwijsleeromgeving vakspecifiek

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding het generieke deel van dit rapport.

Inhoud en vormgeving van het programma

Inleiding

De 2e graads lerarenopleiding natuurkunde richt zich op het opleiden van studenten tot docent natuurkunde voor het vmbo, het mbo en de onderbouw van havo en vwo. Kenmerkend voor deze lerarenopleiding is dat zij nauw samenwerkt met/een nauwe band heeft met de lerarenopleiding techniek.

Ambitie en profilering opleiding

Ambitie van de opleiding is om authentiek en inspirerend onderwijs te verzorgen en om bij studenten een bewustwordingsproces op gang te brengen waarom natuurkunde belangrijk is.
Zij werkt nauw samen met de lerarenopleiding techniek omdat kennis van het vak natuurkunde een voorwaarde is om technische toepassingen te kunnen begrijpen. De opleiding wil een bijdrage leveren aan de ambities van techniekpact. Ook besteedt de opleiding ruim aandacht aan ICT, voor zowel de organisatie van het onderwijs, leren voor de toekomst en in het bijzonder de rol van ICT binnen natuurkunde. De opleiding hanteert een flexibel curriculum dat het mogelijk maakt dat studenten met verschillende achtergrond de opleiding kunnen volgen. Hoewel het docententeam van de lerarenopleidingen natuurkunde en techniek identiek is, willen beide opleidingen hun eigenheid voor het voetlicht brengen en behouden.

Inhoud en vormgeving

De opleiding heeft op inzichtelijke wijze de eindkwalificaties gekoppeld aan de leerdoelen zoals die zijn geformuleerd in het KLOTS-schema (Kwalificatie, Leerdoel, Onderwijseenheid, Toets en Studiepunten). De lijn van eindkwalificaties naar curriculum is beschreven. De opleiding beschouwt de kennisbasis van het vak als een impuls om het curriculum verder te ontwikkelen. Doelstelling is om studenten het inzicht bij te brengen waar natuurkunde 'goed' voor is. Daar bewijs je uiteindelijk de leerling in het beroepsonderwijs en de onderbouw van havo en vwo een grote dienst mee.

De introductie van het leergebied Mens & Natuur in de onderbouw van het voortgezet onderwijs leidt er toe dat binnen FLOS beide lerarenopleidingen de vakdidactische modules gecombineerd uitvoeren. Mede gelet op de breedte van het vak natuurkunde heeft de opleiding er voor gekozen een aantal leerlijnen te hanteren die voor een deel direct gekoppeld zijn aan de natuurkundige vakinhoud. De leerlijn Mechanica omvat bijvoorbeeld de studieonderdelen: Mechanica 1, Trillingen en Golven 1, Mechanica 2 en Trillingen en Golven 2. De overige leerlijnen zijn: Elektriciteit, Experimenteren en Onderzoeken, Toepassingen ICT en Vakdidactiek. Het auditpanel acht de opleiding in staat om zich verder te verbinden met de ontwikkelde kennisbasis rond STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics).

De literatuur die de opleiding gebruikt is adequaat: een enkel Engelstalig boek dat zich richt op fysica naast verschillende Nederlandstalige boeken op het terrein van natuurkunde en (vak)didactiek. Voor een aantal studieonderdelen maakt de opleiding gebruik van readers die het auditpanel als goed beoordeelt.

In het eerste studiejaar is er sprake van een koppeling tussen de modules op de terreinen instituutspracticum, flankerend onderwijs, vakdidactiek en werkplekleren. In de hoofdfase moet de student naast de theorie uit de lessen vakdidactiek een aantal hiermee samenhangende opdrachten uitvoeren op de stageschool.

De koppeling theorie en praktijk is voldoende helder voor studenten. De studieonderdelen laten binnen en tussen studiejaren voldoende samenhang zien. Het auditpanel heeft verschillende studieonderdelen bestudeerd waar dit het geval was, bijvoorbeeld binnen de modules Practicum 1 en 2, het Scheikundepracticum en het project Camera Obscura. Dit laatste project is door de opleiding volledig, inzichtelijk en goed uitgewerkt.

Onderzoek
Het auditpanel heeft de onderzoekslijn bestudeerd die de opleiding vanaf het eerste studiejaar in het curriculum heeft opgenomen binnen het project Zonnehuis en de Camera Obscura. In het derde studiejaar voeren studenten onderzoek uit naar de relatie tussen de 'klankkleur' en frequenties en voeren zij natuurkundig onderzoek uit in het 'vrije veld'.

De opleiding moedigt haar studenten aan om een 'onderbouwde visie' te ontwikkelen op het vakgebied. Daartoe dienen studenten literatuur te bestuderen op zowel hun vakgebied als op het terrein van onderwijsinnovatie. Tijdens lessen wisselen studenten ideeën uit over de betekenis en het belang van hun vak voor de onderwijs- en beroepspraktijk en bespreken zij hun lessen. Een adequate didactische aanpak, aldus het auditpanel.

Internationale oriëntatie
De samenwerking met het internationale beroepenveld kan intensiever. Datzelfde geldt voor organisaties die voor de opleiding van belang (kunnen) zijn. De opleiding neemt recent in dit verband wel goede initiatieven waaronder een samenwerkingsverband met lerarenopleidingen elders in Europa om met hen innovatieve trajecten te starten op het gebied van onderwijsinnovatie binnen bèta-opleidingen.

Externe relaties
De samenwerking met het beroepenveld krijgt onder andere vorm via het project "Het leren van de Toekomst", het project "Kennisbasis Science" en een promotietraject van een docent. Aan dit onderzoek nemen de lerarenopleiding, opleidingsscholen en de TU Delft deel en zijn 20 studenten, honderden leerlingen, 5 lerarenopleiders en 15 werkvelddocenten betrokken. De externe oriëntatie is voor deze kleine lerarenopleiding nog een punt van aandacht. Het auditpanel begrijpt dat de omvang van de opleiding het lastig maakt om een uitgebreid extern netwerk op te zetten en dit te onderhouden. Toch zou de opleiding er naar kunnen streven om de samenwerking met het beroepenveld, zowel binnen Nederland als daarbuiten, te intensiveren. Recent heeft de opleiding een stap gezet door deel te nemen aan een internationale conferentie over onderwijsvernieuwing. Een goed initiatief volgens het auditpanel.

Instroom
Het auditpanel vindt de instroom van studenten in de opleiding erg laag. Een landelijk probleem overigens. Dit heeft, zo stelt het panel vast, als positief effect dat de docent/studentratio vooralsnog gunstig is en dat de aanspreekbaarheid van docenten voor studenten goed is. Van belang is dat de opleiding een 'kritische massa' behoudt om zo voldoende vakkennis en ervaring te blijven genereren. De opleiding is zich hiervan bewust, zo bleek tijdens de audit. Het is in dit verband goed dat de opleiding met ROC's in gesprek is om de instroom te verhogen, bijvoorbeeld door het aanbieden van schakelprogramma's die het voor startende studenten mogelijk moeten maken om met voldoende kennisbagage de opleiding te starten.

Wat betreft de instroomeisen verwijzen wij naar hetgeen het auditpanel hierover in het generiek deel van dit rapport vermeldt. Studenten geven aan dat zij de omvang en de complexiteit van de leerstof als een struikelblok ervaren.
Alles moet je in feite in één keer halen, anders is het vrijwel onmogelijk de vereiste 60 EC's te behalen in het eerste studiejaar. Voor deeltijders, die veruit in de meerderheid zijn bij deze opleiding, geldt dat zij hun propedeuse in twee jaar moeten behalen.

Voor de voltijdstudent zijn opdrachten vanuit de opleiding meer dan eens een worsteling, dit in tegenstelling tot deeltijders die vaak beschikken over de achtergrond/ervaring om een opdracht te maken. De opleiding steekt veel tijd en energie in het begeleiden van voltijders, zo geven studenten aan.

Personeel
De opleiding beschikt over vier docenten, verdeeld over drie fte, en een onderwijskundige met een gecombineerde natuurkunde- en wiskunde achtergrond. Het team docenten doceert ook op de lerarenopleiding techniek. Bestudering van de cv's laat zien dat er binnen het docententeam sprake is van voldoende vakdeskundigheid en ervaring. Zij beschikken over tenminste een afgeronde doctoraalopleiding op het terrein van natuurkunde. Twee docenten zijn VELON-gecertificeerd, een docent volgt een promotietraject. De docenten participeren in het project 'Het leren van de toekomst'. Eén docent is betrokken bij de ontwikkelingen van de nieuwe kennisbasis *science* voor het voortgezet onderwijs.

De onderwijskundige adviseert de collega-docenten over vakdidactische aangelegenheden op basis van haar vakinhoudelijke én didactische kennis en ervaring en is daarmee een waardevolle versterking van het docententeam. Studenten geven in studentevaluaties en tijdens de audit aan dat zij tevreden zijn over de vakdidactische kwaliteiten van hun docenten.

Voorzieningen
De tweedegraads lerarenopleiding Natuurkunde kent naast de in het generieke deel van dit rapport beschreven voorzieningen, een beperkt aantal eigen vakspecifieke voorzieningen. De opleiding maakt thans gebruik van voorzieningen binnen het Trevianum.

Wel kent de opleiding een elektronische leeromgeving (*Sharepoint*) waardoor het voor studenten mogelijk is om deels tijd- en plaats onafhankelijk te studeren. Zie verder het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel
Het auditpanel is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Natuurkunde van FLOS een bijzonder praktijkgerichte opleiding is, verzorgd door een ruim gekwalificeerd team.

De opleiding biedt de studenten aan de hand van het meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel in het curriculum voldoende mogelijkheden hun competenties, kennis en vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De inhoud van het curriculum zowel wat natuurkunde als wat vakdidactiek betreft, beoordeelt het auditpanel als goed.

Zoals in het generieke deel staat vermeld, is er aandacht voor het ontwikkelen van een onderzoekende houding, het werkplekleren en de samenwerking met het werkveld in onder andere de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL).

Zoals in het generieke deel is gemeld, besteedt de opleiding aandacht aan de kwaliteit van de instromende studenten. Het programma is voor studenten zwaar; de inzet van schakelprogramma's is een goed initiatief. Bijzonder zijn de activiteiten voor de poort zoals proefstuderen en de projecten 'Leraar je bent het al' en Ranking the Class'. Met het aanbod van maatwerktrajecten in deeltijd naast een voltijdvariant sluit de opleiding goed aan bij de verschillen tussen studenten in niveau, vooropleiding en ervaring. Gelet op enerzijds de kwaliteit van het curriculum op de aspecten vakinhoud en didactiek, de betrokkenheid en (begeleidings)deskundigheid van het personeel, komt het auditpanel tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

23.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Zie voor bevindingen, weging en oordeel ook het generieke deel van dit rapport.

Het auditpanel heeft tijdens de audit een set natuurkundetoetsen bestudeerd en beoordeeld. Het beeld dat daarbij ontstaan is, laat zich als volgt samenvatten. De opleiding hanteert meerdere toetsvormen, waaronder open vragen. Ook toetst zij op basis van dossiers, opdrachten en groepswerk. Het niveau van de toetsen beoordeelt het auditpanel als voldoende. In dit verband heeft het auditpanel ook beoordelingsrubrics bestudeerd, o.a. van het 'eindontwerp camera obscura'. De criteria op basis waarvan toetsen beoordeeld worden, zijn beschreven en bij studenten bekend. De opleiding analyseert de resultaten van door studenten gemaakte toetsen. Op landelijk niveau vergelijken opleidingen hun toetsen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mechanicatoets.

De student kan na iedere periode in een vak tentamen doen en kunnen daardoor de studie afronden in minder dan de nominale studieduur. De opleiding kent dan ook meerdere toetsperioden per studiejaar. Voor de samenstelling van een toets beschikt de opleiding over een toetsbank. Gebruikmakend van een toetsmatrijs selecteert de docent uit deze toetsbank zijn toetsvragen. Studenten zijn tevreden over de toetsen. Het nakijken ervan gaat zeer snel: soms dezelfde dag als de toets is gemaakt.

De kennisbasis heeft een impuls, verdieping en verbreding gegeven aan de inrichting van het curriculum. De resultaten van studenten op de kennisbasis zijn weliswaar in overeenstemming met het landelijk beeld maar nog niet voldoende. De opleiding geeft aan dat zij de kennisbasistoets 'soms problematisch' vindt. Was in eerste instantie de gedachte te maken te hebben met een 'mooi instrument', thans bestaan er twijfels. De opleiding geeft aan steeds meer op te leiden voor die kennisbasistoets die studenten vervolgens onder tijdsdruk moeten maken. Je toetst dan niet zozeer hun kennis, maar hun stressbestendigheid, aldus de opleiding. Oefenmateriaal staat *online*.
Op landelijk niveau zijn er inmiddels afspraken gemaakt hoe de opleiding om moet gaan met de kennisbasistoets.

Weging en Oordeel
Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Natuurkunde geen aanleiding af te wijken van het algemene oordeel'.

23.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren
In het generieke deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. Deze conclusie is onverkort van toepassing op de lerarenopleiding Natuurkunde.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau
Het auditpanel heeft van twee voltijdstudenten en twee deeltijdstudenten die in de periode 2012/13 tot en met 2014/15 afstudeerden, hun dossiers en/of eindwerken bestudeerd. Het auditpanel is na bestudering van oordeel, dat de studenten aantonen dat zij beschikken over het niveau van een startbekwaam tweedegraads leraar natuurkunde.

Voor de bestudeerde drie APO-dossiers geldt het volgende. De gekozen onderwerpen zijn relevant voor een lerarenopleiding natuurkunde, de resultaten zijn bruikbaar in de onderwijspraktijk. De vakinhoudelijke component van de dossiers beoordeelt het auditpanel als voldoende. Zowel de probleemstelling, de gekozen oplossingsstrategie en de methodische component beoordeelt het auditpanel als voldoende. Het taalgebruik is nog een punt van aandacht, evenals de literatuurlijst die meer vakspecifieke publicaties kan bevatten. Het auditpanel kan de beoordeling ervan door de opleiding goed volgen en ondersteunt deze.

Het nieuwe beoordelingskader dat de opleiding hanteert, is overzichtelijker dan het oude kader. Zo is de beoordeling uit 2013 minder goed te volgen dan die uit 2014, waarbij de opleiding beoordeelt op basis van *rubrics*. Het nieuwe kader sluit daarnaast beter aan bij een onderzoeksbeoordeling en dwingt zodoende beoordelaars om zich uit te spreken over de kwaliteit van het onderzoeksdeel van de scriptie en zet het hen aan tot een expliciete motivering van de beoordeling. Een goede maatregel van de opleiding volgens het auditpanel.

Het auditpanel is van oordeel, dat de APO's nog aan sterkte kunnen winnen als ze worden ingebed in een groter verband. Daarvoor is het belangrijk dat de FLOS samen met de scholen in het werkveld komt tot een integratie en verdieping van de volgende drie ingrediënten:
- voor de studenten is het van belang dat het uitvoeren van praktijkonderzoek gericht is op het ontwikkelen van een leerstrategie die zij in hun latere onderwijspraktijk kunnen inzetten en verder kunnen verdiepen;
- voor de docenten van FLOS en de leraren op de scholen is (verdere) professionalisering in het zelf uitvoeren van onderzoek en het begeleiden van studenten bij hun onderzoek van belang. Daar is men in Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL)–verband al mee bezig, maar dat proces is nog niet afgerond;
- voor de schoolontwikkeling is het van belang dat de scholen bij hen passende onderzoeksthema's bepalen, waarbinnen de student de gelegenheid krijgt zijn eigen (verlegenheids)vraag te onderzoeken.

Als FLOS en de scholen in AOSL-verband dit goed doen, kan dit een positieve invloed hebben op het niveau van de APO's van de studenten.

De twee competentieportfolio's die het auditpanel heeft bestudeerd, zijn van voldoende niveau. Studenten zijn in staat hierin hun ontwikkeling te beschrijven aan de hand van lesvoorbereidingen en feedback van docenten/begeleiders. Zij geven blijk van inzicht in hun sterke en zwakke kanten en beschrijven waar nodig concrete verbetermaatregelen. Het auditpanel mist nog reflecties die uitgaan van een vast omschreven reflectiemodel. Het portfolio kan meer inzicht geven in de wijze waarop de student zijn vakkennis bijhoudt. Dat komt zijdelings aan bod en verdient een meer prominente plek in een ontwikkelingsgericht portfolio. Duidelijk is wel dat de student de eindkwalificaties hebben bereikt en de weg waarlangs dit is gebeurd.

Weging en Oordeel
Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun APO-dossier en portfolio aantonen dat zij over de competenties van een startbekwame tweedegraads leraar Natuurkunde beschikken. Daarnaast hebben alle studenten de landelijke kennisbasistoets met minimaal een voldoende afgesloten. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden van FLOS aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren.

Het auditpanel beoordeelt de APO dossiers en portfolio's met minimaal een voldoende. De alumni en vertegenwoordigers zijn tevreden over het gerealiseerde niveau van de afgestudeerden.
Met inachtneming van de hierboven genoemde ontwikkelingspunten, acht het auditpanel een oordeel 'voldoende' voor deze standaard op zijn plaats.

24. ALGEMEEN EINDOORDEEL NATUURKUNDE

De voor hun vakgebied gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleiding Natuurkunde van FLOS zorgen ervoor dat het afnemende werkveld (in de regio) steeds kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren Natuurkunde voor scholen in het voortgezet of middelbaar beroepsonderwijs.

Het praktijkgerichte programma met een meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel en de focus van FLOS op het opleiden van 'zeer goede leraren', zijn hierbij belangrijke elementen.

Het auditpanel beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'goed'. Het auditpanel beoordeelt standaard 2 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen als 'goed', de standaarden 3 en 4 met betrekken tot toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau voor de tweedegraads lerarenopleiding Natuurkunde met een 'voldoende'.

Samenvattend komt het auditpanel daarmee op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de tweedegraads lerarenopleiding Natuurkunde van FLOS.

25. AANBEVELINGEN NATUURKUNDE

Hierna volgen een aantal aanbevelingen van het auditpanel aan de opleiding. Deze aanbevelingen hebben verder geen invloed op de oordelen eerder in dit rapport per standaard.
Het auditpanel beveelt de opleiding aan:

- een eigen visie te verwoorden op de toekomstige rol van natuurkunde in het beroepsonderwijs (vmbo en mbo) en het toerusten van hun studenten als toekomstige ambassadeurs van technische opleidingen.
- de instroom te verhogen en studenten met name bij de struikelvakken meer te begeleiden.
- de professionaliteit om een bijdrage aan techniekpact te leveren te vergroten door o.a. aansluiting te zoeken bij de internationale STEM aanpak (*Science, Technology, Engineering, Mathematics*) die hier succesvol in is gebleken.
- de verdieping naar 'studenten als toekomstige toetsende docenten' ter hand te nemen.

26. SCORETABEL NATUURKUNDE

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen hbo-bacheloropleiding tot leraar vo 2e graad Natuurkunde voltijd/ deeltijd	
Standaard	**Oordeel**
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	V
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	V
Algemeen eindoordeel	**V**

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Duits

voltijd/deeltijd

CROHO nr. 35193

27. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN DUITS

27.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van di rapport is beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Duits voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties als leidraad, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar Duits en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis Duits vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

De kennisbasis Duits is opgebouwd uit zes domeinen, die zijn onderverdeeld in categorieën/kernconcepten, waarnaast steeds een beschrijving staat van de minimaal te beheersen kennis. Deze zijn:

Domein	Categorieën/kernconcepten	
Taalvaardigheden	▪ De vier taalvaardigheden: lezen, luisteren, schrijven en spreken (incl. gesprekken voeren) ▪ Duits in de klas (als instructietaal)	
Taalkundige kennis	▪ Algemene taalkunde (incl. semantiek en pragmatiek) ▪ Grammatica (incl. interferentie problematiek) ▪ Lexicale kennis (incl. spelling) ▪ Fonetiek, uitspraak en fonologie ▪ Varianten van de taal	
Sociaal-culturele kennis	▪ Kennis van land en samenleving ▪ Kennis van geschiedenis en geografie ▪ Kennis van literatuur en cultuur ▪ Intercultureel bewustzijn	
Duits als schoolvak	▪ Kerndoelen en examens ▪ Vak en maatschappij ▪ Interferentie ▪ Doeltaal als voertaal ▪ Methodologieën ▪ ICT	
Het leren van een taal	▪ Het leren van een taal ▪ Cognitieve en meta-cognitieve strategieën ▪ Methodologieën voor het onderwijzen van Duits ▪ Motivatie ▪ Woordenschat	▪ Grammatica ▪ Taalvaardigheden ▪ Uitspraak ▪ Socio-culturele kennis en intercultureel bewustzijn ▪ Communicatiestrategieën
Taalachtergrond van de leerlingen	▪ Het leren van een taal ▪ Taalvaardigheid ▪ Relevantie van het vak ▪ Uitspraak ▪ Grammatica	▪ Woordenschat ▪ Socio-culturele kennis en intercultureel bewustzijn ▪ Communicatiestrategieën ▪ Toetsing en voortgang
MVT-vakdidactiek specifiek	▪ Methodologieën van MVT ▪ BVE-specifiek ▪ Projecten	

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel:
Zie voor weging en oordeel het generieke deel van dit rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Duits geen aanleiding af te wijken van dit algemene oordeel.

27.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, ontwikkelen beroepsvaardigheden en werkplekleren, praktijkgericht onderzoek, internationale dimensie, instroom, studeerbaarheid en studievoortgang, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke deel van dit rapport.

Inhoud en samenhang van het vakspecifieke programma Duits[8]
Het auditpanel vindt, dat de opleiding in het programma de kennisbasis Duits op een solide wijze heeft verwerkt. Dit is terug te zien in de studiegids waarin bij diverse cursussen vermeld wordt op welke kennisbasisonderdelen de cursus aansluit. Het auditpanel heeft verder vastgesteld, dat er een mooie opbouw is in het programma. Het curriculum is opgebouwd uit vier leerlijnen (domeinen) die de inhoud van de landelijke kennisbasis dekken: i) vakdidactiek, ii) taalverwerving en taalreflectie, iii) cultuur en iv) internationalisering. Elke leerlijn loopt op in moeilijkheidsgraad en diepteverwerking. Wij geven hieronder een voorbeeld van de opbouw van de leerlijn 'vakdidactiek'. (NB. Op de overige leerlijnen gaan we in het hiernavolgende in.)

Opleidingsfase	Inhoud van de leerlijn
Propedeuse	De student maakt kennis met de grondbeginselen van de vakdidactiek. Dit gebeurt in deelaspecten die de student verwerkt en oefent. De student leert het model didactische analyse kennen en twee verschillende fasemodellen voor de lesopbouw. Bovendien verwerkt hij of zij kennis van vooral de receptieve vaardigheden en leesstrategieën. Hij of zij leert authentiek materiaal te selecteren en te didactiseren. Daarnaast kent hij of zij enkele leerwerken en kan deze met behulp van het Europees Referentiekader aan een bepaald taalniveau koppelen.
Hoofdfase	Vakdidactische kennis en vaardigheden worden uitgebreid en verdiept bij de student. De vakdidactiek van de productieve vaardigheden spreken en schrijven en de ondersteunende rol van grammatica komen aan bod. Ook wordt er aandacht besteed aan toetsen, ICT (zie verder bij vormgeving) en leerwerkanalyse. Ten slotte levert de vakdidactiek een essentiële bijdrage aan de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van de FLOS-brede beroepsproducten: de verrijkte les, de lessenserie en tot slot het afstudeeronderzoek.

Behalve een verticale samenhang (zie boven) kent het programma ook een horizontale samenhang. Zo heeft het panel geconstateerd onder andere dat:

- de integratie van het vak en de vakdidactiek (koppeling theorie en praktijk) verankerd is in het curriculum. M.a.w. de programmaonderdelen in het vakinhoudelijke domein sluiten aan op de vakdidactische basiskennis. Dit wordt bevestigd door studenten in het auditgesprek. Zij geven het voorbeeld, dat ze bij het vak grammatica eerst de regels leren die ook in de opdrachten voor de onderbouw in het voortgezet onderwijs aan bod komen, denk aan: schoolgrammatica, hoe leg je grammatica uit in een klas etc.
- binnen veel taal ondersteunende en cultuurgerelateerde vakken – zoals 'jeugdliteratuur' in de propedeuse en 'literatuur' en 'kennis van land en samenleving' in hoofdfase B –eveneens vakdidactische aspecten zijn geïntegreerd.

[8] Zie ook het schematisch overzicht van het opleidingsprogramma de bijlagen.

- de modules inzake taalvaardigheden – te weten: luister-, lees-, spreek- en schrijfvaardigheid – ondersteund worden door vakken als fonetiek, lexicon, grammatica en vertalen.

Voltijdstudenten geven in de klankbordgroep aan, dat de samenhang tussen grammatica en schrijven verbeterd en intensiever c.q. duidelijker mag worden. Ook is er ruimte voor verbetering in de transfer van de onderwijskunde (generieke lijn) naar de vakdidactiek. Studenten geven aan, dat zij de integratie van verschillende thema's als moeilijk ervaren, omdat de samenhang pas aan het einde van een module herkend en/of begrepen wordt. Hier is een betere, duidelijkere en zichtbare verweving in de modulebeschrijvingen aan te bevelen.

Het auditpanel vindt het goed, dat de opleiders bijzonder veel aandacht besteden aan een goede taalvaardigheid van de studenten. Het gaat hierbij zowel om correcte spelling als om de aandacht voor productieve en receptieve taalvaardigheid. Het te behalen doel binnen de taalvaardigheden ligt zeker op C1-niveau van het Europees Referentiekader. Aansluitend wordt van de studenten geëist dat zij het Duits vloeiend spreken en correct gebruiken, grammaticaal, syntactisch en semantisch. Om ervoor te zorgen dat de studenten het Duits op een hoog niveau beheersen, heeft de opleiding sinds twee jaar het aanbod van de vakken met taalvaardigheid binnen de propedeuse vergroot. Bovendien is het aantal toetsmomenten uitgebreid, waaronder ook (in de propedeuse) diagnostische toetsen voor spreken, schrijven en lezen.

Vormgeving

- Bij elke module is gekozen voor een bijpassende werkvorm. De opleiding wil de studenten duidelijk maken dat de variëteit in werkvormen waarvan sprake is tijdens de opleiding, ook gewenst is in het toekomstig functioneren als tweedegraads docent Duits. Hiermee sluit de opleiding ook aan bij 'teach as you preach'.
- Er is in het instituutsbrede programma aandacht voor allerlei beroepsvaardigheden en –aspecten als presenteren, lichaamstaal en –houding en stemgebruik. Dit komt ook terug in het vakspecifieke programma. Zo moeten studenten in de module 'Drama in Onderwijs' een korte literaire tekst scenisch interpreteren, dramatiseren en presenteren voor medestudenten. Ook doen studenten rollenspellen, waarbij ze elkaar moeten beoordelen op o.a. houding en mimiek. Niettemin vindt het auditpanel, dat hier in het vakspecifieke programma meer aandacht aan kan worden besteed.
- *Voertaal = doeltaal*: de opleiding gaat uit van het principe 'doeltaal = voertaal'. Allereerst is bij de opleiding zelf de voertaal Duits, ook in de vakdidactiekmodules. Daarnaast geldt dit principe tijdens het werkplekleren. Docenten geven in de auditgesprekken aan, dat er bij stagescholen – met name (v)mbo-scholen – soms behoorlijk wat weerstand tegen is. Stagescholen geven bijvoorbeeld aan, dat de leerlingen dit niet gewend zijn en dat ze daardoor de les te moeilijk zouden kunnen vinden. De contactdocent van Fontys (FCD) die de stagiair begeleidt, speelt een belangrijke rol in het overtuigen van de stageschool van het nut van de voertaal-doeltaalmethode. Ook studenten hebben hier in een aantal gevallen een doorslaggevende rol in. Zij zijn als het ware 'ambassadeurs' voor het principe en bewijzen dat het gebruik van de doeltaal als voertaal een positief effect heeft op het leerrendement van de leerlingen.
- *Gebruik van ICT*: het gebruik van digitale ondersteuning in het lesgeven blijkt in de beschrijving in het curriculum alleen gerelateerd te zijn aan toetsing. Dit heeft het auditpanel ook gemerkt bij inzage van de documentatie van het vak 'Toetsen + ICT': ICT gaat in dit vak met name over digitale toetsing. Bij de pending issues is gebleken, dat de opleiding op een aantal plekken wel degelijk aandacht geeft aan ICT-ontwikkelingen in de lesmethoden voor studenten en leraren. Zo oefenen studenten met apps (Cahoots and WRTS) en webquests. Dit beperkt zich, zo geven de studenten aan, met name tot de onderwijskundige vakken. Gebruik van ICT komt nog niet zozeer terug bij de vakinhoudelijke lessen. Hier is nog ruimte voor verbetering. Het panel is van oordeel, dat ICT systematischer ingebed kan worden in de lespraktijk met hierbij aandacht voor het integreren van ICT in de eigen lesmethoden van docenten, in het leren van de studenten én in de transfer hiervan naar de lessen in de scholen (werkplekleren).

- *Verdeling leerstof*: studenten en opleiders noemen als verbeterpunt, zo is te lezen in de kritische reflectie, de verdeling en de hoeveelheid van de gehele leerstof (die door een buitenlandverblijf in hoofdfase A en in de afstudeerfase de stage en minor) feitelijk over slechts 2,5 jaar verdeeld is.

Gebruik van materialen/literatuur
De lijst met Duitstalige bronnen waarvan gebruik gemaakt wordt, is volgens de domeindeskundige Duits van niveau. De opleiding werkt met de standaardwerken. De studenten zijn verplicht Duitse vakliteratuur te lezen. Daarnaast werkt de opleiding met actuele artikelen. Twee voorbeelden: bij lezen en schrijven worden recente krantenartikelen gebruikt en bij vakdidactiek wordt het vakblad 'Fremdsprache Deutsch' gehanteerd. De opleiding is voornemens om de boekenlijst te actualiseren.

Internationalisering
De opleiding wil studenten opleiden tot een leraar Duits die zich ervan bewust is dat hij of zij een moderne vreemde taal in een Euregionale en internationale context onderwijst. Een van de principes die de opleiding daarnaast hanteert, is dat de toekomstige docent Duits niet alleen de Duitse taal onderwijst als een van de moderne vreemde talen, maar ook specifiek als *buurtaal*. Het panel heeft gemerkt, dat de opleiding studenten in voldoende mate de gelegenheid biedt om zich internationaal te oriënteren en om het aan het einde van de opleiding vereiste beheersingsniveau van de Duitse taal te bereiken (zie ook alinea over taalbeheersing in het voorafgaande).

De sociaal-culturele kennis over de doeltaallanden – Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland – krijgen studenten aangereikt in de leerlijn 'cultuur'. Onder deze leerlijn vallen diverse modules – zoals kennis van land en samenleving – waarin de student op een samenhangende wijze leert over de Duitssprekende landen wat betreft kennis en samenleving in de breedste zin (historie, geografie, cultuur, literatuur en sociaaleconomische context). Een voorbeeld is een module met het thema 'een overzicht van de Europese cultuurgeschiedenis' (hoofdfase A). De nadruk binnen deze module ligt op culturele verbanden en ontwikkelingen binnen de Europese landen. Het doel is overdracht en uiteenzetting van ontbrekende kennis die voor een succesvol functioneren binnen een internationale context noodzakelijk zijn. Bovendien wordt in hoofdfase A uitgebreid ingegaan op de geschiedenis van Duitsland in de negentiende en twintigste eeuw.

Daarnaast zijn er veel internationale contactmomenten. Door de geografische ligging dicht tegen de Duitse grens kunnen relatief makkelijk kleinschalige grensoverschrijdende activiteiten ondernomen worden. In de propedeuse en in hoofdfase A vinden verschillende excursies plaats. De student verzamelt authentiek materiaal en leert zo hoe hij of zij de lessen met actueel materiaal uit de doellanden kan verrijken. Hieronder geven wij een overzicht (niet uitputtend):

Internationale contactmomenten	Omschrijving
Excursies	Eendaagse excursie naar "Deutsche Historische Museum" in Bonn en op een meerdaagse excursie, meestal naar Berlijn.
Project	Grens- en vakoverstijgend Karlsproject waarbij studenten een samenwerkingsproject plannen en uitvoeren met leerlingen uit Duitsland die Nederlands leren. Dit gebeurt in samenwerking met scholen in Aken en met het 'museum Centre Charlemagne' in Aken.
Buitenlandstage	Hoofdfase A: de student studeert één zomersemester in het buitenland. De meeste studenten studeren een semester aan de TU Dresden, de Erasmuspartner van de opleiding Duits. Hier volgen ze een vaststaand programma dat aanvullend is op het eigen opleidingsprogramma thuis. De student doet naderhand mondeling en/of schriftelijk verslag richting docenten en medestudenten. Gedurende hun verblijf schrijven zij een weblog.
Congres	Hoofdfase B: De student kan in de afstudeerfase aan het internationale congres "Vom Nachbarn lernen" in Kleve deelnemen om de vakdidactische kennis uit te breiden en contacten met het werkveld te leggen.

Deeltijdstudenten krijgen een vrijstelling voor de buitenlandstage. Wel worden zij getoetst op de kennis en vaardigheden die de voltijdstudenten opdoen bij de buitenlandstage. Dit gebeurt onder meer bij de modules 'kennis van land en samenleving'.

In het kader van het buitenlandverblijf van de Duitstalige student is er een samenwerking tussen de opleiding en een Belgische middelbare school in de Euregio, waarbij Duitstalige studenten lesgeven op die scholen.

Relatie met de beroepspraktijk
De opleiding Duits werkt samen met verschillende scholen in diverse projecten. Zo worden samen met opleidingsscholen vakdidactische voorbeeldlessen uitgewerkt, die als studiemateriaal op video worden opgenomen en gaan studenten in de hoofdfase met de opleider naar een middelbare school om een Taaldorp[9] op te zetten en uit te voeren. Zij werken hierbij samen met studenten Engels van FLOS. Tijdens de audit hebben de opleiders aangegeven, dat zij de samenwerking met de stagescholen en de vakcoaches verder willen versterken, zodat de vakcoaches ook meer bij de ontwikkeling en inhoud van het curriculum betrokken zijn. Dit vindt het panel een goede zaak. Dit biedt voor de opleiding ook mogelijkheden om meer proactief om te gaan met nieuwe ontwikkelingen in het werkveld. Het panel heeft gemerkt, dat het nu vooral de studenten zijn die ontwikkelingen – denk aan mooie voorbeelden van onderwijskundige innovaties in de stagescholen – terugbrengen naar FLOS resp. de vakgroep.

Het auditteam heeft verder geconstateerd, dat de focus van de opleiding vooral ligt op het lesgeven van Duits in het voortgezet onderwijs. Met de invoering van de afstudeerrichting beroepsonderwijs (bo), is het van belang dat de opleiding in haar curriculum meer aandacht gaat besteden aan het Duits taalonderwijs in het (v)mbo. Op een aantal plekken is dit nu al zichtbaar. Er is bijvoorbeeld een FLOS-brede module 'Lessenserie' ontwikkeld (vakdidactiek) waarbij studenten een les(senserie) moeten ontwerpen voor (v)mbo-sectoren en studenten oefenen bij vakdidactiek met het beoordelen van verschillende ERK-niveaus. Studenten bevestigen tijdens de audit, dat de aandacht voor (v)mbo nadrukkelijker in het programma mag. Zij zien daar ruimte voor verbetering.

Instroom
De opleiding zorgt ervoor dat het curriculum Duits goed aansluit bij het beginniveau van de instromende studenten. Aan de opleiding Duits neemt een heterogene groep studenten deel, te weten:
- Duitse "moedertalers" die Nederlands als tweede of derde vreemde taal geleerd hebben;
- Nederlandstalige studenten;
- Geheel tweetalig opgevoede studenten;
- Gedeeltelijke "moedertalers" en/of gedeeltelijk tweetalige studenten die weliswaar over een hoog spreek- en gespreksvaardigheidsniveau beschikken, maar problemen met correct schriftelijk taalgebruik ondervinden.

Deze heterogene instroom met verschillende talige niveaus leidt tot een veelvoud aan verschillende behoeften. Het auditpanel heeft vastgesteld, dat de opleiding passend onderwijs biedt voor deze verschillende groepen. Voorbeelden hiervan zijn het tutorproject (schrijfvaardigheid) in de propedeuse als extra ondersteuning en een mogelijkheid tot versnelling voor taalvaardigheden schrijven en spreken voor (gedeeltelijke) "moedertalers".
Zie verder het generieke deel van dit rapport.

Personeel
Het team van de tweedegraads lerarenopleiding Duits bestaat uit vier docenten, aangevuld met één onderwijskundige. Alle docenten hebben een afgeronde masteropleiding. Er is bewust gekozen voor native speakers, ook uit verschillende Duitstalige landen. Eén opleider heeft Nederlands als moedertaal en werkt tevens op een middelbare school. De opleiders zijn lid van vakverenigingen en/of nemen deel aan bijeenkomsten, zoals die van de Vereniging Lerarenopleiders Duits (VLoD), het Landelijk Vak Overleg (VLO) en het Nationaal congres Duits. Het panel heeft vastgesteld, dat nog geen van de opleiders zich geregistreerd heeft bij het VELON-register. Dit is een aandachtspunt, omdat het beroepsregister ook voor lerarenopleiders waarschijnlijk verplicht wordt.

[9] Een nagebootst buitenland dorp waarin leerlingen een aantal communicatieve opdrachten moeten uitvoeren.

Het auditpanel heeft een betrokken en solide vaksectie ontmoet met hart voor het vak Duits en de Duitse taal. De diversiteit aan talige achtergronden (native speakers uit verschillende doeltaallanden) is een sterk punt in de opleiding. Het panel is zich ervan bewust, dat de opleiding Duits een klein docententeam heeft, maar wil de opleiding meegeven om te zoeken naar een systematiek om de actuele ontwikkelingen – beroepsmatig én vakmatig – op een proactieve manier te volgen en vervolgens te betrekken in het programma.

Studenten geven in de tevredenheidsonderzoeken en in de gesprekken tijdens de audit aan, dat ze de (vakdidactische)kwaliteit van de opleiders bij de opleiding hoog waarderen. Ze vinden dat ze overall goede lessen en goede begeleiding krijgen. Docenten zijn volgens hen betrokken, hebben passie voor hun beroep en staan open voor feedback. Ze zijn ook erg positief gestemd over de persoonlijke aandacht en de snelle communicatie.

Voorzieningen
De tweedegraads lerarenopleiding Duits heeft, naast de al in het generieke deel van dit rapport beschreven voorzieningen, geen andere, vakspecifieke voorzieningen nodig. Zie voor de bevindingen over de voorzieningen het generieke deel van dit rapport.

Weging en oordeel
Het auditpanel is positief gestemd over de volgende punten in de opleiding:
- De opleiding biedt de studenten aan de hand van het meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel in het curriculum voldoende mogelijkheden hun competenties, kennis en vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen.
- Het curriculum zit solide in elkaar; de integratie van het vak en de vakdidactiek (koppeling theorie en praktijk) is verankerd in het curriculum.
- Het docententeam Duits is een betrokken, gekwalificeerd team. De vakdidactische kwaliteit van de docenten is hoog, aldus de studenten.
- De aanwezige voorzieningen werken ondersteunend aan de studie.
- Zoals in het generieke gedeelte is aangegeven, zijn sterke elementen eveneens de aandacht voor het ontwikkelen van een onderzoekende houding, het werkplekleren en de samenwerking met het werkveld in onder andere de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL).
- In het generieke gedeelte is ook al gememoreerd, dat de opleiding veel aandacht besteedt aan de kwaliteit van de instromende studenten. Bijzonder zijn de activiteiten voor de poort zoals proefstuderen en de projecten 'Leraar je bent het al' en Ranking the Class'. Met het aanbod van maatwerktrajecten in deeltijd naast een voltijdvariant sluit de opleiding goed aan bij de verschillen tussen de studenten in niveau, vooropleiding en ervaring. De opleiding zorgt met een studeerbaar programma en intensieve begeleiding dat de studie optimaal kan verlopen.

Niettemin komt het auditpanel in zijn oordeel over standaard 2 tot een 'voldoende'. Het panel heeft een aantal – met name programmatische – aandachtspunten gesignaleerd bij het beoordelen van de onderwijsleeromgeving. De opleiding zou:
- ICT beter kunnen verankeren in de didactiek van de opleiding (denk aan: ICT-ontwikkelingen in de lesmethoden voor studenten en leraren);
- een slag kunnen maken in het verder thematiseren van beroepsvaardigheden en –aspecten als presenteren, lichaamstaal en –houding en stemgebruik;
- de transfer van de onderwijskunde (generieke lijn) naar de vakdidactiek kunnen verbeteren;
- de samenwerking en uitwisseling met het werkveld kunnen versterken.

Het auditpanel heeft tijdens de audit geconstateerd, dat de opleiding bovenstaande aandachtspunten voor het merendeel zelf al in het vizier heeft. De curriculumontwikkeling die eraan komt, biedt het team een mooie kans om genoemde zaken op te pakken. Het panel wil de opleiding meegeven om ervoor te zorgen, dat actuele ontwikkelingen tijdig een weg vinden naar het programma. Het gaat hier niet alleen om ontwikkelingen van Duits als vak, maar vooral ook om onderwijsontwikkelingen in het (werk)veld en vakgebied (denk aan onderwijskundige innovaties).

27.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Het auditpanel heeft tijdens de audit een selectie van toetsen Duits bestudeerd en is daarover positief. Er was in de bestudeerde toetsen onder meer sprake van:

- voldoende variatie (zowel als het gaat om variatie in de toetsvormen als om variatie in de vraagstelling);
- voldoende en toenemende complexiteit;
- een beoordeling volgens heldere criteria.

Studenten zijn tevreden over de toetsing. Zij geven in het auditgesprek aan dat zij de leerdoelen, de inhoud en de opbouw van de toetsen en de beoordeling duidelijk vinden. Ze weten aan de hand van de modulebeschrijvingen, zo geven ze aan, wat ze moeten leren en wat er van hen verwacht wordt. Een van de deeltijdstudenten geeft in het auditgesprek aan, dat beoordelingscriteria waarmee producten/werkstukken worden beoordeeld, niet altijd even helder zijn. De voltijdse studenten herkennen dit beeld deels: voor sommige producten vinden zij de criteria duidelijk; voor andere minder. Het panel adviseert de opleiding om hier nog eens naar te kijken. Studenten vinden ten slotte, dat docenten het gemaakte werk snel nakijken. Als positief punt noemen ze ook de mogelijkheid tot inzage van de beoordeling van gemaakt werk bij zowel tentamens als werkstukken.

Zie voor de overige bevindingen met betrekking tot het toetsen en beoordelen en voor de weging en het oordeel, het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel:
Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Duits geen aanleiding af te wijken van het algemene oordeel 'voldoende'.

27.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren
Reeds in het generieke deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Duits. Er is dan ook geen reden van het algemeen oordeel af te wijken.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau
Het auditpanel heeft van vier studenten van de tweedegraads lerarenopleiding Duits die afstudeerden in 2012-2013, 2013-2014 of 2014-2015 de eindwerken bestudeerd die behoren bij het afstuderen. Van drie afgestudeerden uit de voltijdvariant bestudeerde het auditpanel het afstudeerpraktijkonderzoek (APO's) en van één van deze studenten tevens het volledige assessmentportfolio. Van één afgestudeerde uit de deeltijdvariant bestudeerde het panel eveneens het volledige assessmentportfolio.

Het auditpanel is van oordeel, dat de studenten in deze eindwerken aantonen dat zij beschikken over het niveau dat van een startbekwaam tweedegraads leraar Duits mag worden verwacht.

In de verslagen van de APO's hebben de studenten aangetoond dat zij op basis van een vakdidactische verlegenheidssituatie/probleemstelling een duidelijke onderzoeksvraag hebben geformuleerd, die zij met behulp van verschillende methoden nader hebben onderzocht.

Alle drie de studenten hebben in hun onderzoek een koppeling gemaakt tussen de bestudeerde literatuur en de praktijk. Het auditteam beoordeelt de gekozen onderzoeksonderwerpen als relevant voor het vak Duits. De beoordelingen waren inzichtelijk. Het auditpanel kwam tot een vergelijkbare beoordeling (6, 7 respectievelijk 8) van de APO's als de examinatoren van de lerarenopleiding Duits.

De portfolio's met de bewijsmaterialen voor de verschillende competenties op basis waarvan de studenten hun competentie-examen hebben afgelegd, zagen er gestructureerd uit. Uit de geleverde bewijsmaterialen blijkt, dat de studenten de bewuste competentie op het gewenste niveau beheersen. De studenten laten zien dat ze goed kunnen reflecteren.

Het auditteam is van oordeel, dat de APO's nog aan sterkte kunnen winnen, als ze worden ingebed in een groter verband. Daarvoor is het belangrijk dat de FLOS samen met de scholen in het werkveld komt tot een integratie en verdieping van de volgende drie ingrediënten:

- voor de studenten is het van belang dat het uitvoeren van praktijkonderzoek gericht is op het ontwikkelen van een leerstrategie die zij in hun latere onderwijspraktijk kunnen inzetten en verder kunnen verdiepen;
- voor de docenten van FLOS en de leraren op de scholen is (verdere) professionalisering in het zelf doen van onderzoek en het begeleiden van studenten bij hun onderzoek van belang. Daar is men in Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL)–verband al mee bezig, maar dat proces is nog niet overal afgerond;

- voor de schoolontwikkeling is het van belang dat de scholen bij hen passende onderzoeksthema's bepalen, waarbinnen de student de gelegenheid krijgt zijn eigen (verlegenheids)vraag te onderzoeken.

Als FLOS en de scholen in AOSL-verband dit goed doen, kan dit een positieve invloed hebben op het niveau van de APO's van de studenten.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken hebben aangetoond, dat zij op het vereiste bachelorniveau beschikken over de competenties van een startbekwaam tweedegraads leraar Duits. Daarnaast hebben alle studenten de landelijke kennisbasistoets met ten minste een voldoende afgesloten.

Het auditpanel heeft alle eindwerken met ten minste een voldoende beoordeeld. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven daarnaast, dat het niveau van de afgestudeerden van FLOS aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren.

Met in achtneming van de hierboven genoemde ontwikkelingspunten, acht het auditpanel een oordeel 'voldoende' voor deze standaard zeker op zijn plaats.

28. ALGEMEEN EINDOORDEEL DUITS

De betrokken en ruim gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleiding Duits van FLOS zorgen ervoor dat het afnemende werkveld (in de regio) steeds kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren Duits voor scholen in het voortgezet of middelbaar beroepsonderwijs. Het praktijkgerichte programma met een meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel en de focus van FLOS op het opleiden van zeer goede leraren, zijn hierbij belangrijke elementen.

Zoals eerder genoemd, heeft het panel een betrokken en solide vaksectie gesproken met hart voor het vak Duits en de Duitse taal. Het programma zit degelijk in elkaar. Het panel wil hier nogmaals refereren aan:

- de solide wijze waarop de kennisbasis Duits verwerkt is;
- de mooie opbouw in de vormgeving van het programma met de vier leerlijnen en;
- de aandacht voor een goede taalvaardigheid in het programma.

Het auditpanel heeft ook enkele punten gesignaleerd waar de opleiding nog ruimte voor verbetering kent. We noemen onder meer het beter verankeren van ICT in de didactiek van de opleiding.

Het auditpanel beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'goed'. Het auditpanel beoordeelt standaard 3 en 4 met betrekking tot het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'voldoende'.

Het auditpanel beoordeelt standaard 2 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen voor de tweedegraadslerarenopleiding Duits met een 'voldoende'

Op grond van de beslisregels van de NVAO komt het auditpanel tot het eindoordeel 'voldoende' voor de tweedegraads lerarenopleiding Duits van FLOS.

29. AANBEVELINGEN DUITS

In het rapport deed het panel enkele aanbevelingen. Hieronder sommen we deze nogmaals op:

- Er is ruimte voor verbetering in de transfer van de onderwijskunde (generieke lijn) naar de vakdidactiek. Studenten geven aan, dat zij de integratie van verschillende thema's als moeilijk ervaren, omdat de samenhang pas aan het einde van een module herkend en/of begrepen wordt. Hier is een betere, duidelijkere en zichtbare verweving in de modulebeschrijvingen aan te bevelen.

- Er is in het instituutsbrede programma aandacht voor allerlei beroepsvaardigheden en –aspecten als presenteren, lichaamstaal en –houding en stemgebruik. Dit komt ook terug in het vakspecifieke programma. Niettemin vindt het auditpanel, dat de opleiding hier in het vakspecifieke programma nog meer aandacht aan zou moeten besteden.

- Het panel is van oordeel, dat de opleiding ICT systematischer zou moeten incorporeren in de lespraktijk met daarbij aandacht voor het integreren van ICT in de eigen lesmethoden van docenten, in het leren van de studenten én in de transfer hiervan naar de lessen in de scholen (werkplekleren).

- Met de invoering van de afstudeerrichting beroepsonderwijs (bo), is het van belang dat de opleiding in haar eigen vakspecifieke curriculum ook expliciet(er) aandacht gaat besteden aan het Duits taalonderwijs in het (v)mbo.

- Het auditpanel wil de opleiding op het hart drukken om de samenwerking met het werkveld te versterken en om op een meer proactieve wijze onderwijskundige vernieuwingen in dat werkveld uit te wisselen. Het panel is zich ervan bewust, dat de opleiding Duits een klein docententeam heeft, maar hoopt dat de opleiding een systematiek kan vinden om de actuele ontwikkelingen – beroepsmatig én vakmatig – op een proactieve manier te volgen en vervolgens te betrekken in het programma.

30. SCORETABEL DUITS

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen hbo-bacheloropleiding tot leraar vo 2e graad Duits voltijd/ deeltijd	
Standaard	**Oordeel**
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	V
Standaard 3. Toetsing	V
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	V
Algemeen eindoordeel	**V**

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Engels

voltijd/deeltijd

CROHO nr. 35195

31. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN ENGELS

31.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van dit rapport is beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Engels voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties als leidraad, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar Engels en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis Engels vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

De kennisbasis Engels is opgebouwd uit zeven domeinen, die zijn onderverdeeld in categorieën/kernconcepten, waarnaast steeds een beschrijving staat van de minimaal te beheersen kennis. Deze zijn:

Domein	Categorieën/kernconcepten	
Taalvaardigheden	▪ De vier taalvaardigheden: lezen, luisteren, schrijven en spreken (incl. gesprekken voeren) ▪ Engels in de klas (als instructietaal)	
Taalkundige kennis	▪ Algemene taalkunde (incl. semantiek en pragmatiek) ▪ Grammatica (incl. interferentie problematiek) ▪ Lexicale kennis (incl. spelling) ▪ Fonetiek, uitspraak en fonologie ▪ Varianten van de taal	
Sociaal-culturele kennis	▪ Kennis van land en samenleving ▪ Kennis van geschiedenis en geografie ▪ Kennis van literatuur en cultuur ▪ Intercultureel bewustzijn	
Engels als schoolvak	▪ Kerndoelen en examens ▪ Engels in het curriculum ▪ Vak en maatschappij ▪ Niveau ▪ Tussentalen ▪ Doeltaal als voertaal ▪ Engels als tweede taal ▪ Interferentie ▪ Didactiek	▪ Technieken en hulpmiddelen ▪ Leermaterialen ▪ Leesmaterialen ▪ Ontwikkelingen ▪ Vakgerichte verenigingen en vakbladen ▪ Contacten ▪ ICT
Het leren van een taal	▪ Het leren van een taal ▪ Cognitieve en meta-cognitieve strategieën ▪ Methodologieën voor het onderwijzen van Engels ▪ Motivatie ▪ Woordenschat	▪ Grammatica ▪ Taalvaardigheden ▪ Uitspraak ▪ Socio-culturele kennis en intercultureel bewustzijn ▪ Communicatiestrategieën
Taalachtergrond van de leerlingen	▪ Moedertaal ▪ Taalniveaus ▪ In aanraking komen met de Engelse taal ▪ Varianten van het Engels	▪ Ervaring met het leren van een taal Verwachtingen ▪ Attitude ▪ Speciale behoeften ▪ Internationalisering

Domein	Categorieën/kernconcepten
MVT-vakdidactiek specifiek	▪ Methodologieën van MVT ▪ BVE-specifiek ▪ Projecten ▪ Organiseren ▪ Kennisbronnen didactiek

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel:
Zie voor weging en oordeel het generieke deel van dit rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Engels geen aanleiding af te wijken van dit algemene oordeel.

31.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, ontwikkelen beroepsvaardigheden en werkplekleren, praktijkgericht onderzoek, internationale dimensie, instroom, studeerbaarheid en studievoortgang, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke deel van dit rapport.

Inhoud en vormgeving programma[10]

Inhoud en samenhang van het vakspecifieke programma Engels

Het auditpanel heeft onder andere de studiegids en het KLOTS-schema (zie generiek gedeelte van dit rapport) bestudeerd en heeft vastgesteld dat het programma consistent is opgebouwd. Per jaar is een kader opgesteld waar steeds dezelfde structuur wordt gehanteerd (zie onderstaand figuur).

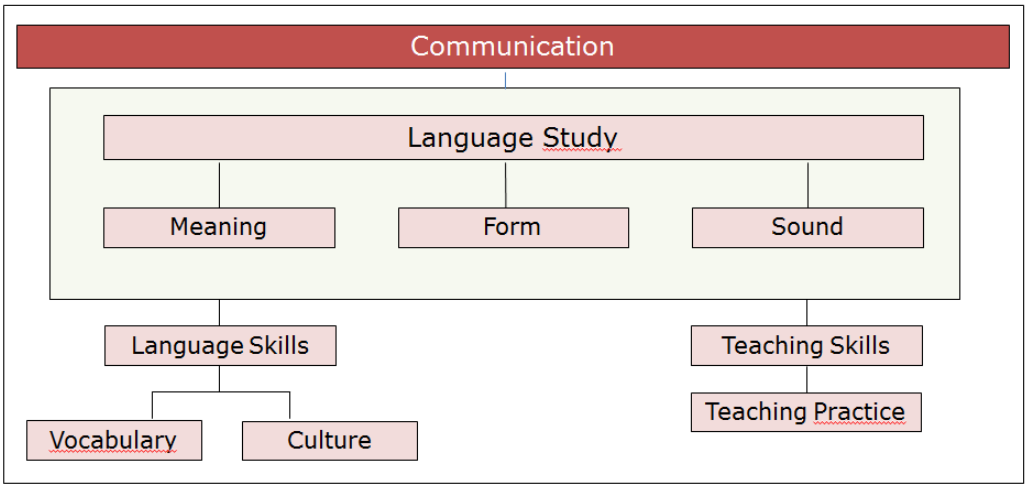

Allereerst wordt het leren van de taal onderverdeeld in Meaning – Form – Sound. In de propedeuse vallen onder 'Meaning' modules als Basic Linguistics. Bij 'Form' krijgen studenten grammatica en onder 'Sound' vallen de lessen fonetiek. Vervolgens is er een onderverdeling in 'Language Skills' en 'Teaching Skills' met alle facetten die daarbij horen. Ten slotte is er in de opzet aandacht voor de bouwstenen van een taal in de vocabulaireverwerving ('Vocabulary') en Culture.

Het auditpanel heeft vastgesteld, dat het programma een mooie horizontale samenhang kent.

- Zo is de integratie van het vak en de vakdidactiek (koppeling theorie en praktijk) goed verankerd in het curriculum. De student leert bij vakdidactiek eerst de theorie en de praktijk van het leren van een moderne vreemde taal door middel van de communicatieve benadering[11].

[10] Zie ook het schematisch overzicht van het opleidingsprogramma de bijlagen.

[11] De communicatieve benadering ziet bestudering van de taal niet meer als doel op zich, een vreemde taal wordt ook niet meer uitsluitend geleerd om literaire teksten te lezen, maar taal wordt gezien als middel om een boodschap over te brengen.

Dit wordt in de propedeuse gedaan in twee lessen per week, waarbij één les meer theoretisch en de andere les meer praktisch georiënteerd is. Vervolgens volgt de student een instituutspracticum (IP) waar hij of zij vakdidactisch aan de slag gaat. Zo moeten studenten in de propedeuse een aantal minilessen voorbereiden voor (basisschool)leerlingen en deze lessen uitvoeren en evalueren. Daarnaast brengt de student de geleerde theorie in de praktijk tijdens het werkplekleren waarin lees-, schrijf- en spreek- en luisterlessen ontwikkeld en gegeven moeten worden.

- Ook tussen Teaching Skills en de overige vakken is er samenhang. Zo geeft een van de deeltijdstudenten tijdens de audit aan, dat ze bij vakdidactiek een lessenserie moeten ontwikkelen met hierbij aandacht voor bepaalde grammatica-onderwerpen. In het vak Grammar komen deze onderwerpen vervolgens aan bod. De voltijdstudenten herkennen de koppeling tussen de lessen Grammar en de lessen vakdidactiek, met name in 'Grips'.
- Bij het vak 'Integrated Skills' komt alle stof samen en leren studenten aan de hand van opdrachten om de eigen vaardigheden op het gebied van luisteren, lezen, spreken en schrijven in het Engels (geïntegreerd) te verbeteren. Ook de beroepsvaardigheden en –aspecten (zie verder de tweede bullit bij 'vormgeving') worden hierbij betrokken.

Met betrekking tot de verticale samenhang geldt, dat de successieve studieonderdelen oplopen in moeilijkheidsgraad en diepteverwerking. Zo krijgt een student in de propedeuse eerst de taalkundemodule Basis Linguistics, waarna in de hoofdfase A Psycholinguistics 1 en 2 volgen en in hoofdfase B Sociolinguistics. Hetzelfde geldt voor studieonderdelen als Grammar en Phonetics. Verder wordt bij vakdidactiek van de student verwacht, dat het geleerde uit de propedeusefase in de praktijk wordt gebracht bij de verschillende didactiekopdrachten in de hoofdfase (onder andere bij Coursebooks en Lessenserie). Studenten bevestigen tijdens de audit, dat de eerdere lesstof en de eerder verworven skills, worden meegenomen in daaropvolgende modules.

Een vierdejaars student gaf tijdens het auditgesprek als aandachtspunt aan, dat de opleiding explicieter kon aangeven welke curriculumonderdelen uit de eerste 2,5 jaar een bijdrage leveren aan het academisch schrijven (d.w.z. het schrijven van het APO in de doeltaal). De studenten van de overige jaargangen gaven direct aan, dat de opleiding dit inmiddels goed doet. Zo wordt er bijvoorbeeld bij het oefenen met het schrijven van samenvattingen direct de relatie gelegd met het afstuderen.

Vermeldenswaardig vindt het panel ook de aandacht die de opleiding heeft voor 'differentiatie in vakdidactiek'. Studenten geven tijdens de audit aan, dat zij veel meekrijgen over de wijze waarop leerlingen een taal leren (taalverwerving) en over de verschillende werkvormen die je hierbij kunt toepassen, al dan niet per individuele leerling (differentiëren in de klas). Het auditpanel heeft een beschrijving gezien van het vak 'Grips' (in hoofdfase A en B). Hierin komen via werkcolleges onderwerpen aan bod als: grammatica didactiek, gedifferentieerde schoolgrammatica, communicatieve oefenvormen en uitlegstrategieën. Studenten gaan in deze module ook zelf aan de slag met verschillende uitlegstrategieën en oefenvormen op verschillende niveaus en passen deze gedifferentieerd toe bij het ontwerpen van grammaticalessen volgens het 4-fasen model. Hierdoor wordt theorie aan praktijk gekoppeld. Het panel vindt dit goed.

Vormgeving

- Bij elke module is gekozen voor een bijpassende werkvorm. De opleiding wil de studenten duidelijk maken dat de variëteit in werkvormen ook gewenst is in het toekomstig functioneren als tweedegraads docent Engels. Hiermee sluit de opleiding ook aan bij 'teach as you preach'. Studenten bevestigen in de auditgesprekken dat de docenten het principe van 'teach as you preach' veelvuldig toepassen: ze testen bijvoorbeeld in hun lessen ook zelf nieuwe activerende werkvormen uit en fungeren op deze wijze als voorbeeldfunctie voor de studenten.
- Het auditpanel vindt het goed, dat de opleiding via gevarieerde werkvormen aandacht besteedt aan allerlei beroepsvaardigheden en –aspecten als presenteren, lichaamstaal en –houding en stemgebruik. Hiervoor is niet alleen aandacht in het instituutsbrede programma, maar zeer zeker ook in het vakspecifieke programma.

Eén voorbeeld is dat studenten in jaar 2 een presentatie moeten geven via het PechaKucha-concept[12]. Daarnaast moeten studenten stukjes uit het BBC news gebruiken en deze ook exact kunnen naspreken. Hieronder geven we nog twee prima voorbeelden.

Module	Beschrijving
J1: Sketches	Studenten bekijken en bestuderen humoristische bronnen uit de Engelssprekende wereld. Zij moeten vervolgens een sketch bedenken, regisseren en uitvoeren voor een "live audience" (medestudenten, ouders en andere belangstellenden). Ten slotte reflecteren ze op hun eigen activiteiten en die van medestudenten d.m.v. een analyse van taalgedrag, houding, stemvolume, articulatie, uitspraak enz. De studenten maken op deze manier kennis met de humor van de Engelssprekende wereld; ze leren voor een grote groep te praten en te "acteren"; ze leren presenteren en ze doen ervaring op met drama-activiteiten; ze leren het effect van stemgebruik.
J2: Productive Skills – Debates	Studenten krijgen eerst een introductiebijeenkomst 'Debating Techniques' en voeren daarna iedere week een debat onder leiding van een debatleider en een jury. Ze leren op deze manier hoe te debatteren met aandacht voor zaken als: ▪ het formuleren van een goede stelling; ▪ het formuleren van argumenten voor/tegen de stelling; ▪ het helder en overtuigend uiteenzetten/toelichten van een stelling. Ook leren ze samenwerken in een team en leren ze een debat te leiden en te beoordelen.

- *Voertaal = doeltaal*: de opleiding gaat uit van het principe 'doeltaal = voertaal'. Allereerst is bij de opleiding zelf de voertaal Engels, ook in de vakdidactiekmodules. Daarnaast geldt dit principe tijdens het werkplekleren. De voorwaarde hierbij is, dat 80% van de les in het Engels wordt gegeven. Docenten geven in de auditgesprekken aan, dat er bij stagescholen – met name (v)mbo-scholen – hier soms behoorlijk wat weerstand tegen is. Stagescholen geven bijvoorbeeld aan, dat de leerlingen dit niet gewend zijn en dat ze daardoor de les te moeilijk zouden kunnen vinden. Als het per se nodig is (en beargumenteerd kan worden)[13], wijkt de opleiding van de 80%-norm af (met een minimum van 60%), maar het liefst overtuigt ze de stagescholen van het nut van de voertaal-doeltaalmethode. De contactdocent van Fontys (FCD) die de stagiair begeleidt, speelt hier een belangrijke rol in, maar in een aantal gevallen zijn het de studenten zelf die een doorslaggevende rol hebben. Zij zijn als het ware 'ambassadeurs' van het principe en zij bewijzen dat het gebruik van de doeltaal als voertaal een positief effect heeft op het leerrendement van de leerlingen.
- *Gebruik van ICT*: het panel is van oordeel, dat de opleiding Engels op een doordachte wijze invulling geeft aan ICT-ontwikkelingen in de lesmethoden voor studenten en leraren: ICT is ingebed in de lespraktijk en er zit een systematische opbouw in over meerdere jaren.
  - Studenten moeten bijvoorbeeld bij Productive Skills in jaar 1 een weblog schrijven.
  - De topografie bij Culture1 wordt in de les onder andere met apps geoefend.
  - Bij Teaching Skills in de diverse leerjaren moeten ze lesintroducties ontwikkelen en oefenen hoe ze materiaal effectief kunnen aanbieden aan de leerlingen, hierbij ook gebruik makend van moderne middelen.
  - Bij Teaching Skills in jaar 3 is er een hele module gewijd aan 'ICT in the Classroom'. Studenten moeten in deze module aantonen dat ze ICT kunnen inzetten bij het vreemdetaalonderwijs. Zo moeten ze een CALL[14]-lessenserie ontwerpen (bijvoorbeeld een talenwebquest).

Gebruik van materialen/literatuur

Het auditpanel heeft gezien, dat er actuele boeken op de literatuurlijst staan bij de opleiding Engels. Daarnaast gebruiken docenten, zo geven studenten in de auditgesprekken aan, vaak actuele en verdiepende teksten en artikelen voor hun lessen. Voor de Module Media Diary moeten studenten artikelen uit kranten lezen.

---

[12] Tijdens een PechaKucha bijeenkomst vertelt iedere spreker in exact 6 minuten en 40 seconden zijn of haar verhaal. De begeleidende 20 beelden blijven precies 20 seconden in beeld.

[13] Bijvoorbeeld aan de hand van de doelstelling van het onderwijs in het Engels in de vo- of (v)mbo-school.

[14] Computer Assisted Language Learning

Voor de propedeusefase zijn dat kranten uit United Kingdom en United States; voor de hoofdfase zijn dat kranten uit Ierland, Canada, Zuid-Afrika, Australië en Nieuw-Zeeland. Studenten zoeken zelf naar actuele teksten en moeten er hierbij op letten dat de artikelen van voldoende niveau zijn. Deze artikelen worden gebruikt om het eigen vocabulaire van studenten uit te breiden. Ze moeten namelijk alle items vanuit hun context volledig kunnen verklaren. Studenten houden op deze manier contact met de Engelssprekende Wereld en breiden zo hun vocabulaire en hun kennis van de Engelssprekende Wereld uit en verstevigen hun greep op de Engelse taal.

Internationalisering
De opleiding wil studenten opleiden tot een leraar Engels met een goed Brits of Amerikaans accent en met een brede kijk op de wereld. Het panel heeft gemerkt, dat de opleiding studenten in voldoende mate de gelegenheid biedt om zich internationaal te oriënteren en om het aan het einde van de opleiding vereiste beheersingsniveau van de Engelse taal te bereiken.

Om de studenten sociaal-culturele kennis over de doeltaallanden bij te brengen maakt de opleiding gebruik van speciaal ontwikkelde modules met de 'culture roadmap' waarin de student op een samenhangende, geïntegreerde wijze leert over de Engelssprekende landen wat betreft kennis en samenleving in de breedste zin (historie, geografie, cultuur, literatuur en sociaaleconomische context). Deze modules zijn volledig door Fontys-opleiders ontwikkeld. Ook de modules Media Diary (zie hierboven bij 'gebruik van materialen/literatuur') zijn in dit verband van belang.

Daarnaast zijn er veel internationale contactmomenten. Hieronder geven wij een overzicht:

Internationale contactmomenten	Omschrijving
'Visiting Britain'	Vierdaags bezoek in de propedeuse aan Londen waar studenten in een groep van 4 of 5 studenten een aantal belangrijke culturele activiteiten bezoekt/bezichtigt. De studenten schrijven een rapport over hun verblijf. Hierin verwerken ze ook een interview met een Londenaar. Studenten die niet meegaan, krijgen een vervangende opdracht m.b.t. Kennis van Land en Samenleving.
Internationalisering at home	Propedeuse: Fontys ontvangt docenten en studenten van Grand Valley State University Michigan (USA), binnen de module vakdidactiek
Internationalisering at home	Hoofdfase A: Fontys ontvangt docenten en studenten van Michigan State University (USA).
IATEFL[15] Teachers' Conference in Groot-Brittannië	Hoofdfase A: Als onderdeel van de module Teaching Skills 2C wonen studenten en enkele opleiders een vijfdaagse internationale conferentie bij voor docenten Engels vanuit de hele wereld. De studenten volgen workshops en luisteren naar lezingen die hen enthousiasmeren voor het communicatieve vreemdetaalonderwijs in de klas. Ze maken kennis met internationale percepties en inzichten van de vakdidactiek en laatste ontwikkelingen op het gebied van Engelse taal en cultuur en komen in contact met belangrijke internationale sprekers, vakdidactici, taalkundigen en schrijvers (bijv. David Crystal). De student maakt na terugkomst een kort ABC-verslag van 6 workshops, 2 plenaire sessies, geeft kort informatie over de avondprogramma's en de toeristische attracties en ontwerpt een les gebaseerd op een idee dat hij of zij heeft opgedaan tijdens de conferentie. De student presenteert verder in een groep zijn of haar favoriete workshop aan de hele klas. Vanaf studiejaar 2014-2015 delen de studenten hun kennis en ervaringen d.m.v. een door hen georganiseerde mini-conferentie voor medestudenten en docenten Engels uit het werkveld (van middelbare scholen).
Buitenlandstage (individueel verblijf van 8 weken in een Engelssprekend land)	Hoofdfase B: de student solliciteert naar de stageplaatsen: bij toewijzing wordt rekening gehouden met vaardigheden en belangstelling van de student enerzijds en met de bijdrage die hij of zij kan leveren aan de gastorganisatie anderzijds. Tijdens het verblijf in het buitenland houdt de student zijn of haar ervaringen bij op de instituutsbrede Facebookpagina "FLOS Goes Abroad" voor docenten en medestudenten. De student doet naderhand mondeling en schriftelijk verslag en geeft voor docenten en medestudenten een presentatie over zijn of haar stage tijdens de Tea Party. Deze tea party is verplicht voor studenten uit hoofdfase A als voorbereiding op hun verblijf het daaropvolgende jaar.

[15] International Association of Teachers of English as a Foreign Language

De buitenlandbezoeken vergroten de taalvaardigheid van de studenten. Voor een aantal studenten zijn de buitenlandreizen te duur. De opleiding probeert hiervoor een oplossing te vinden, opdat iedereen buitenlandervaring kan opdoen.

Deeltijdstudenten worden gestimuleerd naar de IATEFL-conferentie te gaan. Lukt dit niet, dan kunnen zij (delen van) deze conferentie online volgen. Deeltijdstudenten moeten – onder meer via een verslag – kunnen aantonen dat ze twee weken in een Engelssprekend land hebben vertoefd en dat ze daar aan culturele activiteiten hebben deelgenomen.

Relatie met de beroepspraktijk
De opleiding Engels werkt samen met verschillende scholen in diverse projecten. Zo gaan studenten in de hoofdfase met de opleider naar een middelbare school om een Taaldorp[16] op te zetten en uit te voeren. De opleiding Engels is enkele jaren geleden begonnen om twee keer per jaar een bijeenkomst te organiseren met docenten Engels van middelbare scholen om de theorie van FLOS af te stemmen op de praktijk van het werkplekleren en vice versa. Het panel vindt dit een goede zaak. Tijdens de audit hebben de opleiders aangegeven, dat zij de samenwerking met de stagescholen en de vakcoaches nog verder willen versterken, zodat de vakcoaches ook meer bij de ontwikkeling en inhoud van het curriculum betrokken zijn.

Het auditteam heeft verder geconstateerd, dat de focus van de opleiding vooral ligt op het lesgeven van Engels in het voortgezet onderwijs. Met de invoering van de afstudeerrichting beroepsonderwijs (bo), is het van belang dat de opleiding in haar curriculum expliciet aandacht gaat besteden aan het Engelse taalonderwijs in het (v)mbo. Op een aantal plekken is dit nu al zichtbaar. Er is bijvoorbeeld een FLOS-brede module 'Lessenserie' ontwikkeld (vakdidactiek) waarbij studenten een les(senserie) moeten ontwerpen voor (v)mbo-sectoren en studenten oefenen bij de module 'Testing' in jaar 3 met het beoordelen van verschillende ERK-niveaus.
Studenten bevestigen tijdens de audit, dat de aandacht voor (v)mbo nadrukkelijker in het programma mag.

[16] Een nagebootst buitenlands dorp waarin leerlingen een aantal communicatieve opdrachten moeten uitvoeren.

Instroom
De opleiding zorgt ervoor dat het curriculum Engels goed aansluit bij het beginniveau van de instromende studenten. Voor voltijd geldt dat er geen overige eisen m.b.t. de instroom zijn dan de landelijk vastgestelde. Voor deeltijd geldt, naast de FLOS EVC-procedure, dat de student alleen toegelaten wordt tot de deeltijdopleiding, als een intaketoets op CPE-niveau van Cambridge (Reading en Use of English) voldoende gemaakt is, dat wil zeggen 60% score. Zie verder het generieke deel va dit rapport.

Personeel
Het team van de tweedegraads lerarenopleiding Engels bestaat uit negen docenten, aangevuld met onderwijskundigen. Alle docenten hebben een of twee afgeronde masteropleidingen, één opleider is gepromoveerd (met als onderwerp tweetalig onderwijs in Nederland) en twee opleiders zaten ten tijde van de audit in een promotietraject. Eén hiervan voert een promotieonderzoek uit met als doel de modules fonetiek informatie te geven vanuit de praktijk; verder beoogt dit onderzoek een methode te ontwikkelen voor docenten in het vo om fonetiek in de praktijk toe te passen. De andere opleider is gestart met een onderzoek dat is gerelateerd aan vakdidactiek. Het panel vindt het goed, dat zowel bij de beide promotietrajecten als bij de gepromoveerde opleider sprake is van een verbinding tussen de theorie en praktijk van het Engelse taalonderwijs. Het panel heeft verder vastgesteld, dat twee opleiders gecertificeerd zijn als lerarenopleider (VELON-register).

Het auditpanel heeft een betrokken vaksectie ontmoet, waarvan het team een brede spreiding in deskundigheden en ervaring kent (vo, vmbo, mbo, expertise op specifieke terreinen als fonetiek). Het team is omgevingsbewust: ze heeft niet alleen oog voor de ontwikkelingen in het werkveld, maar ook die in het vakgebied (ontwikkelingen op het gebied van Engelse taal en cultuur). Docenten bezoeken congressen (bijv. van VELON) en nemen deel aan allerlei cursussen en vakspecifieke activiteiten.

Studenten geven in de tevredenheidsonderzoeken en in de gesprekken tijdens de audit aan, dat ze de (vakdidactische)kwaliteit van de opleiders bij de opleiding hoog waarderen. Ze vinden dat ze overall goede lessen en goede begeleiding krijgen. Ze zijn ook erg positief gestemd over de persoonlijke aandacht en de snelle communicatie.

Voorzieningen
De tweedegraads lerarenopleiding Engels heeft, naast de al in het generieke deel van het rapport beschreven voorzieningen, geen andere, vakspecifieke voorzieningen nodig. Zie voor de bevindingen over de voorzieningen het generieke deel van dit rapport.

Weging en oordeel
Het panel is van oordeel, dat het programma een mooie opbouw kent, dat het curriculum goed in elkaar zit – met een mooie combinatie van theorie en het toepassen van deze theorie in de praktijk – en dat de vaste structuur die de opleiding hanteert, het voor studenten makkelijk maakt om te zien dat een individuele module een logische plaats heeft in het totale programma. Er is in het programma zowel aandacht voor de vakmatige als de beroepsmatige kant van het docentschap Engels. Dit blijkt onder meer uit de systematische benadering in meerdere leerjaren van beroepsmatige aspecten als teaching skills en ook de aandacht in het programma voor Life-long Learning.

De opleiding besteedt veel aandacht aan boeiende (vakdidactiek)lessen; er is een mooie integratie van theorie en praktijk en het gebruik van ICT zit verweven in de didactiek van de opleiding. Zoals in het generieke gedeelte is aangegeven, zijn sterke elementen eveneens de aandacht voor het ontwikkelen van een onderzoekende houding, het werkplekleren en de samenwerking met het werkveld in onder andere de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL).

Het docententeam Engels kent een brede spreiding in deskundigheden en ervaring. De vaksectie is niet alleen druk doende met de ontwikkeling van het vak Engels en het docentschap voor en van de studenten, maar ook met de eigen professionele ontwikkeling om aan de ontwikkeling van de studenten tot goede leraren nog meer inhoud te kunnen geven. De vakdidactische kwaliteit van de docenten is hoog, aldus de studenten. Docenten passen het principe van 'teach as you preach' veelvuldig toe.

In het generieke gedeelte is ook al gememoreerd, dat de opleiding veel aandacht besteedt aan de kwaliteit van de instromende studenten. Bijzonder zijn de activiteiten voor de poort zoals proefstuderen en de projecten 'Leraar je bent het al' en Ranking the Class'. Met het aanbod van maatwerktrajecten in deeltijd naast een voltijdvariant sluit de opleiding goed aan bij de verschillen tussen de studenten in niveau, vooropleiding en ervaring. De opleiding zorgt met een studeerbaar programma en intensieve begeleiding dat de studie optimaal kan verlopen.

De aanwezige voorzieningen werken ondersteunend aan de studie.
Ruimte voor verbetering ligt er nog in het (verder) versterken van de contacten met het werkveld en in het implementeren van de beroepsvoorbereidende lijn voor het (v)mbo.

Gelet op de vele hierboven genoemde sterke elementen in het programma en in het docententeam, komt het auditpanel tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

31.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Het auditpanel heeft tijdens de audit een selectie van toetsen Engels bestudeerd en is daarover positief. Er zaten zowel schriftelijke kennistoetsen bij als toetsen met open vragen.
Zo heeft het panel onder meer de toets ingezien van de module 'Teaching Skills 1C' (propedeuse). Hier moesten studenten hun basiskennis laten zien inzake verschillende aspecten van spreekvaardigheid. Verder heeft het panel een toets ingezien van het derdejaarsvak 'Grips' waar de kennis van de student op het gebied van grammaticadidactiek werd getoetst. Deze toets bevatte een selectie uit '*How to Teach Grammar'*. Voor alle bekeken toetsen geldt, dat de toets aansloot op de in de studiegids of modulehandleiding geformuleerde leerdoelen.

Het auditpanel heeft samenvattend geconstateerd dat:
- er voldoende variatie in de toetsen is;
- er sprake is van complexere opgaven door de jaren heen die ook een toenemende zelfstandigheid van de student vroegen;
- de beoordeling volgens heldere criteria plaatsvindt en dat deze criteria zijn uitgewerkt met een weging ten behoeve van het eindoordeel (m.a.w. heldere onderverdeling van de punten);
- de onderwerpen in de toetsen en de daaraan gekoppelde opdrachten relevant zijn voor de beroepspraktijk.

Studenten zijn tevreden over de toetsing. Zij geven in het auditgesprek aan dat zij de leerdoelen, de inhoud en de opbouw van de toetsen en de beoordeling (ook van producten/werkstukken) duidelijk vinden. Ze weten wat ze moeten leren en wat er van hen verwacht wordt. Ook vinden ze dat de resultaten tijdig bekend gemaakt worden.

Zie voor de overige bevindingen met betrekking tot het toetsen en beoordelen en voor de weging en het oordeel, het generieke deel van het rapport.

Weging en Oordeel:
Er is voor het panel m.b.t. de tweedegraads lerarenopleiding Engels geen aanleiding af te wijken van het algemene oordeel 'voldoende'.

31.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren
Reeds in het generieke deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Engels. Er is dan ook geen reden van het algemeen oordeel af te wijken.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau
Het auditpanel heeft van vier studenten van de tweedegraads lerarenopleiding Engels die afstudeerden in 2012-2013, 2013-2014 of 2014-2015 de eindwerken bestudeerd die behoren bij het afstuderen. Van drie afgestudeerden uit de voltijdvariant bestudeerde het auditpanel het afstudeerpraktijkonderzoek (APO's) en van één van deze studenten tevens het volledige assessmentportfolio. Van één afgestudeerde uit de deeltijdvariant bestudeerde het panel het volledige assessmentportfolio.

Hieronder geven we enkele bevindingen weer van het auditpanel:
- *Onderwerp*: het auditpanel beoordeelt de gekozen onderzoeksonderwerpen als relevant voor het vak Engels. Het ene onderzoek behandelt een school- en sectiebrede verlegenheidssituatie die tegelijkertijd relevant is voor de eigen onderwijspraktijk van de student (cijfer 8); een ander onderzoek heeft een beperktere scope, wat ook zichtbaar wordt in de beoordeling (cijfer 6).
- *Probleemstelling*: waar de ene student duidelijke, maar simpele hoofd- en deelvragen heeft, bestrijkt de probleemstelling van de andere student zowel het maatschappelijke, het schoolse als het persoonlijk kader in professionele context. Ook hier komt het verschil in niveau van de studenten goed tot uiting in een verschillende beoordeling.
- *Theoretisch kader*: alle drie de studenten hebben in hun onderzoek een koppeling gemaakt tussen de bestudeerde literatuur en de praktijk.
- *Onderzoeksopzet en –resultaten*: in de verslagen van de APO's hebben de studenten aangetoond dat zij hun probleemstelling met behulp van verschillende methoden nader hebben onderzocht.

Het auditpanel is van oordeel, dat de studenten in deze eindwerken aantonen dat zij allen het niveau hebben bereikt dat van een startbekwaam tweedegraads leraar Engels mag worden verwacht. Het auditpanel kwam tot een vergelijkbare beoordeling (6, 7 respectievelijk 8) van de APO's als de examinatoren van de lerarenopleiding Engels.

De portfolio's met de bewijsmaterialen voor de verschillende competenties op basis waarvan de studenten hun competentie-examen hebben afgelegd, zagen er gestructureerd uit. Er was sprake van een brede en inzichtelijk gedocumenteerde bewijslast. Uit de geleverde bewijsmaterialen – waaronder video-opnames, filmpjes, leerlingenenquêtes en docentwaarnemingen – blijkt, dat de studenten de bewuste competentie op het gewenste niveau beheersen. De studenten laten zien dat ze goed kunnen reflecteren.

Het auditteam is van oordeel, dat de APO's nog aan sterkte kunnen winnen, als ze worden ingebed in een groter verband. Daarvoor is het belangrijk dat de FLOS samen met de scholen in het werkveld komt tot een integratie en verdieping van de volgende drie ingrediënten:

- voor de studenten is het van belang dat het uitvoeren van praktijkonderzoek gericht is op het ontwikkelen van een leerstrategie die zij in hun latere onderwijspraktijk kunnen inzetten en verder kunnen verdiepen;
- voor de docenten van FLOS en de leraren op de scholen is (verdere) professionalisering in het zelf doen van onderzoek en het begeleiden van studenten bij hun onderzoek van belang. Daar is men in Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL)–verband al mee bezig, maar dat proces is nog niet overal afgerond;
- voor de schoolontwikkeling is het van belang dat de scholen bij hen passende onderzoeksthema's bepalen, waarbinnen de student de gelegenheid krijgt zijn eigen (verlegenheids)vraag te onderzoeken.

Als FLOS en de scholen in AOSL-verband dit goed doen, kan dit een positieve invloed hebben op het niveau van de APO's van de studenten.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken hebben aangetoond, dat zij op het vereiste bachelorniveau beschikken over de competenties van een startbekwaam tweedegraads leraar Engels. Daarnaast hebben alle studenten de landelijke kennisbasistoets met ten minste een voldoende afgesloten.

Het auditpanel heeft alle eindwerken met ten minste een voldoende beoordeeld. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven daarnaast, dat het niveau van de afgestudeerden van FLOS aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren.

Met in achtneming van de hierboven genoemde ontwikkelingspunten, acht het auditteam een oordeel 'voldoende' voor deze standaard zeker op zijn plaats.

32. ALGEMEEN EINDOORDEEL ENGELS

De betrokken, hoog en breed gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleiding Engels van FLOS zorgen ervoor dat het afnemende werkveld (in de regio) steeds kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren Engels voor scholen in het voortgezet of middelbaar beroepsonderwijs. Het bijzonder praktijkgerichte programma met een meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel en de focus van FLOS op het opleiden van zeer goede leraren, zijn hierbij belangrijke elementen.

Zoals eerder genoemd, heeft het panel een omgevingsbewuste vaksectie gesproken met een brede onderwijsachtergrond. Het docententeam heeft ook voor de ontwikkelingen in het werkveld en voor zowel de vakmatige als de beroepsmatige kanten van het docentschap Engels. Dit blijkt in het programma onder meer uit:

- de systematische invulling van ICT-ontwikkeling in de lesmethodes voor studenten en leraren;
- de concentrische benadering in meerdere leerjaren van beroepsmatige aspecten als teaching skills;
- de goed doordachte integratie tussen theorie en praktijk.

Het panel was aangenaam verrast door deze – zoals een van de domeindeskundigen aangaf – "kleurige opleiding die investeert in creativiteit en werkvormen".

De vaksectie is niet alleen druk doende met de ontwikkeling van het vak Engels en het docentschap voor en van de studenten, maar ook met de eigen professionele ontwikkeling om aan de ontwikkeling van de studenten tot goede leraren nog meer inhoud te kunnen geven. Er is sprake van een gepromoveerde opleider, twee docenten zitten in hun promotietraject en meerdere docenten zijn VELON geregistreerd. Er zijn activiteiten gestart om de contacten met het werkveld te versterken en op die manier de opleiding en het werkveld van elkaar te laten profiteren.

Het auditpanel beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'goed'. Het auditpanel beoordeelt standaard 3 en 4 met betrekking tot het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'voldoende'.

Het auditpanel beoordeelt standaard 2 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen voor de tweedegraadslerarenopleiding Engels met een 'goed'

Omdat het auditpanel het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau met een 'voldoende' beoordeelde, komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de tweedegraads lerarenopleiding Engels van FLOS.

33. AANBEVELINGEN ENGELS

In het rapport deed het panel enkele aanbevelingen. Hieronder sommen we deze nogmaals op.

- Met de invoering van de afstudeerrichting beroepsonderwijs (bo), is het van belang dat de opleiding in haar eigen vakspecifieke curriculum ook expliciet(er) aandacht gaat besteden aan het Engelse taalonderwijs in het (v)mbo.

- Tijdens de audit hebben de opleiders aangegeven, dat zij de samenwerking met de stagescholen en de vakcoaches nog verder willen versterken, zodat de vakcoaches ook meer bij de ontwikkeling en inhoud van het curriculum betrokken zijn. Het panel moedigt deze ontwikkeling aan en adviseert de opleiding om via deze weg een aantal 'critical friends' binnen te halen.

34. SCORETABEL ENGELS

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen hbo-bacheloropleiding tot leraar vo 2e graad Engels voltijd/ deeltijd	
Standaard	**Oordeel**
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	V
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	V
Algemeen eindoordeel	**V**

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Geschiedenis

voltijd/deeltijd

CROHO nr. 35197

35. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GESCHIEDENIS

35.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van dit rapport is beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis als leidraad voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin beschreven zijn. De vakspecifieke kennisbasis Geschiedenis vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: de vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

De kennisbasis van het vak Geschiedenis is op een duidelijke en daarmee inzichtelijke wijze op landelijk niveau uitgewerkt en vastgesteld. De kennisbasis bestaat uit vier domeinen: de conceptuele principes van het vak, de vakdidactiek, historisch redeneren en tijdvakken. Voor de domeinen, m.u.v. 'tijdvakken', onderscheidt de kennisbasis thema's. Voor 'tijdvakken' geldt dat de kennisbasis tien tijdvakken beschrijft met elk hun eigen karakteristiek. Domein 1, de conceptuele principes van het vak, kent als thema's: beschrijving van het vakgebied en de doelen en functies van het schoolvak. Het domein vakdidactiek kent als thema's: doelstellingen, leermiddelen, werkvormen en evaluatie. De thema's verzamelen, ordenen, verklaren en beeldvormen behoren tot het domein historisch redeneren. De kennisbasis kent tien tijdvakken, lopend van de tijd van jagers en boeren tot en met televisie en computers. Binnen ieder thema onderscheidt de kennisbasis vervolgens meerdere aspecten, volgen er een korte inhoudsbeschrijving en enkele voorbeelden.

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (over generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel
Zie voor de bevindingen, weging en oordeel het generieke deel van dit rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis geen aanleiding om af te wijken van dit algemene oordeel.

35.2. Onderwijsleeromgeving vakspecifiek

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding het generieke deel van dit rapport.

Inhoud en vormgeving van het programma

Inleiding

De lerarenopleiding Geschiedenis leidt docenten op voor het vmbo, het mbo en de onderbouw van havo en vwo. Om afgestudeerden voldoende toe te rusten voor hun taak, legt de opleiding binnen het vakmansdeel (geschiedenis) drie accenten: vakoverstijgend samenwerken, veldwerken en het aanbieden van de *leerlijn historisch denken en redeneren*. Voor het vakoverstijgend werken geldt dat studenten leren samenwerken met studenten van de aardrijkskunde en economieopleiding. Dit laatste wil de opleiding explicieter dan tot dusver het geval was, verwoorden vanuit haar eigen visie en vanuit het leergebied Mens & Maatschappij in het voortgezet onderwijs.

Inhoud en vormgeving

De opleiding heeft op inzichtelijke wijze de eindkwalificaties gekoppeld aan de leerdoelen, zoals die zijn geformuleerd in het KLOTS-schema (de letters van KLOTS staan voor de termen: kwalificaties, leerdoelen, onderwijsprogramma's, toetsen en studiepunten). Deze leerdoelen zijn op hun beurt bepalend voor de inhoud van het curriculum. De lijn van kernkwalificaties naar curriculum is daarmee duidelijk beschreven.

Er is sprake van een duidelijk onderscheid tussen de vakdidactische component en de vakinhoudelijke component in het curriculum. Eerstgenoemde verwijst naar het doceerproces en alles wat daar mee samenhangt, het tweede refereert aan kennis van het vak geschiedenis.
De opleiding heeft de landelijk vastgestelde kennisbasis verwerkt in het curriculum. Zij heeft aanwijsbaar de vakdidactiek, het historisch redeneren en de 'tijdvakken' van 3000 v. Chr. tot heden in het curriculum verwerkt. Tussen de verschillende studieonderdelen binnen en tussen verschillende studiejaren is er sprake van samenhang. In dit verband merkt het auditpanel op dat de opleiding beschikt over een studiegids die studenten een duidelijk beeld geeft van de inrichting van de opleiding en waaruit de samenhang van het curriculum blijkt.

Bestudering van het curriculum laat zien dat de leerlijn *historisch denken en redeneren* een prominente plaats inneemt. Het vormt de basis voor zowel vakinhoudelijke kennis als het vakdidactisch handelen van de student in de beroepspraktijk. Voor de student vormt dit de basis voor de selectie van onderwijsthema's, literatuur, beeldmateriaal en andere audiovisuele media bij de voorbereiding van zijn lessen. De student maakt hierbij gebruik van een recent uitgegeven boek: 'Historisch denken, basisboek voor de vakdocent'. De docent leert de student gegevens te verzamelen en deze te ordenen op een historisch verantwoorde wijze, hij leert historische verschijnselen te verklaren, maakt kennis met de 'Canon van Nederland' en leert verschillende historiografische stromingen te onderscheiden. Van belang hierbij is dat de student de samenhang leert zien tussen gebeurtenissen en oorzaak en gevolg hierbij leert onderscheiden.

Aan het eind van zijn studie kan de student zijn kennis van de leerlijn *historisch denken en redeneren* omzetten in concrete lessituaties en daarbij zelf didactische hulpmiddelen zoeken of ontwerpen.

Tijdens de vierjarige studie maakt de student kennis met een breed palet aan vakspecifieke onderwerpen dat het auditpanel als interessant en relevant beschouwt voor vakgebied. Behalve vakdidactiek, buitenschools onderwijs en vakgerichte ICT, behandelt de opleiding ook vakspecifieke onderwerpen op het terrein van Europese geschiedenis, vaderlandse geschiedenis, de oudheid, middeleeuwen, nieuwe en hedendaagse geschiedenis. Tevens besteedt de opleiding aandacht aan mondiale internationale relaties. In de studietaken koppelt de opleiding vanaf het eerste studiejaar theorie en praktijk aan elkaar. Dit gebeurt bijvoorbeeld door een verkenning van het antieke Trier, een verdieping in de stad Brugge, een verkenning van de Maastrichtse vestingwerken, ervaringsleren rond de Eerste Wereldoorlog en een kennismaking met de sociaaleconomische benadering van de geschiedenis van de Oostelijke-Mijnstreek in Zuid-Limburg.

Een terugkerend centraal thema tijdens de audit was de samenwerking tussen de lerarenopleidingen Geschiedenis, Aardrijkskunde en beide economievakken binnen de kaders van Mens & Maatschappijvakken (M&M). De samenwerking tussen Geschiedenis en Aardrijkskunde is intensiever dan die tussen deze beide vakken en de lerarenopleiding economie. Bij Geschiedenis en Aardrijkskunde is al decennialang sprake van een onderlinge vakinhoudelijke vervlechting.
De keuze van deze vakoverstijgende samenwerking was mede gebaseerd op signalen vanuit het werkveld, lees het vmbo, waar behoefte was aan tweedegraads M&M-docenten. Voor deze lerarenopleidingen M&M binnen de FLOS geldt dat studenten in staat moeten zijn vakoverstijgend te werken.

De thematische modules zijn vakoverstijgend waarbij sprake is van samenwerking met de andere opleidingen die deel uit maken van M&M. Het auditpanel stelt vast dat de samenwerking tussen de M&M lerarenopleidingen duidelijk naar voren komt binnen modules die studenten gezamenlijk volgen zoals *Sphinx & Maastricht.* Hier komen naast geografische en economische aspecten ook historische aspecten aan bod. Een goed voorbeeld van vakoverstijgend onderwijs volgens het auditpanel.

De praktijkcomponent van de opleiding bestaat uit de onderwijspraktijk (stageschool) en de praktijk van het vakgebied geschiedenis. Om dit laatste vorm te geven, heeft de opleiding in het curriculum veldwerken opgenomen. Het 'veld' is voor de student zowel een kennisbron als de plek waar hij de theorie kan toetsen aan de 'werkelijkheid'. Veldwerken binnen de opleiding vinden onder andere plaats in de Elzas en Marokko. Studenten leren tijdens het veldwerken om zelf veldwerk op te zetten waarbij zij aandacht besteden aan zowel de vakdidactische, de vakinhoudelijke als de organisatorische component.

Internationale oriëntatie
De opleiding biedt studenten de gelegenheid om in het buitenland stage te lopen en/of kennis te maken met onderwijssystemen in het buitenland. Zij beschikt daartoe over contacten in het naburige buitenland, in het bijzonder met scholen voor het voortgezet onderwijs in de regio Heinsberg (D). Hier maken studenten van de FLOS kennis met het Duitse onderwijssysteem en, in dit geval, met de vormgeving van het vak geschiedenis in Duitsland.

Onderzoek
Studenten verwerven niet alleen inzicht in historische processen maar ook vakdidactische kennis en vaardigheden. Zij leren vakdidactisch onderzoek uit te voeren en toetsen te ontwikkelen, zoals vastgelegd in de landelijke vastgestelde eindkwalificaties. Een goed beeld hiervan bieden de studieonderdelen rond het leren lesgeven in het vak geschiedenis. Studenten leren dan op basis van een leerstofanalyse een geschiedenisles te ontwerpen, de leerstof aanschouwelijk te maken, afgestemd op de doelgroep en daarbij gebruikmakend van audiovisuele media/ICT.

FLOS heeft er voor gekozen om aan het onderwijsteam dat de opleiding verzorgt een onderwijskundige toe te voegen die de algemeen pedagogisch-didactische onderdelen uit het meesterschapsdeel verzorgt. Deze is medeverantwoordelijk voor de samenhang tussen het vakmanschapsdeel en het meesterschapsdeel van de opleiding.
Deze koppelt de pedagogisch-didactische leerlijn aan de verschillende studieonderdelen en legt verbanden tussen vakdidactiek en het werkplekleren.

Instroom
Wat betreft de instroomeisen verwijzen wij naar hetgeen hierover in het generiek deel van dit rapport vermeld is. Wel merken wij hier nog op dat met ingang van het nieuwe studiejaar Fontys lerarenopleidingen geschiedenis een *numerus fixus* hanteren om zo de kwaliteit van de opleidingen en het werkplekleren blijvend te kunnen garanderen.

Personeel
De opleiding Leraar Geschiedenis beschikt over zes docenten, verdeeld over bijna 5 fte en een onderwijskundige. Bestudering van de cv's laat zien dat er binnen het docententeam sprake is van ruime vakdeskundigheid en ervaring. De docenten beschikken over ten minste een afgeronde doctoraal-/masteropleiding op het terrein van geschiedenis. Eén docent is gepromoveerd, twee andere docenten zijn bezig met hun promotie. Zij nemen deel aan landelijke overleggen en bezoeken voor hen relevante bijeenkomsten. De docenten zijn lid van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland en nemen deel aan het Landelijk Overleg van Geschiedenis Opleidingen. Twee docenten nemen deel aan het certificeringstraject van VELON. De onderwijskundige adviseert de collega-docenten met name op basis van diens didactische kennis en ervaring en daarmee is deze een waardevolle versterking van het docententeam.

Studenten geven in studentevaluaties en tijdens de audit aan dat de vakdidactische en vakinhoudelijke kwaliteit van de docenten hoog is. Docenten leggen verbanden tussen hun eigen les en de mogelijkheid voor de studenten om de door docenten gebruikte didactische principes ook toe te passen binnen lessituaties op stagescholen, daarbij het principe van *practice as you preach* toepassend.

Voorzieningen
De tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis kent naast de in het generieke deel van dit beschreven voorzieningen, een beperkt aantal vakspecifieke voorzieningen. Studenten geven aan dat zij de voor hen relevante voorzieningen aantreffen op hun praktijkschool. Zie verder het generieke deel.

Weging en Oordeel
Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis van FLOS een bijzonder praktijkgerichte opleiding is, die verzorgd wordt door een ruim gekwalificeerd team.

De opleiding biedt de studenten aan de hand van het meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel in het curriculum voldoende mogelijkheden hun competenties, kennis en vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. Inhoud, vormgeving en samenhang van het curriculum zijn goed met een afwisseling van thema's uit de vakdidactiek en perioden als oudheid, middeleeuwen, nieuwe en hedendaagse geschiedenis. Het historisch denken en redeneren komt in de opleiding voortdurend terug evenals het (samen)werken binnen vakoverstijgende verbanden en het veldwerk. De studieonderdelen zijn relevant, de gebruikte literatuur representeert het hbo-bachelorniveau.

Sterke elementen zijn de aandacht voor het ontwikkelen van een onderzoekende houding, het werkplekleren en de samenwerking met het werkveld in onder andere de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL).

De opleiding besteedt veel aandacht aan de kwaliteit van de instromende studenten. Bijzonder zijn de activiteiten voor de poort, zoals proefstuderen en de projecten 'Leraar je bent het al' en Ranking the Class'. Met het aanbod van maatwerktrajecten in deeltijd naast een voltijdvariant sluit de opleiding goed aan bij de verschillen tussen de studenten in niveau, vooropleiding en ervaring.

De opleiding zorgt met een studeerbaar programma en intensieve begeleiding dat de studie optimaal kan verlopen. De aanwezige voorzieningen werken ondersteunend aan de studie.

Gelet op de vele hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het deskundige en betrokken personeel, komt het auditteam tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

35.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Zie voor bevindingen, weging en oordeel ook het generieke deel van dit rapport.

Het auditpanel heeft tijdens de audit een set geschiedenistoetsen bestudeerd en beoordeeld. Het beeld dat daarbij ontstaan is, laat zich als volgt samenvatten. De opleiding hanteert meerdere toetsvormen, waaronder *multiple choice* en open vragen. Daarnaast toetst de opleiding op basis van dossiers, opdrachten en groepswerk. Zowel toetsing van de beroepslijn (leraar geschiedenis) als vanuit de vaklijn (geschiedenis) komen aan de orde. Het niveau van de toetsen beoordeelt het auditpanel als voldoende: wel kan de opleiding inzichtvragen en kennis reproducerende vragen meer afwisselen. De criteria op basis waarvan de opleiding toetsen beoordeelt, zijn beschreven en bij studenten bekend. Een aandachtspunt wat dit laatste aspect betreft is de individuele beoordeling vs. de groepsbeoordeling. Waarom vindt de ene keer een groepsbeoordeling plaats en de andere keer een individuele beoordeling? Voor studenten is dit niet altijd duidelijk.

Weging en Oordeel: voldoende
Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis geen aanleiding af te wijken van het algemene oordeel.

35.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren
In het generieke deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. Deze conclusie is onverkort van toepassing op de opleiding Geschiedenis.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau
Het auditpanel heeft van vier voltijdstudenten en één deeltijdstudent die in de periode 2012/13 tot en met 2014/15 afstudeerden, de dossiers/eindwerken bestudeerd. Het auditpanel is na bestudering van oordeel, dat de studenten aantonen dat zij beschikken over het niveau van een startbekwame tweedegraads leraar geschiedenis.

Voor de bestudeerde drie APO-dossiers geldt het volgende. Het auditteam kan de beoordeling ervan door de opleiding goed volgen en ondersteunt deze. De vakinhoudelijke component, o.a. blijkend uit de door de student bestudeerde literatuur voor het eindwerkstuk, is aan de maat.
Eén eindwerkstuk over intrinsieke motivatie bevat ook Engelstalige literatuur. De complexiteit van de dossiers is op bachelor niveau. Probleemstelling, gekozen oplossingsstrategie en de methodische component beoordeelt het auditpanel als voldoende. Het taalgebruik is zorgvuldig.

Het nieuwe beoordelingskader dat de opleiding hanteert is overzichtelijker dan het oude kader. Zo is de beoordeling uit 2013 minder goed te volgen dan die uit 2014 als de opleiding is overgegaan op de beoordeling aan de hand van *rubrics*. Het nieuwe kader sluit daarnaast beter aan bij een onderzoeksbeoordeling en dwingt de beoordelaars om zich uit te spreken over de kwaliteit van het onderzoeksdeel van de scriptie en zet het hen aan tot een expliciete motivering van hun oordeel. Een goede maatregel van de opleiding.

Het auditpanel is van oordeel, dat de APO's nog aan sterkte kunnen winnen als ze worden ingebed in een groter verband. Daarvoor is het belangrijk dat de FLOS samen met de scholen in het werkveld komt tot een integratie en verdieping van de volgende drie ingrediënten:

- voor de studenten is het van belang dat het uitvoeren van praktijkonderzoek gericht is op het ontwikkelen van een leerstrategie die zij in hun latere onderwijspraktijk kunnen inzetten en verder kunnen verdiepen;
- voor de docenten van FLOS en de leraren op de scholen is (verdere) professionalisering in het zelf uitvoeren van onderzoek en het begeleiden van studenten bij hun onderzoek van belang. Daar is men in Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL)–verband al mee bezig, maar dat proces is nog niet afgerond;
- voor de schoolontwikkeling is het van belang dat de scholen bij hen passende onderzoeksthema's bepalen, waarbinnen de student de gelegenheid krijgt zijn eigen (verlegenheids)vraag te onderzoeken.

Als FLOS en de scholen in AOSL-verband dit goed doen, kan dit een positieve invloed hebben op het niveau van de APO's van de studenten.

Het auditpanel heeft twee competentieportfolio's bestudeerd, één van een voltijd- en één van een deeltijdstudent. Beide portfolio's zien er verzorgd uit. De studenten geven er blijk van hun competentieontwikkeling goed te kunnen beschrijven. Zowel de lesvoorbereidingen als de feedback van begeleiders zijn voldoende informatief en geven inzicht in deze competentieontwikkeling. Studenten eindigen hun portfolio met een SWOT-analyse en leerpunten voor het eerste jaar als startende docent. Het auditteam mist nog wel de theoretische onderbouwing van de portfolio's en reflecties die uitgaan van een helder reflectiemodel.

Weging en Oordeel
Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun APO-dossier en portfolio aantonen dat zij over de competenties van een startbekwame tweedegraads leraar Geschiedenis beschikken. Daarnaast hebben alle studenten de landelijke kennisbasistoets met minimaal een voldoende afgesloten. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden van FLOS aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren.

Het auditpanel beoordeelt de APO dossiers en portfolio's met minimaal een voldoende. De alumni en vertegenwoordigers zijn tevreden over het gerealiseerde niveau van de afgestudeerden.
Met inachtneming van de hierboven genoemde ontwikkelingspunten, acht het auditpanel een oordeel 'voldoende' voor deze standaard op zijn plaats.

36. ALGEMEEN EINDOORDEEL GESCHIEDENIS

De voor hun vakgebied gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis van FLOS zorgen ervoor dat het afnemende werkveld (in de regio) steeds kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren Geschiedenis voor scholen in het voortgezet of middelbaar beroepsonderwijs.

Het praktijkgerichte programma met een meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel en de focus van FLOS op het opleiden van 'zeer goede leraren', zijn hierbij belangrijke elementen.

Het auditpanel beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'goed'. Het auditpanel beoordeelt standaard 3 en 4 met betrekking tot het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'voldoende'.

Het auditpanel beoordeelt standaard 2 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen voor de tweedegraadslerarenopleiding Geschiedenis als 'goed'.

Omdat het auditpanel het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau met een 'voldoende' beoordeelde, komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis van FLOS.

37. AANBEVELINGEN GESCHIEDENIS

Hierna volgen een aantal aanbevelingen van het auditpanel aan de opleiding. Deze aanbevelingen hebben verder geen invloed op de oordelen eerder in dit rapport per standaard.

- De vakoverstijgende samenwerking binnen het leergebied M&M is waardevol. De samenwerking tussen Geschiedenis en Aardrijkskunde is goed. Het auditpanel beveelt de opleiding aan om haar samenwerking met beide economievakken te heroverwegen: tussen geschiedenis en economie zijn sterkere (dwars)verbanden mogelijk dan de opleiding thans legt.
- Het auditpanel beveelt de opleiding aan te zorgen voor meer evenwicht in de inhoud van tentamens en daarbij inzichtvragen en kennis reproducerende vragen meer af te wisselen.
- De wijze waarop de opleiding groepsopdrachten beoordeelt, is een punt van aandacht. In het ene geval geven de examinatoren een groepscijfer, de andere keer volgt er een individuele beoordeling. Het auditpanel beveelt de opleiding aan om aan studenten duidelijk te maken waarom zij zich de ene keer beperkt tot een individuele beoordeling en de andere keer tot een groepsbeoordeling.
- Het auditteam beveelt de opleiding aan om ook andere theoretische modellen (zoals Van Drie en Van Boxtel [2008] of Seixas en Morton [2013]) te gebruiken als focus.
- Het auditteam beveelt de opleiding aan om minder vrijblijvend te zijn daar waar het abonnementen betreft op opleidingsrelevante tijdschriften.
- Het auditpanel beveelt de opleiding aan om studenten meer mogelijkheden te bieden wetenschappelijke tijdschriften en boeken te raadplegen en om hen vervolgens de gelegenheid te bieden om deze kennis te gebruiken op de opleiding en/of op de stageplek.

38. SCORETABEL GESCHIEDENIS

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen hbo-bacheloropleiding tot leraar vo 2e graad Geschiedenis voltijd/ deeltijd	
Standaard	**Oordeel**
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	V
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	V
Algemeen eindoordeel	**V**

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Nederlands

voltijd/deeltijd

CROHO nr. 35198

39. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN NEDERLANDS

39.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van dit rapport is beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Nederlands voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties als leidraad, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis Nederlands vormt het fundament voor met name de SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

De kennisbasis Nederlands is opgebouwd uit vijf domeinen, die zijn uitgewerkt in elf hoofdthema's. De elf hoofdthema's zijn onderverdeeld in categorieën/kernconcepten (zie voorbeeld domein 1, hoofdthema 1), variërend van drie tot zeven categorieën per hoofdthema, waarnaast steeds een beschrijving staat van de minimaal te beheersen kennis. Deze zijn:

- *Domein 1: Vakdidactiek*
  1. Het schoolvak Nederlands (met als categorieën/kernconcepten: 'onderwijsdoelen en leerlijnen'; 'beginsituatie en aansluiting'; onderwijsproces: leeractiviteiten, leermiddelen, werkvormen'; 'toetsing en evaluatie')
  2. Differentiatie naar doelgroepen
- *Domein 2: Taalvaardigheid*
  3. Leesvaardigheid
  4. Luister- en kijkvaardigheid
  5. Gespreksvaardigheid en spreken
  6. Schrijfvaardigheid
- *Domein 3: Taalbeschouwing*
  7. Taalstructuren en welgevormdheid
  8. Taalverwerving, taalgebruik en taalvariatie
- *Domein 4: Fictie*
  9. Literaire/fictionele teksten
  10. Lezen van literaire/fictionele teksten
- *Domein 5: Context*
  11. Professionele context

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel:
Zie voor weging en oordeel het generieke deel van dit rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Nederlands geen aanleiding af te wijken van dit algemene oordeel.

39.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie het generieke deel van dit rapport voor de bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding: opzet en inhoud van het generieke programma, ontwikkelen beroepsvaardigheden en werkplekleren, praktijkgericht onderzoek, internationale dimensie, instroom, studeerbaarheid en studievoortgang, personeel algemeen en generieke voorzieningen.

Inhoud en vormgeving programma[17]

Inhoud en samenhang van het vakspecifieke programma Nederlands

Het curriculum is opgebouwd uit vier leerlijnen (domeinen) die de inhoud van de landelijke kennisbasis dekken: i) taalkunde, ii) letterkunde/cultuur, iii) taalbeheersing en iv) vakdidactiek/NT2. Het auditpanel heeft vastgesteld, dat er een mooie opbouw is in de vormgeving van het programma. Elk domein van het opleidingsprogramma loopt op in moeilijkheidsgraad en diepteverwerking. De studenten ontwikkelen eerst hun eigen taal- en docentvaardigheden en vakkennis. Een voorbeeld hiervan is dat de propedeusestudent in periode 1 Syntaxis 1 heeft en later in het jaar Syntaxis 2, waarna hij in de hoofdfase Didactiek taalbeschouwing en Didactiek syntaxis volgt.

In het curriculum zijn veel programmaonderdelen expliciet gericht op de competenties en de kennisbasis. Dit is terug te zien in de studiegids waarin bij diverse cursussen niet alleen vermeld wordt op welke kennisbasisonderdelen de cursus aansluit, maar ook aan welke (deel)competenties wordt gewerkt. Ook wordt er in het curriculum gebruik gemaakt van het referentiekader Nederlands[18]. Uit de gesprekken met studenten tijdens de audit bleek dat daar bij verschillende curriculumonderdelen naar verwezen wordt.

De opleiding bewaakt naast de verticale samenhang (zie boven) ook de horizontale samenhang. Bijvoorbeeld de lijn vakdidactiek in de propedeuse: de student krijgt een inleiding vakdidactiek, volgt instituutspracticum waar de student al vakdidactisch aan de slag gaat, krijgt cursussen vakdidactiek lezen en schrijven en vakdidactiek spreken en luisteren en tenslotte is er het werkplekleren waarin lees-, schrijf- en spreek- en luisterlessen ontwikkeld en gegeven moeten worden.

Het auditpanel vindt het goed, dat de opleiders bijzonder veel aandacht besteden aan een goede taalvaardigheid van de studenten. Het gaat hierbij zowel om correcte spelling als om de aandacht voor productieve en receptieve taalvaardigheid.

[17] Zie ook het schematisch overzicht van het opleidingsprogramma in de bijlagen.

[18] Het referentiekader beschrijft beheersingsniveaus van de Nederlandse taal en van rekenen. Het kader geeft voor ieder niveau aan welke kennis en vaardigheden erbij horen. Het referentiekader bestrijkt alle onderwijssectoren.

Vormgeving
Bij elke module is gekozen voor bijpassende werkvormen. De opleiding wil de studenten duidelijk maken dat de variëteit in werkvormen, ook gewenst is in het toekomstig functioneren als tweedegraads docent Nederlands. Hiermee sluit de opleiding ook aan bij 'teach as you preach'. Studenten bevestigen tijdens de auditgesprekken dat de docenten het principe van 'teach as you preach' veelvuldig toepassen: ze testen bijvoorbeeld in hun lessen ook zelf nieuwe activerende werkvormen uit. Studenten proberen deze werkvormen vervolgens vaak uit op hun stageschool.

Het panel heeft tijdens de audit een les 'Poëzie Analyse' bijgewoond van eerstejaars studenten. Studenten moesten klassikaal een presentatie geven over een door hen zelf gekozen gedicht. De docent was hierbij de expert die alleen (voornamelijk vraaggericht) stuurde of aanvulde, wanneer de studenten er niet zelf of in de discussie met hun medestudenten uitkwamen. Ook gaf de docent studenten, waar nodig, bijbehorende theorie mee. Het was een mooi voorbeeld van een studentgestuurde les, waarbij zichtbaar was dat de studenten zelf moeite moesten doen om te leren en hun kennis uit te breiden.

Gebruik van materialen/literatuur
De lijst met Nederlandstalige bronnen waarvan gebruik gemaakt wordt, is volgens de domeindeskundige Nederlands up-to-date en van niveau. Vrijwel alle relevante literatuur op het gebied van vakdidactiek Nederlands voor het onderwijs in het tweedegraads gebied die de laatste decennia in Nederland is verschenen, wordt genoemd. Als lesmateriaal worden verder onder meer het nieuws, recente tv-programma's en ontwikkelingen op het gebied van taalkunde gebruikt. Andere voorbeelden zijn het werken met de in het voortgezet onderwijs veelgebruikte publicaties in het Lijsteraanbod van dat jaar bij de modules jeugdliteratuur en het aansluiten bij recent verschenen en prijswinnende literatuur in de modules Moderne Letterkunde. De inhoud is niet alleen actueel, maar er wordt ook gebruik gemaakt van 'echte' materialen, zoals werk van leerlingen en krantenartikelen. Alle studenten hebben verplicht een abonnement op *NRC Handelsblad.*

Actualiteit en de relatie met de beroepspraktijk
In de Kritische Reflectie schrijft de opleiding dat de opleiding Nederlands van FLOS actueel en eigentijds is, in ICT-zaken, in gebruik van materialen en lesstof (zie hierboven) en in vakdidactiek. En dit klopt, zo heeft het panel vastgesteld. Het panel heeft een vaksectie gezien die de ontwikkelingen van Nederlands als vak koppelt aan de ontwikkelingen in de wereld om hen heen en de onderwijsontwikkelingen in het veld. Een paar voorbeelden:

- De opleiding is druk doende met het integreren van ICT in haar eigen lesmethoden, in het leren van haar studenten en in de transfer hiervan naar de lessen in de scholen (werkplekleren). Ze nodigt bijvoorbeeld uitgevers uit als gastspreker om over de door hen ontwikkelde nieuwe (digitale) lesmethoden te vertellen. De opleiding maakt frequent gebruik van ICT-toepassingen in de lessen, zoals bij vakdidactiekmodules, sociolinguïstiek en taalkunde 2 en 3. Ook biedt de opleiding de module 'vakdidactiek nieuwe media aan' (zie tabel op de volgende pagina).
  De opleiding laat studenten in diverse opdrachten verschillende digitale lesmethoden en nieuwe media uitproberen (Wikiwijs, ActivInspire digibordsoftware, ActivEngage apps, Thinglink enz.) en laat hen worstelen met wat wel of geen mogelijkheden zijn. Een verplicht stageonderdeel is dat studenten op de stageschool lesmateriaal moeten ontwikkelen met dit soort nieuwe lesmethoden. Studenten bevestigen tijdens de audit ''dat er veel met ICT wordt gedaan in de lessen''.
- Nieuwe modules die zijn toegevoegd vanwege maatschappelijke ontwikkelingen en de kennisbasisdekking, zijn 'Taal en Zorg' (zie ook hiervoor onderstaande tabel) en 'Les en Toets' (deze laatste was ten tijde van de audit in ontwikkeling).

Module	Beschrijving
Hoofdfase A Vakdidactiek nieuwe media	Uitgangspunt van de module: 'functioneel en mediawijs gebruik van (sociale) media' ofwel 'lesgeven *met en in* nieuwe media'. Aan het einde van de module kunnen studenten onder andere: ▪ Uitleggen wat mediawijsheid inhoudt en waarom het belangrijk is om als docent mediawijs te zijn; ▪ de mogelijkheden van nieuwe mediale middelen inventariseren, analyseren en hierop reflecteren; ▪ ideeën bedenken om nieuwe media (creatief) in te zetten bij het schoolvak Nederlands en deze ideeën ook uitvoeren; ▪ diverse digitale lesmethodes, apps, websites en tools gebruiken en de verschillen in didactische aanpak toelichten; ▪ ActiveBoard functioneel inzetten in lessen. Met deze module wil de opleiding bij studenten een professionele houding creëren ten opzichte van de invoering van nieuwe media in het onderwijs.
Hoofdfase B Taal en zorg	Een klas bestaat uit individuen, leerlingen die allemaal anders zijn. Rekening houden met en in kunnen spelen op verschillen in een klas eist veel kennis en vaardigheden van de leerkracht, op organisatorisch, interpersoonlijk en zeker ook op vakdidactisch gebied. Er wordt dus van een docent gevraagd verschillen te zien en er rekening mee te houden en activiteiten te ontwerpen waarbij tegemoet wordt gekomen aan deze verschillen tussen leerlingen. De leraar kent en analyseert leerproblemen en kan leerlingen met verschillende leerproblemen helpen en ondersteunen. In de module *Handelingsgericht werken* komen kennis en vaardigheden aan bod die nodig zijn om hieraan vorm te geven. De module *Taal en Zorg* verrijkt *Handelingsgericht werken* met een vakinhoudelijke en vakdidactische analyse. Bij *Taal en Zorg* ligt het accent op de vakinhoudelijke aspecten van het differentiëren in de les. De student kan aan het einde van de module onder meer in een vakles op drie niveau differentiëren, gebaseerd op analyse van toetsing, observaties en resultaten van leerlingen. De student is in staat rekening te houden met verschillen in culturele of maatschappelijke achtergronden, niveaus, leerstijlen, motivatie, werktempo, interesses bij leerlingen en kan hierop inspelen door het anders aanbieden van de stof bij verschillende onderdelen van het vakgebied.

De opleiding besteedt ook aandacht aan 'Nederlands als tweede taal' via het 'Project NT2' in hoofdfase A. Het project bestaat uit a) één inhoudelijke module (over taalbeleid en overkoepelende zaken), b) één vakdidactische module en c) een excursie/stage van drie dagen naar/op scholen in Rotterdam om de studenten op de hoogte te stellen van de NT2-problematiek. Het auditpanel vindt dit goed, maar ziet nog ruimte voor verbetering in het aanreiken van middelen aan studenten om de problemen in dit soort bijzondere praktijksituaties ook concreet aan te pakken. De opleiding is zich hiervan bewust.

Hoewel de opleiding in haar curriculum nog beter kan inspelen op ontwikkelingen als gepersonaliseerd en gedifferentieerd leren en de komst van nieuwe vormen van onderwijs en schoolsoorten als Technasia en Entreprenasia, heeft het auditpanel vastgesteld dat de opleiding wel aandacht besteedt aan beleidsontwikkelingen op dit gebied en aan de bewustwording bij studenten van dit type ontwikkelingen.

Waar de focus voorheen lag op het lesgeven van Nederlands in het voortgezet onderwijs, bereidt de opleiding zich nu goed voor op de invoering van de afstudeerrichting beroepsonderwijs (bo).
Zo heeft er een verdieping plaatsgevonden in de samenwerking met het bo-veld: de opleiding heeft, naast klankbordgroepen uit het avo-veld, nu ook klankbordgroepen uit het bo-veld geïnitieerd. Het auditteam heeft vastgesteld, dat de opleiding daarnaast in haar curriculum aandacht besteedt aan taalonderwijs in het mbo. De opleiding gaat bijvoorbeeld met studenten in de hoofdfase A naar Gilde-opleidingen en naar het Emma College om het onderwijs van het vak Nederlands in vmbo en mbo te observeren. Ook komen er mbo-docenten uit de beroepspraktijk over zaken praten die voor studenten relevant zijn. Vanaf studiejaar 2015-2016 wordt er tevens een vakdidactische lessenserie gewijd aan het mbo.

Instroom
De opleiding zorgt ervoor dat het curriculum Nederlands goed aansluit bij het beginniveau van de instromende studenten. Zie verder het generieke deel van dit rapport.

Personeel
Het team van de tweedegraads lerarenopleiding Nederlands bestaat uit acht docenten, aangevuld met één onderwijskundige. Alle docenten zijn – op één na, maar deze opleider was ten tijde van de audit bezig met zijn masterscriptie – master. Eén opleider start vanaf studiejaar 2015-2016 een promotietraject op het gebied van taalkunde. Het panel heeft vastgesteld, dat nog geen van de opleiders zich geregistreerd heeft bij het VELON-register.

Het auditpanel heeft een betrokken vaksectie ontmoet, waarvan het team een brede spreiding in deskundigheden en ervaring kent (vo, vmbo, mbo, expertise op specifieke terreinen als NT2). Docenten bezoeken congressen en nemen deel aan allerlei cursussen (bijvoorbeeld over dyslexie) en vakspecifieke activiteiten als bijeenkomsten over spelling- en grammaticadidactiek van het APS[19]. Ze kunnen zodoende snel inspelen op actuele ontwikkelingen. Verschillende opleiders zijn daarnaast nauw betrokken (geweest) – bijvoorbeeld door het voorzitterschap in de desbetreffende vakcommissies op zich te nemen – bij het ontwikkelen van de kennisbasis Nederlands, bij de ontwikkeling van de Landelijke KennisToets (LKT) en bij de toets voor Nederlands. Dit heeft ervoor gezorgd dat de invoering van deze landelijke ontwikkelingen gedegen in het programma verankerd zitten en blijven.

Vermeldenswaardig is de vakdidactische kring die de opleiding in studiejaar 2014-2015 is gestart i.s.m. het beroepenveld. Drie keer per jaar komen mensen uit werkveld – collega's van omringende scholen – samen om nieuwe ideeën op te doen, contacten te leggen en eigen kennis uit te breiden. Daarnaast startte de klankbordgroep, waaraan al gerefereerd werd bij standaard 2.

Studenten geven in de tevredenheidsonderzoeken en in de gesprekken tijdens de audit aan dat de (vakdidactische)kwaliteit van de opleiders bij de opleiding Nederlands hoog is. Zij waarderen de docenten verder om hun betrokkenheid bij en hun passie voor het vak Nederlands.

Voorzieningen
De tweedegraads lerarenopleiding Nederlands heeft, naast de al in het generieke deel van dit rapport beschreven voorzieningen, geen andere, vakspecifieke voorzieningen nodig. Zie voor de bevindingen over de voorzieningen het generieke deel van dit rapport.

Weging en oordeel
Het auditpanel is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Nederlands van FLOS een bijzonder praktijkgerichte opleiding is die verzorgd wordt door een zeer betrokken en hoog en breed gekwalificeerd team.

De opleiding is dan ook in staat haar studenten ruime mogelijkheden te bieden hun competenties, kennis en vaardigheden op een hoog niveau te ontwikkelen. Dit wordt zichtbaar in het gedegen en actuele karakter van het curriculum waarin voorts het gebruik van ICT in de didactiek van de opleiding is verweven. De opleiding heeft een goed oog voor de (onderwijs)ontwikkelingen in het veld en daarbuiten.

Zoals in het generieke deel beschreven zijn sterke elementen eveneens de aandacht voor het ontwikkelen van een onderzoekende houding, het werkplekleren en de samenwerking met het werkveld in onder andere de Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL).

In het generieke gedeelte van dit rapport is ook al gememoreerd, dat de opleiding veel aandacht besteedt aan de kwaliteit van de instromende studenten. Bijzonder zijn de activiteiten voor de poort zoals proefstuderen en de projecten 'Leraar je bent het al' en Ranking the Class'.

[19] Algemeen pedagogisch studiecentrum

Met het aanbod van maatwerktrajecten in deeltijd naast een voltijdvariant sluit de opleiding goed aan bij de verschillen tussen de studenten in niveau, vooropleiding en ervaring. De opleiding zorgt met een studeerbaar programma en intensieve begeleiding ervoor, dat de studie optimaal kan verlopen.

De aanwezige voorzieningen zorgen voor een goede ondersteuning bij de studie.

Gelet op de vele hierboven genoemde sterke elementen in het programma en in het docententeam, komt het auditpanel tot het oordeel 'goed'.

39.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

De opleiding Nederlands gebruikt verschillende toetsvormen , al naargelang de aard van de leerdoelen waaraan de studenten worden getoetst. Het auditpanel heeft geconstateerd dat elke toets en elk beoordelingsformulier voor afname en beoordeling aan een collega worden voorgelegd. Dit vindt het panel een goede manier van kwaliteitsborging.

Om zicht te krijgen op de vorderingen van studenten tijdens hun leerproces werkt de opleiding ook met tussentoetsen. Dit gebeurt bij verschillende onderdelen, zoals taalkunde, spelling en woordenschat. Deze toetsen hebben niet alleen een diagnostische functie (formatieve toetsing), ze zorgen er ook voor dat de student weet wat en hoe er getoetst gaat worden en welke normering er toegepast gaat worden. Vooral bij vakken die toepassing als doel hebben, werkt de opleiding met voorbeeldtoetsen, zoals bij proza-analyse en syntaxis. Studenten waarderen deze 'oefentoetsen' zeer, zo blijkt uit de auditgesprekken.

Verder beoordelen de opleiders individuele en groepswerkstukken. Binnen de groepsbeoordeling is er altijd een beoordeling van de individuele bijdrage van de student. In het algemeen hanteren de opleiders beoordelingsformulieren die de student al bij aanvang van de module te zien krijgt. Mede daardoor weet de student van vooraf en tijdens het uitwerken van opdrachten hoe hij of zij beoordeeld gaat worden. Ook vindt vaak tijdens de modules begeleiding plaats, waardoor zowel het proces als het product tijdig bijgestuurd kan worden. Studenten vertelden tijdens de audit dat zij de toetsing en de beoordeling transparant vinden.

Het auditpanel heeft tijdens de audit een selectie van toetsen Nederlands bestudeerd en is daarover positief. Er zaten zowel schriftelijke kennistoetsen bij als toetsen met open vragen. Het panel is tevreden over de kwaliteit/het niveau van de toetsen. Het panel heeft verder voldoende variatie in de toetsvormen aangetroffen. Ook heeft het veel inspirerende (open) vragen gezien. De criteria waarmee beoordeeld werd, waren helder voor het panel. Ook was er veelal een specificatie van de puntentoerekening.

Zie voor de overige bevindingen met betrekking tot het toetsen en beoordelen en voor de weging en het oordeel, het generieke deel van dit rapport.

Weging en Oordeel:
Zie het generieke deel van dit rapport. Er is voor het panel geen aanleiding bij de tweedegraads lerarenopleiding Nederlands af te wijken van het algemene oordeel 'voldoende'.

39.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren
Reeds in het generieke deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Nederlands. Er is dan ook geen reden van het algemeen oordeel af te wijken.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau
Het auditpanel heeft van vier studenten van de tweedegraads lerarenopleiding Nederlands die afstudeerden in 2012-2013, 2013-2014 of 2014-2015 de eindwerken bestudeerd. Van drie afgestudeerden uit de voltijdvariant bestudeerde het auditpanel het afstudeerpraktijkonderzoek (APO's) en van één van deze studenten tevens het volledige assessmentportfolio. Van één afgestudeerde uit de deeltijdvariant bestudeerde het panel eveneens het volledige assessmentportfolio.

Het auditpanel is van oordeel, dat de studenten in deze eindwerken aantonen dat zij het niveau hebben bereikt dat van een startbekwaam tweedegraads leraar Nederlands mag worden verwacht.

In de verslagen van de APO's hebben de studenten aangetoond dat zij op basis van een probleemstelling van de stageschool een duidelijke onderzoeksvraag kunnen formuleren, die zij vervolgens met behulp van verschillende methoden naar behoren onderzoeken. In elk afstudeeronderzoek staat in principe een vakdidactische verlegenheidssituatie centraal. Soms, zo meldt de opleiding, zit er enig licht tussen haar doelstelling en die van de stageschool, maar in de begeleiding lukt het altijd wel om daar evenwicht in aan te brengen.

We geven hieronder enkele bevindingen van het panel weer m.b.t. individuele werkstukken.
- Theoretisch is het onderzoek wat mager, maar in de analyse van de data en de methodische aanpak laat deze student goed zien, dat ze weet hoe ze een dergelijk praktijkonderzoek moet aanpakken. In de zelfgemaakte lessenserie zit ruimte voor verbetering. De beoordeling (cijfer 6) is op zijn plaats.
- De student geeft een goede verantwoording van de aanpak, een heldere analyse van de data en een duidelijke conclusie van het onderzoek. Vooral in het gebruik van de achtergrondliteratuur in het onderzoek munt deze student uit (cijfer 7).
- Zinvol onderzoek dat leidt tot zinvolle resultaten en conclusies. Het literatuuronderzoek is ruim voldoende, de opzet van het praktijkonderzoek is goed. Student laat originaliteit en creativiteit zien en kan goed reflecteren (cijfer 8).

Het auditpanel beoordeelt de gekozen onderzoeksonderwerpen als relevant voor het vak Nederlands. Het panel kwam tot een vergelijkbare beoordeling (6, 7 respectievelijk 8) van de APO's als de examinatoren van de lerarenopleiding Nederlands.

De portfolio's met de bewijsmaterialen voor de verschillende competenties op basis waarvan de studenten hun competentie-examen hebben afgelegd, zagen er gestructureerd uit. Uit de geleverde bewijsmaterialen blijkt, dat de studenten de beoogde competentie(s) op het gewenste niveau beheersen. De studenten laten zien dat ze goed kunnen reflecteren.

Het auditteam is van oordeel, dat de APO's nog aan sterkte kunnen winnen, als ze worden ingebed in een groter verband. Daarvoor is het belangrijk dat de FLOS samen met de scholen in het werkveld komt tot een integratie en verdieping van de volgende drie ingrediënten:

- voor de studenten is het van belang dat het uitvoeren van praktijkonderzoek gericht is op het ontwikkelen van een leerstrategie die zij in hun latere onderwijspraktijk kunnen inzetten en verder kunnen verdiepen;
- voor de docenten van FLOS en de leraren op de scholen is (verdere) professionalisering in het zelf doen van onderzoek en het begeleiden van studenten bij hun onderzoek van belang. Daar is men in Academische Opleidingsschool Limburg (AOSL)–verband al mee bezig, maar dat proces is nog niet overal afgerond;
- voor de schoolontwikkeling is het van belang dat de scholen bij hen passende onderzoeksthema's bepalen, waarbinnen de student de gelegenheid krijgt zijn eigen (verlegenheids)vraag te onderzoeken.

Als FLOS en de scholen in AOSL-verband dit goed doen, kan dit een positieve invloed hebben op het niveau van de APO's van de studenten.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken hebben aangetoond, dat zij het vereiste bachelorniveau hebben bereikt en dat zij beschikken over de competenties van een startbekwaam tweedegraads leraar Nederlands. Daarnaast hebben alle studenten de landelijke kennisbasistoets met minimaal een voldoende afgesloten.

Het auditpanel heeft alle eindwerken met ten minste een voldoende beoordeeld. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven daarnaast, dat het niveau van de afgestudeerden van FLOS aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren.

Met in achtneming van de hierboven genoemde ontwikkelingspunten, acht het auditteam een oordeel 'voldoende' voor deze standaard zeker op zijn plaats.

40. ALGEMEEN EINDOORDEEL NEDERLANDS

Het auditpanel heeft een betrokken vaksectie gesproken met een brede onderwijsachtergrond. Het is een vaksectie die de ontwikkeling van Nederlands als vak koppelt aan de ontwikkelingen in de wereld om hen heen en de onderwijsontwikkelingen in het veld. De opleiding werkt, op een doordachte manier aan de invoering van de afstudeerrichting beroepsonderwijs, onder meer door klankbordgroepen uit het bo-veld te installeren en door met studenten de mbo-scholen te bezoeken.

De enthousiaste en breed en hoog gekwalificeerde docenten zorgen ervoor dat het afnemende werkveld (in de regio) kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren Nederlands voor scholen in het voortgezet of middelbaar beroepsonderwijs. Het bijzonder praktijkgerichte programma met een meesterschapsdeel en het vakmanschapsdeel en de focus van FLOS op het opleiden van zeer goede leraren, zijn hierbij belangrijke elementen. Het panel wil hier nogmaals refereren aan:

- de goede manier waarop de opleiding Nederlands ICT-ontwikkelingen toepast in haar eigen lesmethodes en het leren van studenten;
- de wijze waarop docenten zelf activerende werkvormen uittesten ter voorbereiding op de beroepssituatie van hun studenten ('teach as you preach');
- de aandacht die opleiders besteden aan een goede taalvaardigheid van de studenten.

Het auditpanel beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'goed'. Het auditpanel beoordeelt standaard 3 en 4 met betrekking tot het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van FLOS met een 'voldoende'.

Het auditpanel beoordeelt standaard 2 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen voor de tweedegraadslerarenopleiding Nederlands met een 'goed'

Omdat het auditpanel het toetsen en beoordelen en het gerealiseerde niveau met een 'voldoende' beoordeelde, komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de tweedegraads lerarenopleiding Nederlands van FLOS.

41. AANBEVELINGEN NEDERLANDS

- Het auditpanel beveelt de opleiding aan studenten voldoende middelen aan te reiken om in hun latere beroepssituatie om te gaan met de NT2 problematiek. Uit de auditgesprekken kwam naar voren, dat het tot nu toe in het programma vooral gaat om bewustwording en oriëntatie. Studenten kunnen meer getraind worden op dit punt (denk aan vraagstukken als: "Hoe moet je een tekst lezen, als je een taalachterstand hebt?")

- De opleiding Nederlands kan zich nog beter bezinnen op de vraag hoe zij haar studenten kan voorbereiden op de komst van nieuwe vormen van onderwijs en schoolsoorten en op ontwikkelingen als gepersonaliseerd en gedifferentieerd leren.

- Een lerarenopleiding die excellent wil zijn, zal zich moeten inspannen om het aantal gepromoveerde opleiders te vergroten. Hoewel het panel praktijkervaring van groot belang vindt voor een goede opleider, is het naar de mening van het panel wenselijk om zoveel mogelijk te streven naar instituutsopleiders die niet alleen voldoende praktijkervaring hebben opgedaan, maar ook stevige onderzoekservaring hebben opgedaan. De animo bij de opleiders om te promoveren of om zich aan te melden bij het VELON-register is gering. De opleiding staat voor de opgave om de belangstelling voor promoveren en voor registratie bij VELON serieus te stimuleren (zie ook het generieke deel van dit rapport).

- Met de invoering van de afstudeerrichting beroepsonderwijs (bo), is het van belang dat de opleiding in haar curriculum ook expliciet aandacht gaat besteden aan het onderwijs van het Nederlands in het mbo.

- Het panel beveelt ten slotte aan om de voortrekkersrol die de opleiding Nederlands van FLOS heeft (bijvoorbeeld in diverse landelijke vakcommissies, maar ook in een aantal regionale samenwerkingsverbanden) expliciet te maken.

42. SCORETABEL NEDERLANDS

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen hbo-bacheloropleiding tot leraar vo 2e graad Nederlands voltijd/ deeltijd	
Standaard	**Oordeel**
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	V
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	V
Algemeen eindoordeel	**V**

BIJLAGE I Opleidingsspecifieke eindkwalificaties

1 Interpersoonlijk competent

De leraar voortgezet onderwijs en bve moet ervoor zorgen dat er in de groepen waarmee hij werkt, een prettig leef- en werkklimaat heerst. Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar voortgezet onderwijs en bve en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken moet de leraar interpersoonlijk competent zijn.
Een leraar die interpersoonlijk competent is, geeft op een goede manier leiding. Zo'n leraar schept een vriendelijke en coöperatieve sfeer en brengt een open communicatie tot stand. Zo'n leraar bevordert de zelfstandigheid van de leerlingen/deelnemers en zoekt in zijn interactie met leerlingen/deelnemers een goede balans tussen

- leiden en begeleiden;
- sturen en volgen;
- confronteren en verzoenen;
- corrigeren en stimuleren.

2 Pedagogisch competent

De leraar voortgezet onderwijs en bve moet de leerlingen/deelnemers helpen een zelfstandig en verantwoordelijk persoon te worden die onder andere een goed beeld heeft van zijn ambities en mogelijkheden. Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar voortgezet onderwijs en bve en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken moet de leraar pedagogisch competent zijn.
Een leraar voortgezet onderwijs en bve die pedagogisch competent is, biedt de leerlingen/deelnemers in een veilige leer- en werkomgeving houvast en structuur bij de keuzes die zij moeten maken en hij bevordert dat zij zich verder kunnen ontwikkelen. Zo'n leraar zorgt ervoor

- dat de leerlingen/deelnemers weten dat ze erbij horen, welkom zijn en gewaardeerd worden;
- op een respectvolle manier met elkaar omgaan en uitgedaagd worden om verantwoordelijkheid voor elkaar te nemen;
- initiatieven kunnen nemen en zelfstandig kunnen werken;
- hun affiniteiten en ambities leren ontdekken en op basis hiervan keuzes kunnen maken met betrekking tot hun studie en loopbaan.

3 Vakinhoudelijk & didactisch competent

De leraar voortgezet onderwijs en bve moet de leerlingen/deelnemers helpen zich de leerinhouden van een bepaald vak of beroep eigen te maken en vertrouwd te raken met de manier waarop die in het dagelijkse leven en in het werk gebruikt worden. Ook helpt hij de leerlingen/deelnemers zicht te krijgen op wat zij in de samenleving en in de wereld van het werken kunnen verwachten.
Dit is de verantwoordelijkheid van de leraar voortgezet onderwijs en bve en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken, moet hij vak- of beroepsinhoudelijk en didactisch competent zijn.
Een leraar die vak- of beroepsinhoudelijk en didactisch competent is, creëert een krachtige leeromgeving, onder andere door het leren in verband te brengen met realistische en voor de leerlingen/deelnemers relevante toepassingen van kennis in beroep en maatschappij. Zo’n leraar

- stemt de leerinhouden en ook zijn doen en laten af op de leerlingen/deelnemers en houdt rekening met individuele verschillen;
- bepaalt met de leerling diens (individuele) leertraject, met bijvoorbeeld mogelijkheden voor leren in en buiten school en leren in de context van de beroepsuitoefening;
- motiveert de leerlingen/deelnemers voor hun leer- en werktaken, daagt hen uit om er het beste van te maken en helpt hen om ze met succes af te ronden;
- leert de leerlingen/deelnemers leren en werken, ook van en met elkaar, om daarmee onder andere hun zelfstandigheid te bevorderen.

4 Organisatorisch competent

De leraar voortgezet onderwijs en bve draagt zorg voor organisatorische zaken die samenhangen met zijn onderwijs en het leerproces van de leerlingen/deelnemers in de school en op de leerwerkplek.
Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar voortgezet onderwijs en bve en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken, moet de leraar organisatorisch competent zijn.
De leraar voortgezet onderwijs en bve die organisatorisch competent is, zorgt ervoor dat de leerlingen/deelnemers een ordelijke en taakgerichte omgeving treffen. Waar het leren zich op verschillende plaatsen afspeelt (bijvoorbeeld op verschillende plaatsen in de school, stages, leerbedrijf, buitenschoolse projecten) zorgt de leraar (eventueel in samenspraak met andere begeleiders) voor afstemming tussen die verschillende plaatsen. Zo'n leraar zorgt er dus voor dat de leerlingen/deelnemers:

- weten waar ze aan toe zijn en welke ruimte ze hebben voor eigen initiatief;
- weten wat ze moeten (of kunnen) doen, hoe en met welk doel ze dat moeten (of kunnen) doen.

5 Competent in het samenwerken met collega's

De leraar voortgezet onderwijs en bve moet ervoor zorgen dat zijn werk en dat van zijn collega's in de school goed op elkaar zijn afgestemd. Hij moet ook bijdragen aan het goed functioneren van de schoolorganisatie.
Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar voortgezet onderwijs en bve en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken, moet hij competent zijn in het samenwerken met collega's (binnen de school).
Een leraar die competent is in het samenwerken met zijn collega's, levert zijn bijdrage aan een goed pedagogisch en didactisch klimaat op zijn school, aan goede onderlinge samenwerking en aan een goede schoolorganisatie. Dat wil zeggen dat zo'n leraar

- goed met collega's communiceert en samenwerkt;
- een constructieve bijdrage levert aan vergaderingen en andere vormen van schooloverleg en aan de werkzaamheden die moeten worden uitgevoerd om de school goed te laten functioneren;
- een bijdrage levert aan de ontwikkeling en verbetering van zijn school.

6 Competent in het samenwerken met de omgeving

De leraar voortgezet onderwijs en bve moet contacten onderhouden de ouders of verzorgers van de leerlingen/deelnemers en met collega's van (leer)bedrijven en instellingen waar zijn school voor het onderwijs en de leerlingen/deelnemerszorg mee samenwerkt. Hij moet er ook voor zorgen dat zijn professionele handelen en dat van anderen buiten de school goed op elkaar afgestemd zijn. Bovendien moet hij eraan meewerken dat de samenwerking van zijn school met die bedrijven en instellingen goed verloopt.
Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar voortgezet onderwijs en bve en om de verantwoordelijkheid waar te kunnen maken, moet de leraar competent zijn in het samenwerken met de omgeving van de school.
Een leraar die competent is in het samenwerken met de omgeving zorgt voor een goede communicatie en afstemming met ouders of verzorgers van de leerlingen/deelnemers. Hij zorgt in overleg met de leerling voor een goede communicatie en afstemming tussen school, leerling en bedrijven of instellingen waar de leerling (in het kader van zijn opleiding) mee te maken heeft. Hij maakt doeltreffend gebruik van het professionele netwerk van de school als het gaat om de opleiding van de leerling of de zorg voor de leerling. Hij gaat verantwoordelijk en zorgvuldig om met de contacten die hij namens de school onderhoudt met de omgeving van de school.

7 Competent in reflectie en ontwikkeling

De leraar voortgezet onderwijs en bve moet zich voortdurend verder ontwikkelen en professionaliseren. Dat is zijn verantwoordelijkheid en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken, moet hij competent zijn in reflectie en ontwikkeling.

Een leraar die competent is in reflectie en ontwikkeling, denkt regelmatig na over zijn beroepsopvattingen en zijn professionele bekwaamheid. Zo'n leraar streeft ernaar zijn beroepsuitoefening bij de tijd te houden en te verbeteren. Zo'n leraar

- weet goed wat hij belangrijk vindt in zijn leraarschap en van welke waarden, normen en onderwijskundige opvattingen hij uitgaat;
- heeft een goed beeld van zijn eigen competenties, zijn sterke en zwakke kanten;
- werkt op een planmatige manier aan zijn verdere ontwikkeling;
- stemt zijn eigen ontwikkeling af op het beleid van zijn school en benut de kansen die de school biedt om zich verder te ontwikkelen.

BIJLAGE II Schematisch overzicht opleidingsprogramma + Curriculumoverzicht Instituutsbreed Onderwijs 2014-2015

Tabel 1 Opleidingsschema tot en met cohort 2012/2013 - zonder afstudeerrichtingen

Fase Inhoud	Prope-deuse	Hoofd-fase A	Hoofd-fase B	Minor	Afstudeer-fase	Totaal
Vakspecifiek deel Vakinhoud en vakdidactiek	40	40	31			**111**
Generieke deel met name Onderwijskunde, SLB, ICT	10	8	14		4	**36**
Generieke deel Beroepsproducten	3	2*)	2		10	**17**
Generieke deel Werkplekleren (stage)	7	10	12	30	15	**44**
Minor						**30**
Toetsing			LKT 1 ec		CE 1 ec	**2**
Totaal	**60**	**60**	**60**	**30**	**30**	**240**

*) Deze studiepunten worden bij vakdidactiek toegekend.
**) Deze toetsen beoordelen integraal de vakspecifieke kennisbasis (LKT) en beheersing van de beroepscompetenties (CE) en daarom zijn er studiepunten aan toegekend. De toetsing wordt bij standaard 3 toegelicht.

Tabel 2 Opleidingsschema voor cohort 2013/2014 en later - met afstudeerrichtingen

Fase Inhoud	Prope-deuse	Hoofd-fase A	Hoofd-fase B	Afstudeer-fase	Totaal
Vakspecifiek deel Vakinhoud en vakdidactiek	40	40	30	18 avo of bo	**128**
Generieke deel met name Onderwijskunde, SLB, ICT	10	7	11	16 innovatie thema's	**44**
Generieke deel Beroepsproducten	3	3	6	10	**22**
Generieke deel Werkplekleren (stage)	7	10	12	15	**44**
Toetsing			LKT 1 ec	CE 1 ec	**2**
Totaal	**60**	**60**	**60**	**60**	**240**

Sluiten Ctrl+F4 | Standaardopmaak

				STP totaal 128							STP totaal 128
	VOLTIJD						(Studentnaam) (Docentnaam + !Datum!) DEELTIJD				
P						P					
	8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1			8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1
	8XV1OLO	PD Orient Leren Ond	56	2						
	8XV1BVLA	PD Basisv Lesgeven A	56	2						
	8XV1BVLB	PD Basisv Lesgeven B	56	2						
	8XV1IPP	IP Propedeuse	84	3						
	8XV1PRP	Project Propedeuse	56	2			8XD1OLO	PDT Orient Leren Ond	112	4
	8XV1STP0	Stage Propedeuse	168	6			8XD1AP	Algemeen Propedeuse	252	9
	8XV1SLB1	SLB_Assessm.	56	2	19	19	8XD1SPA0	Stage P_Assessment	168	6
HFA						HFA				
	8XV2ADKM	PD Did Klas man	56	2						
	8XV2AOPO	PD Opvoed en Ontwikk	56	2						
	8XV2ALBV	LBV	56	2						
	8XV2APHFA	Project Hoofdfase A	56	2						
	8XV2ASLB2	SLB 2	56	2			8XD2ADKM	PDT Did Klas man	224	8
	8XV2ASHFA	Stage Hoofdfase A	280	10	20	20	8XD2AAHFA	Algemeen Hoofdfase A	336	12
HFB						HFB				
	SLB3	SLB 3 (voor rooster)								
	8XV2BOSB	IB Ondstelsel Berond	56	2						
	8XV2BLGS	IB Leer Gedragstoor	56	2						
	8XV2BDET	IB Dyslexie en TVO	56	2						
	8XV2BHGW	IB Handel.ger.werken	56	2						
	8XV2BCOL	IB Coöperatief Leren	56	2						
	8XV2BONK	IB Onderz Kenniskr	112	4			8XD2BLBM	PDT Leerlbeg Mentor	112	4
	8XV2BVDL	VD Lessenserie	56	2			8XD2BLGS	PDT Leer Gedragstoor	112	4
	8XV2BSHFB	Stage HF B_Assessm.	336	12	28	28	8XD2BAHFB0	Algemeen Hoofdfase B	560	20
AF						AF				
nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10		nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10
nw	8XV3LBM0	PD Leerlbeg Mentor	56	2						
	8XV3POI	PD Prof Ontw Innov	56	2						
	8XV3SAFA	Stage Afstud.fase A	224	8			8XD3STHV	Stage Havo/Vwo	252	9
nw	8XV3SAFB0	Stage Afstud.fase B	196	7			8XD3STVM	Stage (V)mbo	252	9
nw	8XV3CE	CompetentieExamen	28	1	20	20	8XD3ASS	PDT Assessment	56	2
MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30		MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30

Schematisch overzicht opleidingsprogramma Aardrijkskunde

Sluiten Ctrl+F4 | Standaardopmaak

	VOLTIJD			STP totaal 240			DEELTIJD (Studentnaam) (Docentnaam + !Datum!)			STP totaal 240
P	8AV1BVG	Bevolkingsgeografie	56	2		P	8AV1BVG	Bevolkingsgeografie	56	2
	8AV1ECG1	Econ. Geografie 1	84	3			8AV1ECG1	Econ. Geografie 1	84	3
	8AV1ECG2	Econ. Geografie 2	56	2						
	8AV1GEG1	Geol en Geomorf. 1	84	3			8AV1GEG1	Geol en Geomorf. 1	84	3
	8AV1GEG2	Geol en Geomorf. 2	84	3			8AV1GEG2	Geol en Geomorf. 2	84	3
	8AV1ORV1	ORVA 1	84	3			8AV1ORV1	ORVA 1	84	3
	8AV1ORV2	ORVA 2	84	3			8AV1ORV2	ORVA 2	84	3
	8AV1SPL1	Geog StadenPlattel 1	84	3			8AV2NLA	Nederlands Landschap	112	4
	8AV1SPL2	Geog StadenPlattel 2	56	2						
	8AV1WEK	Weer en Klimaat	112	4			8AV1VGEG	VD Geolog en Geomorf	56	2
	8AV1SMM	Samenw. MenM + VD	112	4			8AV1VGD1	VD Geog Denk Reden 1	56	2
	8AV1VGEG	VD Geolog en Geomorf	56	2			8AV2VGD2	VD Geog Denk Reden 2	56	2
	8AV1VBVL	VD Basisv Lesgeven	56	2			8AV2VGD31	VD Geog Denk Reden 3	140	5
	8AV1VSPV	VD SP vak	56	2						
	8AV1VGD1	VD Geog Denk Reden 1	56	2			8AV1VBVL	VD Basisv Lesgeven	56	2
							8AV1VSPV	VD SP vak	56	2
							8AV2AVOT	VD Oriënt. Theorie	112	4
						40				
	8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1			8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1
	8XV1OLO	PD Orient Leren Ond	56	2						
	8XV1BVLA	PD Basisv Lesgeven A	56	2						
	8XV1BVLB	PD Basisv Lesgeven B	56	2						
	8XV1IPP	IP Propedeuse	84	3						
	8XV1PRP	Project Propedeuse	56	2			8XD1OLO	PDT Orient Leren Ond	112	4
	8XV1STP0	Stage Propedeuse	168	6			8XD1AP	Algemeen Propedeuse	252	9
	8XV1SLB1	SLB_Assessm.	56	2	19	19	8XD1SPA0	Stage P_Assessment	168	6
HFA						HFA				
	8AV2BNE	Beeld NL - EU	112	4			8AV2BNE	Beeld NL - EU	112	4
	8AV2BWA	Bodem en Water	168	6			8AV2BWA	Bodem en Water	168	6
							8AV1SPL1	Geog StadenPlattel 1	84	3
	8AV2EUC	Europa Cursus	56	2			8AV1SPL2	Geog StadenPlattel 2	56	2
	8AV2EUV	Europa Veldwerk	56	2			8AV2EUC	Europa Cursus	56	2
	8AV2HER	Herstructurering	168	6			8AV2EUV	Europa Veldwerk	56	2
	8AV2NLA	Nederlands Landschap	112	4			8AV2HER	Herstructurering	168	6
	8AV2OEB	Overheid en Bestuur	112	4			8AV2OEB	Overheid en Bestuur	112	4
							8AV2MEM	Mobiliteit en Migr.	140	5
	8AV2VGD2	VD Geog Denk Reden 2	56	2			8AV1WEK	Weer en Klimaat	112	4
	8AV2AVDKM	VD Did Klas man	56	2						
	8AV2AVOT	VD Oriënt. Theorie	112	4			8AV2AVDKM	VD Did Klas man	56	2
	8AV2AVICT	VD Vakgerichte ICT	56	2						
	8AV2AVBO	VD Buitensch. Ond.	56	2						
						40				
	8XV2ADKM	PD Did Klas man	56	2						
	8XV2AOPO	PD Opvoed en Ontwikk	56	2						
	8XV2ALBV	LBV	56	2						
	8XV2APHFA	Project Hoofdfase A	56	2						
	8XV2ASLB2	SLB 2	56	2			8XD2ADKM	PDT Did Klas man	224	8
	8XV2ASHFA	Stage Hoofdfase A	280	10	20	20	8XD2AAHFA	Algemeen Hoofdfase A	336	12
HFB						HFB				
	8AV2BNLW	Beeld NL - Wereld	140	5			8AV2BNLW	Beeld NL - Wereld	140	5
	8AV2MAR	Veldwerk Marokko	84	3			8AV2MAR	Veldwerk Marokko	84	3
	8AV2MILA	Milieuaspecten	168	6			8AV2MILA	Milieuaspecten	168	6
	8AV2MIR	Mond. Internat. Rel.	140	5			8AV2MIR	Mond. Internat. Rel.	140	5
	8AV2MEM	Mobiliteit en Migr.	140	5			8AV1ECG2	Econ. Geografie 2	56	2
	8AV2TER	Toerisme en Recr.	56	2			8AV2TER	Toerisme en Recr.	56	2
	8AV2VGD31	VD Geog Denk Reden 3	140	5			8AV1SMM	Samenw. MenM + VD	112	4
	8AV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1			8AV2AVBO	VD Buitensch. Ond.	56	2
							8AV2AVICT	VD Vakgerichte ICT	56	2
							8AV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1
	SLB3	SLB 3 (voor rooster)				32				
	8XV2BOSB	IB Ondstelsel Berond	56	2						
	8XV2BLGS	IB Leer Gedragstoor	56	2						
	8XV2BDET	IB Dyslexie en TVO	56	2						
	8XV2BHGW	IB Handel.ger.werken	56	2						
	8XV2BCOL	IB Coöperatief Leren	56	2						
	8XV2BONK	IB Onderz Kenniskr	112	4			8XD2BLBM	PDT Leerlbeg Mentor	112	4
	8XV2BVDL	VD Lessenserie	56	2			8XD2BLGS	PDT Leer Gedragstoor	112	4
	8XV2BSHFB	Stage HF B_Assessm.	336	12	28	28	8XD2BAHFB0	Algemeen Hoofdfase B	560	20
AF						AF				
nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10		nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10
nw	8XV3LBM0	PD Leerlbeg Mentor	56	2						
	8XV3POI	PD Prof Ontw Innov	56	2						
	8XV3SAFA	Stage Afstud.fase A	224	8			8XD3STHV	Stage Havo/Vwo	252	9
nw	8XV3SAFB0	Stage Afstud.fase B	196	7			8XD3STVM	Stage (V)mbo	252	9
nw	8XV3CE	CompetentieExamen	28	1	20	20	8XD3ASS	PDT Assessment	56	2
MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30		MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30

Schematisch overzicht opleidingsprogramma Economie

Curriculumoverzicht Economie 2014								xbw (Docentnaam + !Datum!) DEELTIJD			STP totaal 240
							P	8EV1IAE1	Inl. Alg. Economie 1	56	2
								8EV1IAE2	Inl. Alg. Economie 2	56	2
								8EV1IAE3	Inl. Alg. Economie 3	56	2
								8EV1IBA1	Inl. Bedrijfsadmin.1	56	2
								8EV1IBA2	Inl. Bedrijfsadmin.2	56	2
								8EV1IBA3	Inl. Bedrijfsadmin.3	56	2
								8EV1IBE1	Inl. Bedr.econ. 1+VD	84	3
								8EV1IBE2	Inl. Bedrijfsecon. 2	56	2
								8EV1IBE3	Inl. Bedrijfsecon. 3	56	2
								8EV1CAL1	Calculatie 1	56	2
								8EV1CAL2	Calculatie 2	56	2
								8EV1ISTA	Inleiding Statistiek	56	2
								8EV1ISE	Inl. Stat en Excel	56	2
								8EV1IRE	Inleiding Recht	56	2
								8EV1SMM	Samenw. MenM + VD	112	4
								8EV1VBVL	VD Basisv Lesgeven	56	2
								8EV1VSP1	VD SP Vak 1	56	2
								8EV1VSP2	VD SP Vak 2	56	2
							40	8EV1VIP	VD IP	28	1
Voltijd:	8XV1OLO	PD Orient Leren Ond	56	2							
	8XV1BVLA	PD Basisv Lesgeven A	56	2							
	8XV1BVLB	PD Basisv Lesgeven B	56	2				8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1
	8XV1IPP	IP Propedeuse	84	3				Deeltijd:			
	8XV1PRP	Project Propedeuse	56	2				8XD1OLO	PDT Orient Leren Ond	112	4
	8XV1STP0	Stage Propedeuse	168	6				8XD1AP	Algemeen Propedeuse	252	9
	8XV1SLB1	SLB_Assessm.	56	2	19	19		8XD1SPA0	Stage P_Assessment	168	6
							HFA				
					Alt15			8EV2ASZ	Arbeid en Soc Zekerh	56	2
					Alt15			8EV2FAC	Financial Accounting	84	3
					Alt15			8EV2COB	Computerboekhouden	56	2
					Alt15			8EV2ETEN	Economie Toen en Nu	84	3
					Alt15			8EV2EUC	Europa Cursus	56	2
					Alt15			8EV2GEB	Geld en Banken	56	2
					Alt15			8EV2MAE	Macro-economie	112	4
					Alt15			8EV2MAN	Management-account.	84	3
					Alt15			8EV2MAR	Marketing	84	3
					Alt15			8EV2OK	Organisatiekunde	56	2
					Alt15			8EV2OEB	Overheid en Bestuur	112	4
								8EV2AVDKM	VD Did Klas man	56	2
								8EV2AVOT	VD Oriënt. Theorie	112	4
								8EV2AVIC	VD Vakgerichte ICT	56	2
								8EV2AVHP	VD Project HF A	56	2
Voltijd:	8XV2ADKM	PD Did Klas man	56	2			40				
	8XV2AOPO	PD Opvoed en Ontwikk	56	2				Deeltijd:			
	8XV2ALBV	LBV	56	2							
	8XV2APHFA	Project Hoofdfase A	56	2							
	8XV2ASLB2	SLB 2	56	2				8XD2ADKM	PDT Did Klas man	224	8
	8XV2ASHFA	Stage Hoofdfase A	280	10	20	20		8XD2AAHFA	Algemeen Hoofdfase A	336	12
							HFB				
					Alt14		nw	8EV2BA20	Bedrijfsadmin. 2	56	2
					Alt14			8EV2BA3	Bedrijfsadmin. 3	112	4
					Alt14			8EV2BR	Belastingrecht	56	2
					Alt14			8EV2IEB	Internat Econ Betrek	84	3
					Alt14			8EV2MIE	Micro-economie	112	4
					Alt14			8EV2JON0	Jong Ondernemen	168	6
					Alt14			8EV2OR	Ondernemingsrecht	56	2
					Alt14			8EV2VST	Voortgez. Statistiek	56	2
					Alt14			8EV2LOG	Logistiek	56	2
					Alt14		nw	8EV2OVF	Overheidsfinanciën	56	2
								8EV2VDLX	VD Lessenserie extra	56	2
								8EV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1
Voltijd:	8XV2BOSB	IB Ondstelsel Berond	56	2							
	8XV2BLGS	IB Leer Gedragstoor	56	2							
	8XV2BDET	IB Dyslexie en TVO	56	2			32				
	8XV2BHGW	IB Handel.ger.werken	56	2				Deeltijd:			
	8XV2BCOL	IB Coöperatief Leren	56	2							
	8XV2BONK	IB Onderz Kenniskr	112	4				8XD2BLBM	PDT Leerlbeg Mentor	112	4
	8XV2BVDL	VD Lessenserie	56	2				8XD2BLGS	PDT Leer Gedragstoor	112	4
	8XV2BSHFB	Stage HF B_Assessm.	336	12	28	28		8XD2BAHFB0	Algemeen Hoofdfase B	560	20
	SLB3	SLB 3 (voor rooster)					AF				
							nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10
Voltijd:											
nw	8XV3LBM0	PD Leerlbeg Mentor	56	2				Deeltijd:			
	8XV3POI	PD Prof Ontw Innov	56	2							
	8XV3SAFA	Stage Afstud.fase A	224	8				8XD3STHV	Stage Havo/Vwo	252	9
nw	8XV3SAFB0	Stage Afstud.fase B	196	7				8XD3STVM	Stage (V)mbo	252	9
nw	8XV3CE	CompetentieExamen	28	1	20	20		8XD3ASS	PDT Assessment	56	2
							MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30

Schematisch overzicht opleidingsprogramma Wiskunde

Sluiten Ctrl+F4 | Standaardopmaak

	VOLTIJD			STP totaal 240			DEELTIJD (Studentnaam) (Docentnaam + !Datum!)			STP totaal 240
P	8WV1AGG	AfstandenGrenzenGeb	56	2		P	8WV1AGG	AfstandenGrenzenGeb	56	2
	8WV1AN1A	Analyse 1A/CAS	84	3			8WD1AN1A	Analyse 1A	56	2
	8WV1AN1B	Analyse 1B	84	3			8WV1AN1B	Analyse 1B	84	3
	8WV1AN1C	Analyse 1C	84	3			8WV1AN1C	Analyse 1C	84	3
	8WV1AN1D	Analyse 1D	84	3			8WV1AN1D	Analyse 1D	84	3
	8WV1MAT	Matrices	56	2			8WV1MAT	Matrices	56	2
nw	8WV1PL1A0	Planimetrie 1A/Geog.	56	2			8WD1PL1A	Planimetrie 1A	56	2
	8WV1PL1B	Planimetrie 1B	56	2			8WV1PL1B	Planimetrie 1B	56	2
	8WV1RMK	Ruimtemeetkunde	84	3			8WV1RMK	Ruimtemeetkunde	84	3
	8WV1ST1A	Statistiek 1A	56	2			8WV1ST1A	Statistiek 1A	56	2
	8WV1ST1B	Statistiek 1B	56	2			8WV1ST1B	Statistiek 1B	56	2
	8WV1PO	Probleemoplossen	56	2			8WV1PO	Probleemoplossen	56	2
							8WD1CAS	CAS	56	2
							8WD1CAB	Cabri	56	2
	8WV1VD1A	Vakdidactiek 1A	56	2			8WD1VD10	Vakdidactiek 1	224	8
	8WV1VD1B	Vakdidactiek 1B	112	4						
	8WV1VD1C0	Vakdidactiek 1C	84	3						
	8WV1VD1D	Vakdidactiek 1D	56	2						
40						40				
	8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1			8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1
	8XV1OLO	PD Orient Leren Ond	56	2						
	8XV1BVLA	PD Basisv Lesgeven A	56	2						
	8XV1BVLB	PD Basisv Lesgeven B	56	2						
	8XV1IPP	IP Propedeuse	84	3						
	8XV1PRP	Project Propedeuse	56	2			8XD1OLO	PDT Orient Leren Ond	112	4
	8XV1STP0	Stage Propedeuse	168	6			8XD1AP	Algemeen Propedeuse	252	9
	8XV1SLB1	SLB_Assessm.	56	2	19	19	8XD1SPA0	Stage P_Assessment	168	6
HFA						HFA				
	8WV2AMTK	Analytische Meetk.	84	3			8WV2AMTK	Analytische Meetk.	84	3
	8WV2BESL	Besliskunde	56	2			8WV2BESL	Besliskunde	56	2
	8WV2GRAF	Grafentheorie	84	3			8WV2GRAF	Grafentheorie	84	3
	8WV2LALG	Lineaire Algebra	84	3			8WV2LALG	Lineaire Algebra	84	3
	8WV2LPR	LinProg/Wisk.mod.	56	2			8WV2LPR	LinProg/Wisk.mod.	56	2
	8WV2PMTK	Perspect. Meetk.	84	3			8WV2PMTK	Perspect. Meetk.	84	3
	8WV2RENR	Rijen en Reeksen	84	3			8WV2RENR	Rijen en Reeksen	84	3
	8WV2STA2	Statistiek 2	84	3			8WV2STA2	Statistiek 2	84	3
	8WV2STA3	Statistiek 3	84	3			8WV2STA3	Statistiek 3	84	3
	8WV2ACORR	Correlatie en Regres	28	1			8WV2ACORR	Correlatie en Regres	28	1
	8WV2ACWO	Comp. in Wiskond	56	2			8WV2ACWO	Comp. in Wiskond	56	2
	8WV2ADIFI	Differentiëren/Integ	84	3			8WV2ADIFI	Differentiëren/Integ	84	3
	8WV2AVMK	Vectormeetkunde	84	3			8WV2AVMK	Vectormeetkunde	84	3
	8WV2AVD2A	Vakdidactiek 2A	112	4			8WD2AVD2	Vakdidactiek 2	168	6
	8WV2AVD2B	Vakdidactiek 2B	56	2						
						40				
40					6	6				
	8XV2ADKM	PD Did Klas man	56	2						
	8XV2AOPO	PD Opvoed en Ontwikk	56	2						
	8XV2ALBV	LBV	56	2						
	8XV2APHFA	Project Hoofdfase A	56	2						
	8XV2ASLB2	SLB 2	56	2			8XD2ADKM	PDT Did Klas man	224	8
	8XV2ASHFA	Stage Hoofdfase A	280	10	20	20	8XD2AAHFA	Algemeen Hoofdfase A	336	12
HFB						HFB				
	8WV2CGT	Complexe getallen	56	2			8WV2CGT	Complexe getallen	56	2
	8WV2DIFV	Differentiaalverg.	56	2			8WV2DIFV	Differentiaalverg.	56	2
	8WV2DWKA	Discrete wiskunde A	56	2			8WV2DWKA	Discrete wiskunde A	56	2
	8WV2DWKB	Discrete wiskunde B	56	2			8WV2DWKB	Discrete wiskunde B	56	2
	8WV2EXCE	Excel	56	2			8WV2EXCE	Excel	56	2
	8WV2FMV	Anal. Functies Var.	56	2			8WV2FMV	Anal. Functies Var.	56	2
	8WV2GTVZ	Getalverzamelingen	56	2			8WV2GTVZ	Getalverzamelingen	56	2
	8WV2GWK	Geschiedenis vd Wisk	112	4			8WV2GWK	Geschiedenis vd Wisk	112	4
	8WV2LMT	Landmeetkunde	56	2			8WV2LMT	Landmeetkunde	56	2
	8WV2DWI	Digiwiskunde	56	2			8WV2DWI	Digiwiskunde	56	2
	8WV2TMTK	Transformatiemeetk.	84	3			8WV2TMTK	Transformatiemeetk.	84	3
	8WV2BKV30	Keuzevak	56	2						
	8WV2BVD3A	Vakdidactiek 3A	56	2			8WD2BVD30	Vakdidactiek 3	84	3
	8WV2BVD3B	Vakdidactiek 3B	56	2	6	6	8WD2BVD40	Vakdidactiek 4	84	3
	8XV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1			8XV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1
	SLB3	SLB 3 (voor rooster)				32				
	8XV2BOSB	IB Ondstelsel Berond	56	2						
	8XV2BLGS	IB Leer Gedragstoor	56	2						
	8XV2BDET	IB Dyslexie en TVO	56	2						
	8XV2BHGW	IB Handel.ger.werken	56	2						
	8XV2BCOL	IB Coöperatief Leren	56	2						
	8XV2BONK	IB Onderz Kenniskr	112	4			8XD2BLBM	PDT Leerlbeg Mentor	112	4
	8XV2BVDL	VD Lessenserie	56	2			8XD2BLGS	PDT Leer Gedragstoor	112	4
	8XV2BSHFB	Stage HF B_Assessm.	336	12	28	28	8XD2BAHFB0	Algemeen Hoofdfase B	560	20
AF						AF				
nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10		nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10
nw	8XV3LBM0	PD Leerlbeg Mentor	56	2						
	8XV3POI	PD Prof Ontw Innov	56	2						
	8XV3SAFA	Stage Afstud.fase A	224	8			8XD3STHV	Stage Havo/Vwo	252	9
nw	8XV3SAFB0	Stage Afstud.fase B	196	7			8XD3STVM	Stage (V)mbo	252	9
nw	8XV3CE	CompetentieExamen	28	1	20	20	8XD3ASS	PDT Assessment	56	2
MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30		MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30

Schematisch overzicht opleidingsprogramma Techniek

Curriculumoverzicht Techniek 2014

(Studentnaam)
(Docentnaam + !Datum!)

STP totaal 240

							P	8TV1ONT1	Ontwerpen 1	84	3
								8TV1ONT2	Ontwerpen 2	84	3
								8TV1GB	Gereedsch Bewerktech	84	3
								8TV1MWM	Mechan Werkt/Machin	84	3
								8TV1MAT	Materialen	56	2
								8TV1TT	Technisch Tekenen	112	4
								8TV1PM	Productiemethoden	56	2
								8TV1PCO	Proj. Camera Obscura	84	3
								8TV1EAM	Electr App en Machin	112	4
								8TV1HI	Huisinstallaties	56	2
								8TV1WIS	Wiskunde	84	3
								8TV1ICV1	ICT Vak 1	56	2
								8TV1V1A	Vakdidactiek 1A	84	3
								8TV1V1B	Vakdidactiek 1B	84	3
							40				
Voltijd:	8XV1OLO	PD Orient Leren Ond	56	2							
	8XV1BVLA	PD Basisv Lesgeven A	56	2							
	8XV1BVLB	PD Basisv Lesgeven B	56	2				8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1
	8XV1IPP	IP Propedeuse	84	3				Deeltijd:			
	8XV1PRP	Project Propedeuse	56	2				8XD1OLO	PDT Orient Leren Ond	112	4
	8XV1STP0	Stage Propedeuse	168	6				8XD1AP	Algemeen Propedeuse	252	9
	8XV1SLB1	SLB_Assessm.	56	2	19	19		8XD1SPA0	Stage P_Assessment	168	6
							HFA	8TV2BEL	Basiselectronica	112	4
								8TV2BT	BiogerelatTechniek	56	2
								8TV2COM	Communicatie	84	3
								8TV2CON	Constructies	112	4
								8TV2ENT	Energietechniek	84	3
								8TV2GNT	Ges Natuurw & Techn	84	3
								8TV2IV2	ICT Vak 2	56	2
								8TV2ONO	Ontwerpopdracht	140	5
								8TV2PWA	Project Water	84	3
								8TV2AV2A	Vakdidactiek 2A	84	3
								8TV2AV2B	Vakdidactiek 2B	84	3
								8TV2AV3A	Vakdidactiek 3A	84	3
								8TV2AV3B	Vakdidactiek 3B	56	2
Voltijd:	8XV2ADKM	PD Did Klas man	56	2			40				
	8XV2AOPO	PD Opvoed en Ontwikk	56	2				Deeltijd:			
	8XV2ALBV	LBV	56	2							
	8XV2APHFA	Project Hoofdfase A	56	2							
	8XV2ASLB2	SLB 2	56	2				8XD2ADKM	PDT Did Klas man	224	8
	8XV2ASHFA	Stage Hoofdfase A	280	10	20	20		8XD2AAHFA	Algemeen Hoofdfase A	336	12
							HFB	8TV2BST	Bedrijfsstage	196	7
								8TV2DEM	Demonstratieproeven	56	2
								8TV2DGT	Digitale Techniek	84	3
							nw	8TV2MT	Mileutechnologie	84	3
								8TV2ETH	Ethiek vd Techniek	56	2
								8TV2KO	Keuzeonderwerp	112	4
								8TV2PRD	Procesreg Rob Domot	112	4
								8TV2PET	Productie & Transp.	84	3
								8TV2TOM	Techniek in je Omg.	56	2
								8TV2VDK	VD Keuze	56	2
Voltijd:	8XV2BOSB	IB Ondstelsel Berond	56	2							
	8XV2BLGS	IB Leer Gedragstoor	56	2							
	8XV2BDET	IB Dyslexie en TVO	56	2			32				
	8XV2BHGW	IB Handel.ger.werken	56	2				Deeltijd:			
	8XV2BCOL	IB Coöperatief Leren	56	2							
	8XV2BONK	IB Onderz Kenniskr	112	4				8XD2BLBM	PDT Leerlbeg Mentor	112	4
	8XV2BVDL	VD Lessenserie	56	2				8XD2BLGS	PDT Leer Gedragstoor	112	4
	8XV2BSHFB	Stage HF B_Assessm.	336	12	28	28		8XD2BAHFB0	Algemeen Hoofdfase B	560	20
	SLB3	SLB 3 (voor rooster)					AF				
							nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10
nw											
Voltijd:	8XV3LBM0	PD Leerlbeg Mentor	56	2				Deeltijd:			
	8XV3POI	PD Prof Ontw Innov	56	2							
	8XV3SAFA	Stage Afstud.fase A	224	8				8XD3STHV	Stage Havo/Vwo	252	9
nw	8XV3SAFB0	Stage Afstud.fase B	196	7				8XD3STVM	Stage (V)mbo	252	9
nw	8XV3CE	CompetentieExamen	28	1	20	20		8XD3ASS	PDT Assessment	56	2
							MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30

Schematisch overzicht opleidingsprogramma Natuurkunde

Curriculumoverz. Natuurkunde 2014

												(Studentnaam) (Docentnaam + !Datum!)				STP totaal 240
											P	8FV1EL1	Electriciteit 1	112		4
												8FV1ICV1	ICT Vak 1	56		2
												8FV1MEC1	Mechanica 1	112		4
												8FV1OPT	Optica	56		2
												8FV1PRA1	Practicum 1	112		4
												8FV1PRAS	Practicum Scheikunde	56		2
												8FV1PRV	Project Vak 1	84		3
												8FV1SK1	Scheikunde 1	84		3
												8FV1SK2	Scheikunde 2	84		3
												8FV1TG1	Trill. & Golven 1	56		2
												8FV1WIS	Wiskunde	84		3
												8FV1WVG1	Warmtel Vloeist Gas1	84		3
												8FV1V1A	Vakdidactiek 1A	84		3
												8FV1V1B	Vakdidactiek 1B	56		2
											40					
Voltijd:	8XV1OLO	PD Orient Leren Ond	56	2												
	8XV1BVLA	PD Basisv Lesgeven A	56	2												
	8XV1BVLB	PD Basisv Lesgeven B	56	2								8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28		1
	8XV1IPP	IP Propedeuse	84	3								Deeltijd:				
	8XV1PRP	Project Propedeuse	56	2								8XD1OLO	PDT Orient Leren Ond	112		4
	8XV1STP0	Stage Propedeuse	168	6								8XD1AP	Algemeen Propedeuse	252		9
	8XV1SLB1	SLB_Assessm.	56	2		19		19				8XD1SPA0	Stage P_Assessment	168		6
											HFA	8FV2BEL	Basiselectronica	112		4
												8FV2EL2	Elektriciteit 2	84		3
												8FV2GNT	Ges Natuurw & Techn	84		3
												8FV2MEC2	Mechanica 2	84		3
												8FV2MMC	Meten md Computer	56		2
												8FV2PRA2	Practicum 2	56		2
												8FV2SK3	Scheikunde 3	84		3
												8FV2WVG2	Warmtel Vloeist Gas2	56		2
												8FV2WVG3	Warmtel Vloeist Gas3	56		2
												8FV2PRO2	Project Vak 2	84		3
												8FV2SK4	Scheikunde 4	84		3
												8FV2TG2	Trill. & Golven 2	56		2
												8FV2ICV2	ICT Vak 2	56		2
												8FV2V2A	Vakdidactiek 2A	84		3
												8FV2V2B	Vakdidactiek 2B	84		3
Voltijd:	8XV2ADKM	PD Did Klas man	56	2							40					
	8XV2AOPO	PD Opvoed en Ontwikk	56	2								Deeltijd:				
	8XV2ALBV	LBV	56	2												
	8XV2APHFA	Project Hoofdfase A	56	2												
	8XV2ASLB2	SLB 2	56	2								8XD2ADKM	PDT Did Klas man	224		8
	8XV2ASHFA	Stage Hoofdfase A	280	10		20		20				8XD2AAHFA	Algemeen Hoofdfase A	336		12
											HFB	8FV2AKF	Atoom- en Kernfysica	84		3
												8FV2DP	Demonstratieproeven	56		2
												8FV2DT	Digitale Techniek	84		3
												8FV2NVV0	Nat vh Vrije Veld	56		2
												8FV2ON	Onderzoeken	84		3
												8FV2RT	Relativiteitstheorie	84		3
												8FV2STK	Sterrenkunde	84		3
												8FV2WK	Weerkunde	84		3
												8FV2V3A	Vakdidactiek 3A	84		3
												8FV2V3B	Vakdidaktiek 3B	112		4
												8FV2VDK	VD Keuze	56		2
												8FV2BLKT	Land. Kennistoets	28		1
Voltijd:	8XV2BOSB	IB Ondstelsel Berond	56	2												
	8XV2BLGS	IB Leer Gedragstoor	56	2												
	8XV2BDET	IB Dyslexie en TVO	56	2							32					
	8XV2BHGW	IB Handel.ger.werken	56	2								Deeltijd:				
	8XV2BCOL	IB Coöperatief Leren	56	2												
	8XV2BONK	IB Onderz Kenniskr	112	4								8XD2BLBM	PDT Leerlbeg Mentor	112		4
	8XV2BVDL	VD Lessenserie	56	2								8XD2BLGS	PDT Leer Gedragstoor	112		4
	8XV2BSHFB	Stage HF B_Assessm.	336	12		28		28				8XD2BAHFB0	Algemeen Hoofdfase B	560		20
	SLB3	SLB 3 (voor rooster)									AF					
											nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280		10
nw																
Voltijd:	8XV3LBM0	PD Leerlbeg Mentor	56	2								Deeltijd:				
	8XV3POI	PD Prof Ontw Innov	56	2												
	8XV3SAFA	Stage Afstud.fase A	224	8								8XD3STHV	Stage Havo/Vwo	252		9
nw	8XV3SAFB0	Stage Afstud.fase B	196	7								8XD3STVM	Stage (V)mbo	252		9
nw	8XV3CE	CompetentieExamen	28	1		20		20				8XD3ASS	PDT Assessment	56		2
											MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840		30

Schematisch overzicht opleidingsprogramma Duits

Sluiten Ctrl+F4 | Standaardopmaak

	VOLTIJD			STP totaal 240			(Studentnaam) (Docentnaam + !Datum!) DEELTIJD			STP totaal 240
P	8DV1FON	Fonetik	84	3		P	8DV1GR1A	Grammatik 1A	84	3
	8DV1GR1A	Grammatik 1A	84	3			8DV1GR1B	Grammatik 1B	84	3
	8DV1GR1B	Grammatik 1B	84	3			8DV2AGR2	Grammatica 2	84	3
	8DV1JL1	Jugendlit 1 + VD	84	3			8DV2BGR3	Grammatica 3	84	3
	8DV1KLSA	KLS_A + VD	112	4			8DV1LLU	Taalvaard. LZ-LU 1	56	2
	8DV1KLSB	KLS_B (AT + CH)	56	2			8DV1SC1	Taalvaard. Schr. 1	84	3
	8DV1LEX1	Lexicon 1	56	2			8DV2ASC2	Taalvaard. Schr. 2	56	2
	8DV1LL1	Leeslijst 1	56	2			8DV2BSC3	Taalvaard. Schr. 3	56	2
	8DV1LLU	Taalvaard. LZ-LU 1	56	2			8DV1SP1	Taalvaard. Spr. 1	84	3
	8DV1SC1	Taalvaard. Schr. 1	84	3			8DV2ASP2	Taalvaard. Spreken 2	56	2
	8DV1SP1	Taalvaard. Spr. 1	84	3			8DV1VER	Vertalen	56	2
	8DV1VER	Vertalen	56	2			8DV1OT	Onderwijstaal	56	2
	8DV1OT	Onderwijstaal	56	2						
	8DV1VINL	VD Inleiding	84	3			8DV1VINL	VD Inleiding	84	3
	8DV1VRV	VD Recept. Vaard.	84	3			8DV1VRV	VD Recept. Vaard.	84	3
							8DV2AVPVSC	VD Prod. Vaard. SC	56	2
							8DV2AVPVSP	VD Prod. Vaard. SP	56	2
						40				
	8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1			8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1
	8XV1OLO	PD Orient Leren Ond	56	2						
	8XV1BVLA	PD Basisv Lesgeven A	56	2						
	8XV1BVLB	PD Basisv Lesgeven B	56	2						
	8XV1IPP	IP Propedeuse	84	3						
	8XV1PRP	Project Propedeuse	56	2			8XD1OLO	PDT Orient Leren Ond	112	4
	8XV1STP0	Stage Propedeuse	168	6			8XD1AP	Algemeen Propedeuse	252	9
	8XV1SLB1	SLB_Assessm.	56	2	19	19	8XD1SPA0	Stage P_Assessment	168	6
HFA						HFA				
	8DV2MIU	Muziek in Onderwijs	56	2			8DV1FON	Fonetik	84	3
	8DV2AJL2	Jeugdliteratuur 2	56	2			8DV2MIU	Muziek in Onderwijs	56	2
	8DV2AINT	Internationalisering	56	2			8DV1JL1	Jugendlit 1 + VD	84	3
	8DV2AKLS2	KLS 2	84	3			8DV2AJL2	Jeugdliteratuur 2	56	2
	8DV2ALEX2	Lexicon 2	56	2			8DV1KLSA	KLS_A + VD	112	4
	8DV2ALKA	Literatur Kompakt A	112	4			8DV1KLSB	KLS_B (AT + CH)	56	2
	8DV2ALL2	Leeslijst 2	28	1			8DV2AKLS2	KLS 2	84	3
	8DV2ASP2	Taalvaard. Spreken 2	56	2			8DV1LEX1	Lexicon 1	56	2
	8DV2ASC2	Taalvaard. Schr. 2	56	2			8DV2ALEX2	Lexicon 2	56	2
	8DV2ATVT	Taalverw.theorie	56	2			8DV1LL1	Leeslijst 1	56	2
	8DV2ADEU	Deutschland u Europa	56	2			8DV2ALL2	Leeslijst 2	28	1
	8DV2ATDP	Taaldorp	56	2			8DV2ALKA	Literatur Kompakt A	112	4
	8DV2AGR2	Grammatica 2	84	3			8DV2ATVT	Taalverw.theorie	56	2
	8DV2APHB	Project Heinsberg	28	1			8DV2ATDP	Taaldorp	56	2
	8DV2AVOM	VD Onderw. & Meth.	56	2			8DV2AVOM	VD Onderw. & Meth.	56	2
	8DV2AVPVSC	VD Prod. Vaard. SC	56	2			8DV2AVGRA	VD Grammatica	56	2
	8DV2AVGRA	VD Grammatica	56	2			8DV2AVTOE	VD Toetsen + ICT	56	2
	8DV2AVPVSP	VD Prod. Vaard. SP	56	2						
	8DV2AVTOE	VD Toetsen + ICT	56	2		40				
	8XV2ADKM	PD Did Klas man	56	2						
	8XV2AOPO	PD Opvoed en Ontwikk	56	2						
	8XV2ALBV	LBV	56	2						
	8XV2APHFA	Project Hoofdfase A	56	2						
	8XV2ASLB2	SLB 2	56	2			8XD2ADKM	PDT Did Klas man	224	8
	8XV2ASHFA	Stage Hoofdfase A	280	10	20	20	8XD2AAHFA	Algemeen Hoofdfase A	336	12
HFB						HFB				
	8DV2DIU	Drama in Onderwijs	56	2			8DV2DIU	Drama in Onderwijs	56	2
	8DV2BJL3	Jeugdliteratuur 3	56	2			8DV2ADEU	Deutschland u Europa	56	2
	8DV2BBS1	Voorb. Buitenlandst.	56	2			8DV2AINT	Internationalisering	56	2
nw	8DV2BBS20	Buitenlandstage	168	6			8DV2BJL3	Jeugdliteratuur 3	56	2
	8DV2BINL	Interkult. Logbuch	56	2			8DV2BBS1	Voorb. Buitenlandst.	56	2
	8DV2BVDR	VD Dresden	56	2		nw	8DV2BBS20	Buitenlandstage	168	6
	8DV2BGR3	Grammatica 3	84	3			8DV2BINL	Interkult. Logbuch	56	2
	8DV2BSC3	Taalvaard. Schr. 3	56	2			8DV2BVDR	VD Dresden	56	2
	8DV2BFSB	Fernstudienbrief	56	2			8DV2BFSB	Fernstudienbrief	56	2
	8DV2BLIN	Linguistik	56	2			8DV2BLIN	Linguistik	56	2
	8DV2BLKB	Literatur Kompakt B	56	2			8DV2BLKB	Literatur Kompakt B	56	2
	8DV2BLL3	Leeslijst 3	56	2			8DV2BLL3	Leeslijst 3	56	2
	8DV2BLAN	Lehrwerkanalyse	56	2			8DV2BLAN	Lehrwerkanalyse	56	2
nw	8DV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1			8DV2APHB	Project Heinsberg	28	1
						nw	8DV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1
	SLB3	SLB 3 (voor rooster)				32				
	8XV2BOSB	IB Ondstelsel Berond	56	2						
	8XV2BLGS	IB Leer Gedragstoor	56	2						
	8XV2BDET	IB Dyslexie en TVO	56	2						
	8XV2BHGW	IB Handel.ger.werken	56	2						
	8XV2BCOL	IB Coöperatief Leren	56	2						
	8XV2BONK	IB Onderz Kenniskr	112	4			8XD2BLBM	PDT Leerlbeg Mentor	112	4
	8XV2BVDL	VD Lessenserie	56	2			8XD2BLGS	PDT Leer Gedragstoor	112	4
	8XV2BSHFB	Stage HF B_Assessm.	336	12	28	28	8XD2BAHFB0	Algemeen Hoofdfase B	560	20
AF						AF				
nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10		nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10
nw	8XV3LBM0	PD Leerlbeg Mentor	56	2						
	8XV3POI	PD Prof Ontw Innov	56	2						
	8XV3SAFA	Stage Afstud.fase A	224	8			8XD3STHV	Stage Havo/Vwo	252	9
nw	8XV3SAFB0	Stage Afstud.fase B	196	7			8XD3STVM	Stage (V)mbo	252	9
nw	8XV3CE	CompetentieExamen	28	1	20	20	8XD3ASS	PDT Assessment	56	2
MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30		MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30

Schematisch overzicht opleidingsprogramma Engels

Curriculumoverzicht Engels 2014

(Studentnaam)
(Docentnaam + !Datum!)

STP totaal 240

							P	8IV1SBLIN	Basic Linguistics	56	2
								8IV1GR11	Grammar 1.1	56	2
								8IV1GR12	Grammar 1.2	56	2
								8IV1PHO1	Phonetics 1	112	4
								8IV1IS11	Integr. Skills 1.1	56	2
								8IV1IS12	Integr. Skills 1.2	56	2
								8IV1PS11	Product. Skills 1.1	56	2
								8IV1PS12	Product. Skills 1.2	56	2
								8IV1SKET	Sketches	56	2
								8IV1MD1	Media Diary 1	112	4
								8IV1CU1A	Culture 1 A	84	3
								8IV1CU1B	Culture 1 B	84	3
								8IV1TS1A0	Teaching Skills 1A	56	2
								8IV1TS1B0	Teaching Skills 1B	84	3
								8IV1TS1C	Teaching Skills 1C	56	2
								8IV1TS1D	Teaching Skills 1D	84	3
							40				
Voltijd:	8XV1OLO	PD Orient Leren Ond	56	2							
	8XV1BVLA	PD Basisv Lesgeven A	56	2							
	8XV1BVLB	PD Basisv Lesgeven B	56	2				8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1
	8XV1IPP	IP Propedeuse	84	3				**Deeltijd:**			
	8XV1PRP	Project Propedeuse	56	2				8XD1OLO	PDT Orient Leren Ond	112	4
	8XV1STP0	Stage Propedeuse	168	6				8XD1AP	Algemeen Propedeuse	252	9
	8XV1SLB1	SLB_Assessm.	56	2	19	19		8XD1SPA0	Stage P_Assessment	168	6
							HFA	8IV2APLI1	Psycholinguistics 1	56	2
								8IV2APLI2	Psycholinguistics 2	56	2
								8IV2AGR2A	Grammar 2	56	2
								8IV2AGR2B	GRIPS 2	56	2
								8IV2APHO2	Phonetics 2	84	3
								8IV2AISK2	Integrated Skills 2	112	4
								8IV2APSK2	Productive Skills 2	112	4
								8IV2APFT	Prep. Foreign Train.	56	2
								8IV2AMD2	Media Diary 2	168	6
								8IV2ACUL2	Culture 2	168	6
								8IV2ATS2A0	Junior Literature	84	3
								8IV2ATS2B	Coursebooks	56	2
								8IV2ATS2C	IATEFL	56	2
Voltijd:	8XV2ADKM	PD Did Klas man	56	2			40				
	8XV2AOPO	PD Opvoed en Ontwikk	56	2				**Deeltijd:**			
	8XV2ALBV	LBV	56	2							
	8XV2APHFA	Project Hoofdfase A	56	2							
	8XV2ASLB2	SLB 2	56	2				8XD2ADKM	PDT Did Klas man	224	8
	8XV2ASHFA	Stage Hoofdfase A	280	10	20	20		8XD2AAHFA	Algemeen Hoofdfase A	336	12
							HFB	8IV2BSLIN	Sociolinguistics	56	2
								8IV2BGR3A	Grammar 3	56	2
								8IV2BGR3B	GRIPS 3	56	2
								8IV2BPHO3	Phonetics 3	56	2
								8IV2BISK3	Integrated Skills 3	84	3
								8IV2BPSK3	Productive Skills 3	84	3
								8IV2BCUL3	Culture 3	56	2
								8IV2BFTR0	Foreign Traineeship	252	9
								8IV2BLLL	Life-long Learning	56	2
								8IV2BTS3A	ICT in the Classroom	56	2
								8IV2BTS3B	Testing and Assess.	56	2
								8IV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1
Voltijd:	8XV2BOSB	IB Ondstelsel Berond	56	2							
	8XV2BLGS	IB Leer Gedragstoor	56	2							
	8XV2BDET	IB Dyslexie en TVO	56	2			32				
	8XV2BHGW	IB Handel.ger.werken	56	2				**Deeltijd:**			
	8XV2BCOL	IB Coöperatief Leren	56	2							
	8XV2BONK	IB Onderz Kenniskr	112	4				8XD2BLBM	PDT Leerlbeg Mentor	112	4
	8XV2BVDL	VD Lessenserie	56	2				8XD2BLGS	PDT Leer Gedragstoor	112	4
	8XV2BSHFB	Stage HF B_Assessm.	336	12	28	28		8XD2BAHFB0	Algemeen Hoofdfase B	560	20
	SLB3	SLB 3 (voor rooster)					**AF**	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10
nw											
Voltijd:	8XV3LBM0	PD Leerlbeg Mentor	56	2				**Deeltijd:**			
	8XV3POI	PD Prof Ontw Innov	56	2							
	8XV3SAFA	Stage Afstud.fase A	224	8				8XD3STHV	Stage Havo/Vwo	252	9
nw	8XV3SAFB0	Stage Afstud.fase B	196	7				8XD3STVM	Stage (V)mbo	252	9
nw	8XV3CE	CompetentieExamen	28	1	20	20		8XD3ASS	PDT Assessment	56	2
							MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30

Schematisch overzicht opleidingsprogramma Geschiedenis

Sluiten Ctrl+F4 | Standaardopmaak

	VOLTIJD			STP totaal 240			DEELTIJD (Studentnaam) (Docentnaam + !Datum!)			STP totaal 240
P	8GV1ORV1	ORVA Stadsgesch. 1	84	3		P	8GV1ORV1	ORVA Stadsgesch. 1	84	3
	8GV1ORV2	ORVA Stadsgesch. 2	84	3			8GV1ORV2	ORVA Stadsgesch. 2	84	3
	8GV1POP1	Plattegr. OH pol. 1	56	2			8GV1POP1	Plattegr. OH pol. 1	56	2
	8GV1POP2	Plattegr. OH pol. 2	84	3			8GV1POP2	Plattegr. OH pol. 2	84	3
	8GV1PMP1	Plattegr. ME pol. 1	56	2			8GV1PMP1	Plattegr. ME pol. 1	56	2
	8GV1PMP2	Plattegr. ME pol. 2	84	3			8GV1PMP2	Plattegr. ME pol. 2	84	3
	8GV1PNP1	Plattegr. NG pol. 1	56	2			8GV1PNP1	Plattegr. NG pol. 1	56	2
	8GV1PNP2	Plattegr. NG pol. 2	84	3			8GV1PNP2	Plattegr. NG pol. 2	84	3
	8GV1PCP1	Plattegr. CG pol. 1	56	2			8GV1PCP1	Plattegr. CG pol. 1	56	2
	8GV1PCP2	Plattegr. CG pol. 2	84	3			8GV1PCP2	Plattegr. CG pol. 2	84	3
	8GV1PEA	Prehist en Archeol	56	2			8GV1PEA	Prehist en Archeol	56	2
	8GV1SMM	Samenw. MenM + VD	112	4			8GV1SMM	Samenw. MenM + VD	112	4
	8GV1VBVL	VD Basisv Lesgeven	56	2			8GV1VBVL	VD Basisv Lesgeven	56	2
	8GV1VSP	VD SP	56	2			8GV1VSP	VD SP	56	2
	8GV1VIP	VD IP	56	2			8GV1VIP	VD IP	56	2
	8GV1VHD1	VD Hist Denk Reden 1	56	2			8GV2AVOT	VD Oriënt. Theorie	56	2
						40				
	8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1			8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1
	8XV1OLO	PD Orient Leren Ond	56	2						
	8XV1BVLA	PD Basisv Lesgeven A	56	2						
	8XV1BVLB	PD Basisv Lesgeven B	56	2						
	8XV1IPP	IP Propedeuse	84	3						
	8XV1PRP	Project Propedeuse	56	2			8XD1OLO	PDT Orient Leren Ond	112	4
	8XV1STP0	Stage Propedeuse	168	6			8XD1AP	Algemeen Propedeuse	252	9
	8XV1SLB1	SLB_Assessm.	56	2	19	19	8XD1SPA0	Stage P_Assessment	168	6
HFA	8GV2EUC	Europa Cursus	56	2		HFA	8GV2EUC	Europa Cursus	56	2
	8GV2EUV	Europa Veldwerk	56	2			8GV2EUV	Europa Veldwerk	56	2
	8GV2OEB	Overheid en Bestuur	112	4			8GV2OEB	Overheid en Bestuur	112	4
	8GV2NLG	Nederl. Geschiedenis	56	2			8GV2NLG	Nederl. Geschiedenis	56	2
	8GV2POS	Plattegr. OH soc-eco	140	5			8GV2POS	Plattegr. OH soc-eco	140	5
	8GV2PMS	Plattegr. ME soc-eco	140	5			8GV2PMS	Plattegr. ME soc-eco	140	5
	8GV2PNS	Plattegr. NG soc-eco	140	5			8GV2PNS	Plattegr. NG soc-eco	140	5
	8GV2PCS	Plattegr. CG soc-eco	140	5			8GV2PCS	Plattegr. CG soc-eco	140	5
	8GV2AVDKM	VD Did Klas man	56	2			8GV2AVDKM	VD Did Klas man	56	2
	8GV2AVOT	VD Oriënt. Theorie	56	2						
	8GV2AVIC	VD Vakgerichte ICT	56	2			8GV2AVIC	VD Vakgerichte ICT	56	2
	8GV2AVNG	VD Nederl. Gesch.	56	2			8GV2AVNG	VD Nederl. Gesch.	56	2
	8GV2AVHD2	VD Hist Denk Reden 2	56	2			8GV1VHD1	VD Hist Denk Reden 1	56	2
							8GV2AVHD2	VD Hist Denk Reden 2	56	2
						40				
	8XV2ADKM	PD Did Klas man	56	2						
	8XV2AOPO	PD Opvoed en Ontwikk	56	2						
	8XV2ALBV	LBV	56	2						
	8XV2APHFA	Project Hoofdfase A	56	2						
	8XV2ASLB2	SLB 2	56	2			8XD2ADKM	PDT Did Klas man	224	8
	8XV2ASHFA	Stage Hoofdfase A	280	10	20	20	8XD2AAHFA	Algemeen Hoofdfase A	336	12
HFB	8GV2MAR	Veldwerk Marokko	84	3		HFB	8GV2MAR	Veldwerk Marokko	84	3
	8GV2MIR	Mond. Internat. Rel.	140	5			8GV2MIR	Mond. Internat. Rel.	140	5
	8GV2POC	Plattegr. OH cult.	140	5			8GV2POC	Plattegr. OH cult.	140	5
	8GV2PMC	Plattegr. ME cult.	140	5			8GV2PMC	Plattegr. ME cult.	140	5
	8GV2PNC	Plattegr. NG cult.	140	5			8GV2PNC	Plattegr. NG cult.	140	5
	8GV2PCC0	Plattegr. CG cult.	112	4			8GV2PCC0	Plattegr. CG cult.	112	4
	8GV2VHD3	VD Hist Denk Reden 3	56	2			8GV2VHD3	VD Hist Denk Reden 3	56	2
	8GV2VHD4	VD Hist Denk Reden 4	56	2			8GV2VHD4	VD Hist Denk Reden 4	56	2
	8GV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1			8GV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1
	SLB3	SLB 3 (voor rooster)				32				
	8XV2BOSB	IB Ondstelsel Berond	56	2						
	8XV2BLGS	IB Leer Gedragstoor	56	2						
	8XV2BDET	IB Dyslexie en TVO	56	2						
	8XV2BHGW	IB Handel.ger.werken	56	2						
	8XV2BCOL	IB Coöperatief Leren	56	2						
	8XV2BONK	IB Onderz Kenniskr	112	4			8XD2BLBM	PDT Leerlbeg Mentor	112	4
	8XV2BVDL	VD Lessenserie	56	2			8XD2BLGS	PDT Leer Gedragstoor	112	4
	8XV2BSHFB	Stage HF B_Assessm.	336	12	28	28	8XD2BAHFB0	Algemeen Hoofdfase B	560	20
AF						AF				
nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10		nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10
nw	8XV3LBM0	PD Leerlbeg Mentor	56	2						
	8XV3POI	PD Prof Ontw Innov	56	2						
	8XV3SAFA	Stage Afstud.fase A	224	8			8XD3STHV	Stage Havo/Vwo	252	9
nw	8XV3SAFB0	Stage Afstud.fase B	196	7			8XD3STVM	Stage (V)mbo	252	9
nw	8XV3CE	CompetentieExamen	28	1	20	20	8XD3ASS	PDT Assessment	56	2
MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30		MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30

Schematisch overzicht opleidingsprogramma Nederlands

Sluiten Ctrl+F4 | Standaardopmaak

	VOLTIJD			STP totaal 240			DEELTIJD (Studentnaam) (Docentnaam + !Datum!)			STP totaal 240
P	8NV1CVK	Cultuurverkenningen	28	1		P	8NV1CVK	Cultuurverkenningen	28	1
	8NV1TB11	Inl. Vaardigheden	56	2			8NV1TB11	Inl. Vaardigheden	56	2
nw	8NV1TB22	Spellen_Woordenschat	56	2		nw	8NV1TB22	Spellen_Woordenschat	56	2
nw	8NV1TB31	Formuleren	56	2		nw	8NV2ATB61	Schrijven	56	2
nw	8NV1TB41	Lezen	84	3		nw	8NV1TB41	Lezen	84	3
nw	8NV1TB51	Spreken	56	2		nw	8NV1TB51	Spreken	56	2
	8NV1TK11	Syntaxis 1.1	112	4			8NV1TK11	Syntaxis 1.1	112	4
	8NV1TK12	Syntaxis 1.2	84	3			8NV1TK12	Syntaxis 1.2	84	3
	8NV1TK20	Psycholinguïstiek	56	2						
	8NV1PRA	Proza-analyse	84	3			8NV1PRA	Proza-analyse	84	3
	8NV1PZA	Poëzie-analyse	56	2			8NV1PZA	Poëzie-analyse	56	2
nw	8NV1JVJL1	VD Jeugdliteratuur 1	84	3		nw	8NV1JVJL1	VD Jeugdliteratuur 1	84	3
						nw	8NV2AVJL2	VD Jeugdliteratuur 2	56	2
	8NV1VDIN	VD Inleiding	84	3			8NV1VDIN	VD Inleiding	84	3
	8NV1VDST	VD Schr. Taalgebruik	84	3			8NV1VDST	VD Schr. Taalgebruik	84	3
	8NV1VDMT	VD Mond. Taalgebruik	56	2			8NV1VDMT	VD Mond. Taalgebruik	56	2
	8NV1VDSP	VD Spelling	84	3			8NV1VDSP	VD Spelling	84	3
						40				
	8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1			8XV1AVA	Alg. Vaardigheden	28	1
	8XV1OLO	PD Orient Leren Ond	56	2						
	8XV1BVLA	PD Basisv Lesgeven A	56	2						
	8XV1BVLB	PD Basisv Lesgeven B	56	2						
	8XV1IPP	IP Propedeuse	84	3						
	8XV1PRP	Project Propedeuse	56	2			8XD1OLO	PDT Orient Leren Ond	112	4
	8XV1STP0	Stage Propedeuse	168	6			8XD1AP	Algemeen Propedeuse	252	9
	8XV1SLB1	SLB_Assessm.	56	2	19	19	8XD1SPA0	Stage P_Assessment	168	6
HFA						HFA				
nw	8NV2HLKR	HLK Renaissance	56	2		nw	8NV2HLKR	HLK Renaissance	56	2
nw	8NV2HLKM	HLK Middeleeuwen	56	2		nw	8NV2HLKM	HLK Middeleeuwen	56	2
	8NV2MLK30	MLK3 Postmod Jrn90	84	3			8NV2MLK30	MLK3 Postmod Jrn90	84	3
	8NV2MLK40	MLK4 Recente Lit.	84	3			8NV2MLK40	MLK4 Recente Lit.	84	3
	8NV2MLLA	MLK Leeslijst A	56	2			8NV2MLLA	MLK Leeslijst A	56	2
nw	8NV2TB81	Zak. Correspond.	84	3		nw	8NV2TB81	Zak. Correspond.	84	3
nw	8NV2TB91	Debatteren	56	2		nw	8NV2TB91	Debatteren	56	2
	8NV2TK60	Pragmatiek	84	3			8NV2TK60	Pragmatiek	84	3
nw	8NV2TK73	Toegep. Taalkunde	56	2		nw	8NV2TK73	Toegep. Taalkunde	56	2
nw	8NV2VDSY	VD Syntaxis	56	2		nw	8NV2VDSY	VD Syntaxis	56	2
nw	8NV2VDT	VD Taalbeschouwing	56	2		nw	8NV2VDT	VD Taalbeschouwing	56	2
						nw	8NV1TB31	Formuleren	56	2
nw	8NV2ATK31	Fon Fon Morf Sem	84	3		nw	8NV2ATK31	Fon Fon Morf Sem	84	3
nw	8NV2ATB61	Schrijven	56	2			8NV1TK20	Psycholinguïstiek	56	2
	8NV2ANT21	NT2 1	56	2			8NV2ANT21	NT2 1	56	2
	8NV2ANT22	NT2 2	56	2			8NV2ANT22	NT2 2	56	2
nw	8NV2AVJL2	VD Jeugdliteratuur 2	56	2						
nw	8NV2AVDLT	VD Les en Toets	84	3		nw	8NV2AVDLT	VD Les en Toets	84	3
40		(PHFA = Exc. R'dam)				40		(PHFA = Exc. R'dam)		
	8XV2ADKM	PD Did Klas man	56	2						
	8XV2AOPO	PD Opvoed en Ontwikk	56	2						
	8XV2ALBV	LBV	56	2						
	8XV2APHFA	Project Hoofdfase A	56	2						
	8XV2ASLB2	SLB 2	56	2			8XD2ADKM	PDT Did Klas man	224	8
	8XV2ASHFA	Stage Hoofdfase A	280	10	20	20	8XD2AAHFA	Algemeen Hoofdfase A	336	12
HFB						HFB				
nw	8NV2NBCUL	Beeldcultuur	112	4		nw	8NV2NBCUL	Beeldcultuur	112	4
nw	8NV2HLKN	HLK 19e eeuw	56	2		nw	8NV2HLKN	HLK 19e eeuw	56	2
nw	8NV2MLK11	MLK1 Interbellum	84	3		nw	8NV2MLK11	MLK1 Interbellum	84	3
	8NV2MLK20	MLK2 Na WOII Jrn 60	84	3			8NV2MLK20	MLK2 Na WOII Jrn 60	84	3
	8NV2MLLB	MLK Leeslijst B	56	2			8NV2MLLB	MLK Leeslijst B	56	2
nw	8NV2TB71	Journal. Schrijven	84	3		nw	8NV2TB71	Journal. Schrijven	84	3
nw	8NV2VDNM	VD Nieuwe Media	84	3		nw	8NV2VDNM	VD Nieuwe Media	84	3
	8NV2TK40	Foniek Spelling Dysl	84	3			8NV2TK40	Foniek Spelling Dysl	84	3
	8NV2TK50	Sociolinguïstiek	84	3			8NV2TK50	Sociolinguïstiek	84	3
	8NV2SPM	Spiegelmodule	56	2			8NV2SPM	Spiegelmodule	56	2
nw	8NV2VDTZ	VD Taal en Zorg	84	3		nw	8NV2VDTZ	VD Taal en Zorg	84	3
	8NV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1			8NV2BLKT	Land. Kennistoets	28	1
	SLB3	SLB 3 (voor rooster)				32				
	8XV2BOSB	IB Ondstelsel Berond	56	2						
	8XV2BLGS	IB Leer Gedragstoor	56	2						
	8XV2BDET	IB Dyslexie en TVO	56	2						
	8XV2BHGW	IB Handel.ger.werken	56	2						
	8XV2BCOL	IB Coöperatief Leren	56	2						
	8XV2BONK	IB Onderz Kenniskr	112	4			8XD2BLBM	PDT Leerlbeg Mentor	112	4
	8XV2BVDL	VD Lessenserie	56	2			8XD2BLGS	PDT Leer Gedragstoor	112	4
	8XV2BSHFB	Stage HF B_Assessm.	336	12	28	28	8XD2BAHFB0	Algemeen Hoofdfase B	560	20
AF						AF				
nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10		nw	8XV3APO	Afstud.Prakt.Onderz.	280	10
nw	8XV3LBM0	PD Leerlbeg Mentor	56	2						
	8XV3POI	PD Prof Ontw Innov	56	2						
	8XV3SAFA	Stage Afstud.fase A	224	8			8XD3STHV	Stage Havo/Vwo	252	9
nw	8XV3SAFB0	Stage Afstud.fase B	196	7			8XD3STVM	Stage (V)mbo	252	9
nw	8XV3CE	CompetentieExamen	28	1	20	20	8XD3ASS	PDT Assessment	56	2
MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30		MINOR	C77MINOR01	Minor 1	840	30

BIJLAGE III PROGRAMMA, WERKWIJZE EN BESLISREGELS

Programma hbo-bacheloropleiding leraar vo 2e graad / Fontys Lerarenopleiding Sittard
Varianten: voltijd en deeltijd
Locatie: Sittard
Datum: 22 – 24 juni 2015

Audit kernteam:
Ruud van der Herberg (vz)
Peter Ronner
Peter Sleegers
Taco Wiegink (student)
Rianne Versluis (secr)

Referent:
Jeannette Geldens

Tweede secretaris/student:
Daniëlle de Koning (secr)
Ger Broers (secr)
Marieke Berman (student)

Dag 1 Generiek

Tijd	Lokaal	Gesprekspartners (incl. namen en functies)	Auditpanel	Gespreksonderwerpen
08.15 – 08.30	2.13A	**Ontvangst**	Ruud van der Herberg Peter Ronner Jeannette Geldens Peter Sleegers Taco Wiegink Rianne Versluis	
08.30 – 09.30	2.13A	Intern overleg auditteam	auditpanel	
09.30 – 10.00	2.13	**Presentatie** Anton van den Brink Thijs van Vugt Tim Neutelings Jos van den Broek		
10.00 – 11.00	2.13	**Management** Anton van den Brink Thijs van Vugt Tim Neutelings Jos van den Broek	auditpanel	▪ eigenheid / inkleuring opleidingen/ ambities /voorloper zijn ▪ universitaire versus hbo eerstegraads ▪ blended learning, kopopleidingen, ▪ flexibele routes: zij-instroom mbo, opleiding voor tweede vak, excellentie routes voor vwo'ers ▪ implementatie afstudeerrichtingen 'algemeen vormende onderwijs' en 'beroepsgericht onderwijs' (**focuspunt**) ▪ pedagogisch didactisch getuigschrift (PDG) en educatieve minor ▪ tekortvakken ▪ relatie beroepenveld ▪ internationale dimensie ▪ onderzoeksdimensie ▪ borging hbo-niveau ▪ borging kwaliteit instroom (**focuspunt)** ▪ borging kwaliteit docenten/de vakdidacticus (**focuspunt)**

Tijd	Lokaal	Gesprekspartners (incl. namen en functies)	Auditpanel	Gespreksonderwerpen
11.00 – 11.15	2.13A	Pauze		
11.15 – 12.15	2.13	**Opleiders generiek programma APV/werkplekleren/onderzoek** Harold Koolen Arjan Endeman Lotte Lathouwers Frank Crasborn Reggie Berkers Maurice Smeets Jo Gardeniers Susan Beckers	auditpanel	▪ inhoud en vormgeving generiek programma / beroepscursussen/ generieke kennisbasis ▪ eigen inkleuring programma ▪ keuze werkvormen ▪ onderzoek(slijn), lectoraat/academieteams ▪ werkplekleren/samen opleiden ▪ internationale component ▪ implementatie afstudeerrichtingen 'algemeen vormende onderwijs' en 'beroepsgericht onderwijs' (**focuspunt**) ▪ beoordelen en toetsen / generieke kennistoetsen ▪ borging niveau ▪ kwaliteit/aansluiting instromers **(focuspunt)** ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus **(focuspunt)/** VELON registratie *(met focus op de aandachtspunten vanuit de documentenanalyse. In het gesprek gaat het ook om wie de docent zelf is, hoe hij het programma uitvoert, welke contacten hij heeft met het (internationale) werkveld en vakgenoten)*
12.15 – 13.00	2.13 A stud Plein	Lunch + inzien materialen generiek		
13.00 – 14.00	2.13	**Studenten generiek programma** Jarno Nagy, Aa Astrid Breiten, Du Kay Habets, Ec Stan Hoofs, En Jori Videc, Gs Jordi Janssen, Na Sanne de Vries, Ne Wesley Denie, Wi	auditpanel	▪ kwaliteit en relevantie programma ▪ studeerbaarheid/ voltijd-deeltijd/blended learning/kopopleiding/flexibele routes ▪ aansluiting ▪ toetsen en beoordelen ▪ kwaliteit docenten ▪ opleidingsspecifieke voorzieningen ▪ eigen producten
14.00 – 14.15	2.13A	Pauze		
14.15 – 15.00	2.13	**Examencommissie** Chris Smits, voorzitter Hannie Lucassen, secretaris Jo Gardeniers José Faarts Maurice Heemels Tineke Ausems John Pörteners, extern lid	auditpanel	▪ Bevoegdheden en taken examencommissie (en toetscommissie?) ▪ rol in de interne kwaliteitszorg toetsing en beoordeling ▪ feitelijk uitvoering ▪ implementatie/afname landelijke kennistoetsen ▪ borging gerealiseerd niveau ▪ borging PDG en Educatieve minor *(met focus op de aandachtspunten vanuit de documentenanalyse)*
15.00 – 15.15	2.13A	Pauze		
15.15 – 15.45	2.13	Rondleiding/open spreekuur	auditpanel	

Tijd	Lokaal	Gesprekspartners (incl. namen en functies)	Auditpanel	Gespreksonderwerpen
15.45 – 16.30	2.13	**Werkveld / Alumni** Shelley Kil, alumnus Aa Indra Althof, alumnus Wi Tim Bominaar, alumnus Na Jill Voots, alumnus En Vera Egges, alumnus Ne T. van Thoor, DaCapocollege P. Raemaekers, Schöndeln B. Jennekens, Trevianum R. Knops, Trevianum K. van Buren, Eijkhagencollege T. Houben, Ursula	auditpanel	Werkveld: contacten met opleiding over onder andere: ▪ actuele ontwikkelingen en doorvertaling naar programma ▪ andere wensen vanuit het werkveld ▪ eigen inkleuring opleiding ▪ werkplekleren/samen opleiden + begeleiding en beoordeling ▪ onderzoekscomponent ▪ niveau Alumni: o.a. kwaliteit en relevantie van de opleiding (programma, docenten) - functioneren in de praktijk of vervolgopleiding
16.30 – 17.00	stud plein	Inzien materialen generiek	auditpanel	
17.00 – 17.30	2.13A	Intern overleg		

Dag 2 M&M / Talen

Tijd	Lokaal	Gesprekspartners (incl. namen en functies)	Auditpanel	Gespreksonderwerpen
08.15 – 08.30	2.13	Ontvangst	Ruud van der Herberg Peter Ronner Peter Sleegers Taco Wiegink Marieke Berman Daniëlle de Koning Ger Broers Rianne Versluis	
08.30 – 09.00	2.13	Intern overleg AA/GE	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers **Chris Diederiks**	
08.30 – 09.00	2.04B	Intern overleg EN/DU	Peter Ronner Marieke Berman Daniëlle de Koning **Elisabeth Lehrner**	
09.00 – 10.00	2.13	**Opleiders Aard/Geschiedenis** Marcel Sevenich, coörd. Aa Riet de Reijke, Aa Wim Hassing, Aa Reggie Berkers, OWK Thijs van Vugt, teamcoörd. M&M Maurice Heemels, coörd. Ge Peter Augustin, Ge Jos Meuwissen, Ge	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers **Chris Diederiks**	▪ inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis **(focuspunt)** ▪ eigen inkleuring programma ▪ keuze werkvormen ▪ beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen **(focuspunt)** ▪ borging niveau ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus **(focuspunt)/** VELON registratie
09.00 – 10.00	2.04B	**Opleiders Engels/Duits** Hannie Lucassen, coörd. En Ella Ait Zaouit, En Frans Hermans, En Mandy Jackson, En Arjan Endeman, OWK Annette Gassdorf, coörd. Du Ferun Böttcher, Du Laura Theunissen, Du Hanneke Theelen, OWK	Peter Ronner Marieke Berman Daniëlle de Koning **Elisabeth Lehrner**	▪ inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis **(focuspunt)** ▪ eigen inkleuring programma ▪ keuze werkvormen ▪ beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen **(focuspunt)** ▪ borging niveau ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus **(focuspunt)/** VELON registratie
10.00 – 10.15	2.13A	Pauze		
10.15 – 11.15	2.13	**Studenten Aard/Geschiedenis** Ben Plant, 1e -jrs Aa Dennis Mulderij, 2e -jrs Aa Kevin Slapak, 3e -jrs Aa Jarno Nagy, 4e -jrs Aa Kay Golob, 1e -jrs Ge Dylan Lardinois, 1e -jrs Ge Kelly v.d. Velden, 2e -jrs Ge Inge Caelen, 3e -jrs Ge Jori Videc, 3e -jrs Ge Chrissy Klomp, 4e -jrs Ge	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers **Chris Diederiks**	▪ kwaliteit en relevantie programma ▪ studeerbaarheid/ voltijd-deeltijd/blended learning/kopopleiding/flexibele routes ▪ aansluiting ▪ toetsen en beoordelen ▪ kwaliteit docenten ▪ opleidingsspecifieke voorzieningen ▪ eigen producten

Tijd	Lokaal	Gesprekspartners (incl. namen en functies)	Auditpanel	Gespreksonderwerpen
10.15 – 11.15	2.04B	**Studenten Engels/Duits** Stan Hoofs, 1e -jrs En Nicolle Vos, 2e -jrs En Gemma Bouwens, 2e -jrs En Sharon von Lümich, 4e -jrs En Jondar Kersic, DT En Renaldo Bosch, 1e -jrs Du Janneke de Wit, 2e -jrs Du Bora Uludag, 4e -jrs Du Astrid Breiten, DT Du	Peter Ronner Marieke Berman Daniëlle de Koning **Elisabeth Lehrner**	▪ kwaliteit en relevantie programma ▪ studeerbaarheid/ voltijd-deeltijd/blended learning/kopopleiding/flexibele routes ▪ aansluiting ▪ toetsen en beoordelen ▪ kwaliteit docenten ▪ opleidingsspecifieke voorzieningen ▪ eigen producten
11.15 – 11.45	stud plein	Inzien materialen AA/GE/EN/DU	Ruud van der Herberg Peter Ronner Peter Sleegers Taco Wiegink Marieke Berman Daniëlle de Koning Ger Broers Rianne Versluis **Elisabeth Lehrner** **Chris Diederiks**	
11.45 – 12.45		Lessituaties alfa, beta, gamma	Ruud van der Herberg Peter Ronner Peter Sleegers Taco Wiegink Marieke Berman Daniëlle de Koning Ger Broers Rianne Versluis **Elisabeth Lehrner** **Chris Diederiks**	
12.45 – 13.30	2.13A 2.13	Lunch + intern overleg AA/GE	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers **Chris Diederiks**	
12.45 – 13.30	2.13A 2.04B	Lunch + intern overleg EN/DU	Peter Ronner Marieke Berman Daniëlle de Koning **Elisabeth Lehrner**	
13.30 – 13.45	2.13	Intern overleg EC	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers **Geert Hoevers**	
13.30 – 13.45	2.04B	Intern overleg NL	Peter Ronner Marieke Berman Daniëlle de Koning **René v.d. Kraats**	

Tijd	Lokaal	Gesprekspartners (incl. namen en functies)	Auditpanel	Gespreksonderwerpen
13.45 – 14.45	2.13	**Opleiders Economie** Jo Gardeniers, coörd. Ec Raf Ensinck, Ec Peter Verheesen, Ec Harold Koolen, OWK Ec	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers **Geert Hoevers**	▪ inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis **(focuspunt)** ▪ eigen inkleuring programma ▪ keuze werkvormen ▪ beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen **(focuspunt)** ▪ borging niveau ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus **(focuspunt)/** VELON registratie
13.45 – 14.45	2.04B	**Opleiders Nederlands** Susan Beckers, coörd. Ne Frits Criens, Ne Patrick Wenmakers, Ne Vincent Westerwoudt, Ne Hanneke Theelen, OWK	Peter Ronner Marieke Berman Daniëlle de Koning **René v.d. Kraats**	▪ inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis **(focuspunt)** ▪ eigen inkleuring programma ▪ keuze werkvormen ▪ beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen **(focuspunt)** ▪ borging niveau ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus **(focuspunt)/** VELON registratie
14.45 – 15.00	2.13A	Pauze		
15.00 – 16.00	2.13	**Studenten Economie** Stan Peters, 1e -jrs Ec Moreno ten Bras, 1e -jrs Ec Kay Habets, 2e -jrs Ec Tommy Neven, 2e -jrs Ec Laurens-Jan Bovens, 4e -jrs Ec Monique Swagemakers, DT Ec	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers **Geert Hoevers**	▪ kwaliteit en relevantie programma ▪ studeerbaarheid/ voltijd-deeltijd/blended learning/kopopleiding/flexibele routes ▪ aansluiting ▪ toetsen en beoordelen ▪ kwaliteit docenten ▪ opleidingsspecifieke voorzieningen ▪ eigen producten
15.00 – 16.00	2.04B	**Studenten Nederlands** Toon Roumen, 1e jrs Ne Sanne de Vries, 2e -jrs Ne Claudia Coenen, 3e -jrs Ne Kim Huijnen, 3e -jrs Ne Linda Gooren, DT Ne Janneke Beckers, DT Ne	Peter Ronner Marieke Berman Daniëlle de Koning **René v.d. Kraats**	▪ kwaliteit en relevantie programma ▪ studeerbaarheid/ voltijd-deeltijd/blended learning/kopopleiding/flexibele routes ▪ aansluiting ▪ toetsen en beoordelen ▪ kwaliteit docenten ▪ opleidingsspecifieke voorzieningen ▪ eigen producten
16.00 – 16.30	stud plein	Inzien materialen EC/NL	Ruud van der Herberg Peter Ronner Peter Sleegers Taco Wiegink Marieke Berman Daniëlle de Koning Ger Broers Rianne Versluis **Geert Hoevers** **René v.d. Kraats**	

Tijd	Lokaal	Gesprekspartners (incl. namen en functies)	Auditpanel	Gespreksonderwerpen
16.30 – 17.00	2.13	Intern overleg EC + bepaling pending issues	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers **Geert Hoevers**	
16.30 – 17.00	2.04B	Intern overleg NL + bepaling pending issues	Peter Ronner Marieke Berman Daniëlle de Koning **René v.d. Kraats**	
17.00 – 17.30		Pending issues	Ruud van der Herberg Peter Ronner Peter Sleegers Taco Wiegink Marieke Berman Daniëlle de Koning Ger Broers Rianne Versluis	
17.30 – 18.00		intern overleg kernteam	Ruud van der Herberg Peter Ronner Peter Sleegers Taco Wiegink Rianne Versluis	

Dag 3 Bèta / Bèta

Tijd	Lokaal	Gesprekspartners (incl. namen en functies)	Auditpanel	Gespreksonderwerpen
08.15 – 08.30	2.13	Ontvangst	Ruud van der Herberg Peter Ronner Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers Rianne Versluis	
08.30 – 09.00	2.13	Intern overleg WI	Peter Ronner Taco Wiegink Rianne Versluis **Johan Gademan**	
08.30 – 09.00	2.04B	Intern overleg NA/TE	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Ger Broers **Martin van Os**	
09.00 – 10.00	2.13	**Opleiders Wiskunde** Jos van den Broek, coördinator Wi José Faarts, Wi Kevin de Bruijn, Wi Frank Schure, OWK Wi	Peter Ronner Taco Wiegink Rianne Versluis **Johan Gademan**	▪ inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis **(focuspunt)** ▪ eigen inkleuring programma ▪ keuze werkvormen ▪ beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen **(focuspunt)** ▪ borging niveau ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus **(focuspunt)/** VELON registratie
09.00 – 10.00	2.04B	**Opleiders Natuurkunde/Techniek** Maurice Smeets, coörd. Na-Te Dave van Breukelen, Na-Te Jos Smits, Na-Te Meity Feher, OWK Na-Te	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Ger Broers **Martin van Os**	▪ inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis **(focuspunt)** ▪ eigen inkleuring programma ▪ keuze werkvormen ▪ beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen **(focuspunt)** ▪ borging niveau ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus **(focuspunt)/** VELON registratie
10.00 – 10.15	2.13A	Pauze		
10.15 – 11.15	2.13	**Studenten Wiskunde** Cloë Notten, 1e -jrs Wi Ruben Moonen, 1e -jrs Wi Dylan Stassen, 2e -jrs Wi Wesley Denie, 3e -jrs Wi Dionne Vasmeer, 3e -jrs Wi Marleen Wijland, DT Wi	Peter Ronner Taco Wiegink Rianne Versluis **Johan Gademan**	▪ kwaliteit en relevantie programma ▪ studeerbaarheid/ voltijd-deeltijd/blended learning/kopopleiding/flexibele routes ▪ aansluiting ▪ toetsen en beoordelen ▪ kwaliteit docenten ▪ opleidingsspecifieke voorzieningen ▪ eigen producten

Tijd	Lokaal	Gesprekspartners (incl. namen en functies)	Auditpanel	Gespreksonderwerpen
10.15 – 11.15	2.04B	**Studenten Natuurkunde/Techniek** Jurrian Zandbergen, 1e -jrs Na Rick Blom, 3e -jrs Na Jordi Janssen, 3e -jrs Na Nan Hutjens, DT Na Ivo Wintraecken, 3e -jrs Te Koen van der Werf, 3e -jrs Te Loe Wetzels, DT Te	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Ger Broers **Martin van Os**	▪ kwaliteit en relevantie programma ▪ studeerbaarheid/ voltijd-deeltijd/blended learning/kopopleiding/flexibele routes ▪ aansluiting ▪ toetsen en beoordelen ▪ kwaliteit docenten ▪ opleidingsspecifieke voorzieningen ▪ eigen producten
11.15 – 11.45	stud plein	Inzien materialen WI/NA/TE	Ruud van der Herberg Peter Ronner Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers Rianne Versluis **Johan Gademan** **Martin van Os**	
11.45 – 12.00	2.13	Intern overleg WI	Peter Ronner Taco Wiegink Rianne Versluis **Johan Gademan**	
11.45 – 12.00	2.04B	Intern overleg NA/TE	Ruud van der Herberg Peter Sleegers Ger Broers **Martin van Os**	
12.00 – 13.00	2.13A 2.13	Lunch + intern overleg generiek	Ruud van der Herberg Peter Ronner Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers Rianne Versluis	
13.00 – 13.45	2.04B	Terugkoppeling	Ruud van der Herberg Peter Ronner Peter Sleegers Taco Wiegink Ger Broers Rianne Versluis	

Werkwijze
Bij de beoordeling van de betreffende opleidingen is uitgegaan van het door de NVAO vastgestelde "Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs" van 19 december 2014. Daarin staan de standaarden vermeld waarop het panel zich bij de beperkte opleidingsbeoordeling van een opleiding moet richten en de criteria aan de hand waarvan het panel zijn oordeel over de opleiding moet bepalen.

Op basis van de door opleiding geleverde documentatie heeft het auditteam zich een beeld kunnen vormen van de primaire en secundaire processen van de voltijd en deeltijdvariant van de tien tweedegraads lerarenopleidingen van Fontys Lerarenopleiding Sittard.

De visitatie was gericht op een verificatie van de bevindingen uit de documentenanalyse en het verkrijgen van aanvullende informatie over de inhoud van de programma's van de lerarenopleidingen. Dit geschiedde door gesprekken met vertegenwoordigers van de opleidingen, studenten en het werkveld, die waren te kenschetsen als 'gesprekken tussen vakgenoten'.

De verificatie door het auditteam geschiedde door verscheidene malen hetzelfde onderwerp met verschillende geledingen te bespreken en aan de hand van additionele documentatie en - daar waar het de huisvesting en de materiële voorzieningen betreft- ook door eigen waarneming.

Na overleg met de betreffende opleiding heeft het auditteam met in achtneming van de daartoe strekkende regels van de NVAO en op basis van zijn documentanalyse en de daaruit voortvloeiende specifieke aandachtspunten de keuze van de gesprekspartners vastgesteld.

Een open spreekuur maakte deel uit van het programma. Het auditteam heeft geconstateerd, dat de betreffende opleiding het open spreekuur tijdig en op correcte wijze onder de aandacht heeft gebracht van studenten en medewerkers.

Tijdens het locatiebezoek heeft het auditteam at random een aantal interessante, interactieve lessen bezocht van de lerarenopleidingen Aardrijkskunde, Nederlands, Economie en Duits.

Om te kunnen beoordelen of de beoogde eindkwalificaties worden behaald, heeft het auditpanel een selectie van eindwerken bestudeerd overeenkomstig de NVAO-richtlijn 'beoordeling eindwerken'.

Het oordeel van het auditteam, vastgelegd in een conceptrapport, werd aan de betreffende opleiding(en) voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Beslisregels
Volgens de NVAO-Beslisregels Accreditatie kan een onderwerp 'onvoldoende', 'voldoende' , 'goed' of 'excellent' scoren. Hobéon heeft de beslisregels toegepast zoals deze zijn opgesomd in het 'Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs, 19 december 2014'.

Wanneer er sprake is van verschillende varianten van een opleiding (bijvoorbeeld: voltijd, deeltijd en duaal), dan moet uit de beoordeling blijken dat voor elke variant de kwaliteit is gewaarborgd op grond van de standaarden uit het betreffende beoordelingskader om te komen tot een positief eindoordeel over de opleiding.

Indien een opleiding onder één CROHO-registratie wordt aangeboden op meerdere locaties, kan de opleiding alleen voor accreditatie in aanmerking komen als uit de beoordeling blijkt dat elke locatie voldoet aan de in het betreffende kader genoemde kwaliteitsstandaarden.

Beperkte opleidingsbeoordeling

- Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval 'onvoldoende' indien standaard 1, 3 of 4 als 'onvoldoende' beoordeeld wordt. Een onvoldoende bij standaard 1 kan niet leiden tot het toekennen van een herstelperiode door de NVAO. Een 'onvoldoende' bij standaard 2 leidt altijd tot een herstelperiode, onafhankelijk van het eindoordeel van het panel.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'goed' zijn indien tenminste alle standaarden minimaal voldoende zijn en twee standaarden als 'goed' worden beoordeeld, waaronder in elk geval standaard 4.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'excellent' zijn indien tenminste alle standaarden minimaal 'goed' worden bevonden en twee standaarden als 'excellent' worden beoordeeld, waaronder in elk geval standaard 4.

BIJLAGE IV LIJST GERAADPLEEGDE DOCUMENTEN - GENERIEK

- Kritische reflectie opleidingen
- Wettelijke vereiste bekwaamheidseisen (ook wel SBL-bekwaamheidseisen genoemd)
- Landelijke kennisbasis voor zowel vak als generiek (en ICT) – website http://10 voor de leraar.nl
- Overzicht koppeling Dublin Descriptoren in relatie tot SBL-bekwaamheidseisen
- Competentiekaarten
- Addendum kennisbasis generiek aangaande afstudeerrichting beroepsonderwijs
- Onderwijsprogramma en studiegidsen per vak
- Handboek Werkplekleren (voltijd en deeltijd)
- APO-handleiding (afstuderen)
- KLOTSschema's: SBL-competenties, vakspecifieke en generieke kennisbasis
- Onderwijs- en examenregeling – OER.
- Overzicht van het ingezette personeel
  - naam, functie, omvang aanstelling, graad en deskundigheid
  - CV-analyse van opleiders
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid.
- Missie en visie FLOS
- Visiedocumenten FLOS (onderwijs, internationalisering, ICT en SLB)
- Personeelsplan
- Kwaliteitshandboek
- EVC procedure (portfolio)
- Toetsbeleidsplan
- Jaarverslag examencommissie en verslagen opleidingscommissie
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Peerreview Hasselt
- Kennisbasis generiek: triademodel en eerste bevindingen
- Overzicht van contacten met het werkveld
- NSE en SBO en alumni-onderzoek
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Zie voor het overzicht van de geselecteerde eindwerken per opleiding, de hierna volgende overzichten per opleiding.

Lijst geraadpleegde documenten Aardrijkskunde

- Kritische Reflectie – vakspecifiek deel.
- KLOTS-schema – tabblad Aardrijkskunde.
- Studiegids Aardrijkskunde.
- Onderwijsprogramma Aardrijkskunde.
- Literatuurlijst Aardrijkskunde.
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het auditpanel heeft de volgende eindwerken bekeken[20]:

Aantal	Studentnummer	Variant	afstudeerdatum
1	2157569	voltijd	29-08-2013
2	2152774	voltijd	21-02-2014
3	2166229	voltijd	27-11-2014
4	2202114	deeltijd	25-08-2014

[20] Om redenen van privacy zijn hier uitsluitend de studentnummers weergegeven. Namen van de afgestudeerde studenten en de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditpanel.

Lijst geraadpleegde documenten Economie

- Kritische Reflectie – vakspecifiek deel
- KLOTS-schema – tabblad Economie
- Studiegids Economie
- Onderwijsprogramma Economie
- Literatuurlijst Economie
- Publicatie 'Vakdidactisch portfolio Economie' – het vormen van een vakdidactisch portfolio bij het verwerven en aantonen van vakdidactische competenties op de tweedegraads lerarenopleidingen Economie
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het auditpanel heeft de volgende eindwerken bestudeerd:

Aantal	Studentnummer	Variant	afstudeerdatum
1	2150472	vt	29-8-2013
2	2158887	vt	25-8-2014
3	2166874	vt	29-8-2014
4	2209341	dt	25-8-2014

Lijst geraadpleegde documenten Wiskunde

- Kritische Reflectie – vakspecifiek deel
- KLOTS-schema – tabblad Wiskunde
- Studiegids Wiskunde
- Onderwijsprogramma Wiskunde
- Literatuurlijst Wiskunde
- Publicatie 'Vakdidactisch portfolio Wiskunde' – het vormen van een vakdidactisch portfolio bij het verwerven en aantonen van vakdidactische competenties op de tweedegraads lerarenopleidingen wiskunde
- Publicatie 'Wiskundeleraar Vakbekwaam'
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het auditpanel heeft de volgende eindwerken bekeken:

Aantal	Studentnummer	Variant	afstudeerdatum
1	2146707	voltijd	05-07-2013
2	2177389	voltijd	20-06-2014
3	2150243	voltijd	05-03-2015
4	2021358	deeltijd	21-02-2014

Van voltijdstudenten 1 en 2 bestudeerde het auditteam het Afstudeerpraktijkonderzoek (APO).
Van voltijdstudent 3 bestudeerde het auditteam zowel het APO als het assessment portfolio.
Van deeltijdstudent 4 bestudeerde het auditteam het assessment portfolio.

Lijst geraadpleegde documenten Techniek

- Kritische Reflectie – vakspecifiek deel
- KLOTS-schema – tabblad Techniek
- Studiegids Techniek
- Onderwijsprogramma Techniek
- Literatuurlijst Techniek
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het auditpanel heeft de volgende eindwerken bekeken:

Aantal	Studentnummer	Variant
1	1414349	dt
2	2155494	dt
3	2122093	dt
4	2210499	dt

Lijst geraadpleegde documenten Natuurkunde

- Kritische Reflectie – vakspecifiek deel
- KLOTS-schema – tabblad Natuurkunde
- Studiegids Natuurkunde
- Onderwijsprogramma Natuurkunde
- Literatuurlijst Natuurkunde
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het auditpanel heeft de volgende eindwerken bekeken:

Aantal	Studentnummer	Variant
1	2109331	vt
2	2121275	dt
3	2159614	vt
6	2157448	dt

Lijst geraadpleegde documenten Duits

- Kritische Reflectie – vakspecifiek deel
- KLOTS-schema – tabblad Duits
- Studiegids Duits
- Onderwijsprogramma Duits
- Literatuurlijst Duits
- Module-evaluaties
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het auditpanel heeft de volgende eindwerken bekeken:

Aantal	Studentnummer	Variant	afstudeerdatum
1	2141392	Voltijd	29-08-2013
2	2132802	Voltijd	27-11-2014
3	2163026	Voltijd	20-06-2014
4	2220995	Deeltijd	25-08-2014

Van voltijdstudenten 1 en 2 bestudeerde het auditteam het Afstudeerpraktijkonderzoek (APO).
Van voltijdstudent 3 bestudeerde het auditteam zowel het APO als het assessment portfolio.
Van deeltijdstudent 4 bestudeerde het auditteam het assessment portfolio.

Lijst geraadpleegde documenten Engels

- Kritische Reflectie – vakspecifiek deel
- KLOTS-schema – tabblad Engels
- Studiegids Engels
- Onderwijsprogramma Engels
- Literatuurlijst Engels
- Module-evaluaties
- Notulen Klankbordgroep
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het auditpanel heeft de volgende eindwerken bekeken:

Aantal	Studentnummer	Variant	afstudeerdatum
1	2094697	Voltijd	03-07-2013
2	21703948	Voltijd	04-07-2014
3	2155970	Voltijd	27-11-2014
4	2213712	Deeltijd	21-02-2014

Van voltijdstudenten 1 en 2 bestudeerde het auditteam het Afstudeerpraktijkonderzoek (APO).
Van voltijdstudent 3 bestudeerde het auditteam zowel het APO als het assessment portfolio.
Van deeltijdstudent 4 bestudeerde het auditteam het assessment portfolio.

Lijst geraadpleegde documenten Geschiedenis

- Kritische Reflectie – vakspecifiek deel
- KLOTS-schema – tabblad Geschiedenis
- Studiegids Geschiedenis
- Onderwijsprogramma Geschiedenis
- Literatuurlijst Geschiedenis
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het auditpanel heeft de volgende eindwerken bekeken:

Aantal	Studentnummer	Variant
1	2153405	voltijd
2	2109296	voltijd
3	2169523	voltijd
5	2109296	voltijd
5	2213862	deeltijd

Lijst geraadpleegde documenten Nederlands

- Kritische Reflectie – vakspecifiek deel
- KLOTS-schema – tabblad Nederlands
- Studiegids Nederlands
- Onderwijsprogramma Nederlands
- Literatuurlijst Nederlands
- Module-evaluaties
- Notulen Klankbordgroep
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het auditpanel heeft de volgende eindwerken bekeken:

Aantal	Studentnummer	Variant	afstudeerdatum
1	2146931	Voltijd	26-08-2013
2	2176211	Voltijd	25-08-2014
3	2141259	Voltijd	20-06-2014
4	2108905	Deeltijd	05-03-2015

Van voltijdstudenten 1 en 2 bestudeerde het auditteam het Afstudeerpraktijkonderzoek (APO).
Van voltijdstudent 3 bestudeerde het auditteam zowel het APO als het assessment portfolio.
Van deeltijdstudent 4 bestudeerde het auditteam het assessment portfolio.

BIJLAGE V OVERZICHT AUDITPANEL

Samenstelling, expertise en korte functiebeschrijvingen (cv's) van voorzitter, leden en secretaris.

Expertise **Panelleden kernpanel**	Auditing en kwaliteitszorg	Onderwijs en toetsing	Werkveld	Vakinhoud	Internationaal	Studentzaken
voorzitter Drs. R.B. van der Herberg	x	x	x	x		
deskundige Prof. dr. P. Sleegers	x	x	x	x	x	
deskundige Drs. P.J. Ronner	x	x	x	x		
studentlid T. Wiegink						x
secretaris/coördinator G.C. Versluis	x	x				

Expertise **referent kernpanel**	Auditing en kwaliteitszorg	Onderwijs en toetsing	Werkveld	Vakinhoud	Internationaal	Studentzaken
deskundige/referent opleidingsschool Dr. J.J.M. Geldens	x	x		x	x	

Expertise **Panelleden vakdeskundigen**	Auditing en kwaliteitszorg	Onderwijs en toetsing	Werkveld	Vakinhoud	Internationaal	Studentzaken
deskundige Aardrijkskunde/ Geschiedenis Drs. H.C. Diederiks	x	x	x	x		
deskundige Algemene Economie/ Bedrijfseconomie Drs. A.W.G. Hoevers	x	x		x	x	
deskundige Wiskunde Drs. J. Gademan	x	x	x	x		
deskundige Natuurkunde/ Techniek M.J.M. van Os		x	x	x	x	
deskundige Duits/Engels Drs. E.M. Lehrner – te Lindert		x	x	x	x	
deskundige Nederlands Drs. R. van de Kraats	x	x	x	x	x	
studentlid M. Berman						x
secretaris Drs. D.P.M.de Koning	x					
secretaris Drs. G.W.M.C. Broers	x					

Korte functiebeschrijvingen	
1	De heer Van der Herberg is partner bij Hobéon en heeft ruime ervaring met audits voortgezet en hoger onderwijs; voorheen rector van een grote onderwijsorganisatie in het voortgezet onderwijs.
2	De heer Sleegers is socioloog en thans hoogleraar aan de UT met als leeropdracht Onderwijsorganisatie en Management. Daarnaast is hij als senior adviseur verbonden aan BMC. Voorheen als onderwijskundige betrokken geweest bij de eerstegraads lerarenopleidingen voor de vakken Nederlands, Moderne Vreemde Talen en Spaans.
3	De heer Ronner is sinds 2005 bestuurder van de Stichting Openbaar Voortgezet Onderwijs (RSG Lingecollege), een brede scholen gemeenschap; voorheen rector van twee andere scholen voor voortgezet onderwijs en leraar Duits en Economie.
4	Mevrouw Geldens is lector Kempelonderzoekscentrum Hogeschool de Kempel en adviseur Samen (academisch) Opleiden en fungeert als lid en/of voorzitter van auditcommissies bij erkennings- of accreditatietrajecten.
5	De heer Diederiks is als vakdidacticus Aardrijkskunde werkzaam op de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen en als docent en beleidsmedewerker onderwijs bij de faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen.
6	De heer Hoevers is econoom en sinds 1995 vakdidacticus economie en lerarenopleider bij de RUG en heeft sinds 2012 een eigen onderneming voor coaching en training van docenten in het (hoger) onderwijs; voorheen docent AE en BE bij de NHL.
7	Mevrouw Lehrner is sinds 2004 lerarenopleider Duits aan de Hogeschool Windesheim, Zwolle; voorheen leraar Duits in het voortgezet onderwijs.
8	De heer Gademan is onafhankelijk educatief specialist met als aandachtsgebied o.a. wiskunde onderwijs en ICT; daarnaast invaldocent wiskunde in het vo.
9	De heer Van Os is directeur/mede-eigenaar VanOsAdvies; voorheen directeur/mede-eigenaar Vakcollege Groep te Amersfoort en programmaleider binnen o.a. AMBITIE (v)mbo en TechNet bij Platform Bèta Techniek en docent wis- en natuurkunde.
10	De heer Van de Kraats is sinds augustus 1994 werkzaam bij het IVLOS als lerarenopleider en vakdidacticus Nederlands; voorheen leraar Nederlands in het voortgezet onderwijs.
11	Mevrouw Berman is vierdejaars student aan de tweedegraads lerarenopleiding Biologie van Christelijke Hogeschool Windesheim
12	De heer Wiegink is student aan de tweedegraads lerarenopleiding Biologie van Christelijke Hogeschool Windesheim.

NVAO getrainde secretarissen G.C. Versluis, drs. D.P.M.de Koning, drs. G.W.M.C. Broers

Op 21 april 2015 heeft de NVAO goedkeuring gegeven aan de samenstelling van het auditpanel t.b.v. de beoordeling van de hbo-bachelor Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Duits, Engels, Aardrijkskunde, Geschiedenis, Nederlands, Algemene Economie, Bedrijfseconomie, Wiskunde, Natuurkunde en Techniek (voltijd en deeltijd) te Sittard, van Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen, onder nummer 003787.

De door alle panelleden ondertekende onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaringen zijn in het bezit van de NVAO. In deze verklaring verklaren de panelleden gedurende tenminste vijf jaar voorafgaand aan de audit geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling -anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van het auditpanel van het Evaluatiebureau-, die een onafhankelijke oordeelvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

Strategische dienstverlener voor kennisintensieve organisaties

Hobeon

Lange Voorhout 14
2514 ED Den Haag

T (070) 30 66 800
F (070) 30 66 870

E info@hobeon.nl
I www.hobeon.nl